

ACTA
LITTERARUM AC SCIENTIARUM

REGIAE UNIVERSITATIS HUNGARICAE FRANCISCO-JOSEPHINAE

SECTIO
MEDICORUM

TOMUS I.

REDIGUNT:

N. JANCsó et L. JANKOVICH.

EDITOR: SODALITAS AMICORUM UNIVERSITATIS FRANCISCO JOSEPHINAE

SZEGEDINI 1928.

A M. KIR. FERENCZ JÓZSEF-TUDOMÁNYEGYETEM
TUDOMÁNYOS KÖZLEMÉNYEI

ORVOSTUDOMÁNYI ÉRTEKEZÉSEK

I. KÖTET.

SZERKESZTIK:

JANCsó MIKLÓS és JANKOVICH LÁSZLÓ.

KIADJA: A M. KIR. FERENCZ JÓZSEF-TUDOMÁNYEGYETEM BARÁTAIÉK EGYESÜLETE

SZEGED, 1928.

TARTALOMMUTATÓ — INDEX

	Pag
<i>Dr. Hornyánszky Károly: A hippokratesi Corpus dermatológiája.</i> Die Dermatologie des hippokrateischen Corpus	1
<i>vitéz Dr. Berde Károly: A m. kir. Ferencz József-Tudományegyetem</i> bőr- és nemikórtani tanszékének és klinikájának félszázá- dos története 1874 - 1924. — Die Geschichte der Klinik für Haut- und Geschlechtskrankheiten der königl. ung. Franz Josefs-Universität, zur 50 jährigen Jahreswende der Gründung dieses Lehrstuhls. 1874—1924	53

A
HIPPOKRATESI CORPUS
DERMATOLOGIJÁJA

IRTA:

Dr. HORNYÁNSZKY KÁROLY

GYAKORNOK, A SZEGEDI M. KIR. FERENCZ JÓZSEF TU-
DOMÁNYEGYETEMI BŐR- ÉS NEMIKÓRTANI KLINIKÁN.

SZEGED, 1927.

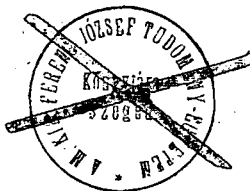
IRODALOM:

É. Littré: Oeuvres complètes d'Hippokrate, traduction nouvelle avec le texte grec en regard. Paris, 1839—1861. (10 köt.)

Dr. Robert Fuchs: Hippokrates Sämmtliche Werke. München, 1895—1900. (3 köt.)

Car. Gottl. Kühn: Opera omnia Claudii Galeni. Leipzig, 1821—1833. (22 köt.)

Hornyánszky Gyula: A görög felvilágosodás tudománya. Hippokrates. Budapest, 1910.

50283

FUCHS RÓBERT, a hippokratesi Corpus német fordítója említi munkájában, hogy kíváncsú volna a Corpus-ban említett *bőrbetegségek*, sebek és daganatok alapos feldolgozása. És valóban, ha végigtekintünk a hippokratesi irodalom hatalmas könyvtárán, meggyőződhetünk, hogy ámbár a Gyűjtemény kulturtörténeti, philologiai és orvosi szempontból is több tekintetben a legnagyobb részletességgel fel van dolgozva, dermatologiai feldolgozás terén hiány mutatkozik. Hiába kérdezzük, hogy milyen is volt a „hippokratesi“ dermatologia, kielégítő feleletet a tudomány mai megszokott részletességével nem kapunk. Ezen dolgozatommal megkísérlem, hogy egy rövid összefoglaló képet, egy synopsiszt nyújtsak a „hippokratesi“ dermatológiáról.

*

*

*

A dermatologia történetének kezdetét, hasonlóan a többi orvostudományéhoz, a babonák világában, a mythosok mystikus félhomályában ismerjük meg. Az első lépés, amikor szakít az orvosi gyakorlat és elmélet a babonával és a természetfeletti helyett a természetes magyarázatot keresi, s így igyekszik az orvosi tudást természettudományi alapokra helyezni, összesik a görög nép általános culturájának fejlődésével. Ez a cultura a Kr. e. VI. század elején indul virágzásnak az ázsiai tengerparton ión talajon és ión nyelven, feltartóztatlanul halad tovább, hogy a Kr. e. V. század második felében főleg athéni kibontakozásában olyat alkosson, amelyben a mai modern tudomány és művészet is végső eredetét tiszteli. A görög cultura ezen utóbbi néhány évtizedes virágzásában ott látjuk tündökölni SOKRATES bölcsészetét, a tragikus költő EURIPIDES és a comoedia író ARISTOPHANES művészetét, a történetíró THUKY-

DIDES elbeszéléseit és Kos szigetén az „egészség atyjának“, *Hippokratesnek* tudományát.

Ámbár manapság is közöttünk él HIPPOKRATES szelleme és orvostudománya, életéről vajmi keveset tudunk. Kr. e. 460-ban született Kos szigetén, mint a híres ASKLEPIADAI nemzetség egyik sarja. Első orvosi nevelését atyjától kapta, amint ez abban az időben szokásos apáról fiúra átszálló hagyomány volt. Egész életén át Észak-Görögország különböző vidékein vándorolva írt, tanított és praktizált. Meghalt Larissában mint éltel ember Kr. e. 377-ben. Ez a pár sor az, amit HIPPOKRATES életéről tudunk; hátramaradt azonban neve alatt egy csomó orvosi és sophista irat, amelyek közül azonban egyet sem lehet teljes határozottsággal HIPPOKRATES személyes művének tulajdonítani. Több iskolának (kosi, knidosi) szellemi termékeivel találkozunk itt, melyeket a kosi nagymester közös neve alatt gyűjtöttek össze, (ezért: *Corpus Hippocraticum*), melyekből azután az egész középkor élősködött s amiből a mai modern orvostudomány is kifejlődött.

Ha a HIPPOKRATES neve alatt összefoglalt iratok közt lapozgatunk, első, ami feltűnik és meglep, hogy különböző című és tartalmú orvosi könyvek váltakoznak egymással. Találunk anatómiai, kórtani, belgyógyászati, sebészeti, nőgyógyászati, szemészeti stb. könyveket, szóval e korszak orvostudománya már egy magasabbrendű *specialisáltságot* mutat. Bőrgyógyászati könyvet azonban hiába keresünk. Bármennyire gazdag is a hippokratesi iratok dermatologiai terminológiája és bármennyire a közvetlen vizsgálódás és kezelés kóros állapotaként tűnnek is fel a bőrbetegségek, a bőrgyógyászat önálló tudománnyá nem rendszereződött. Ezen azonban ne csodálkozunk, mert évezredek kellettek ahhoz, míg végre most azt mondhatjuk, hogy a dermatologia specialis művelésének pár évtizedes a története. Az első dermatologiai könyv a XVI. század második felében jelenik meg¹⁾ és annak tudományát Magyarországon a múlt század első felében még a belgyógyászat körén belül látjuk, míglen csak a múlt század második felében indul meg szakszerű művelése. Ezek a tények, de miben keressük en-

¹⁾ Hieronymus Mercurialis előadásai nyomán „De morbis cutaneis“ címmel 1576-ban.

nek a magyarázatát? A hippokratesi iratokból megismerjük már a mai tudomány által is kétségtelenné vált azon megállapítást, hogy a bőrbetegségek nagy része nem helyi megbetegedés, hanem a belgyógyászati betegségeknek egyik fajtájú megnyilvánulása. Ezen felfogás magyarázatául a Gyűjtemény *humoralis elmélete* szolgál,²⁾ amely szerint *a bőrbetegségek nem egyebek, mint a nedveknek, illetőleg azok keveredéséből keletkező kóros anyagoknak a bőrön való kiválása, „apostasisa”*. Ilyen alapon tehát érthető, hogy e korszak más betegségekkel és pedig elsősorban belgyógyászatiakkal együtt tárgyalta a bőrbetegségeket, mint „nem önálló” betegségeket. Körülbelül ezen magyarázatot fogadhatjuk el a mai dermatologia késői kialakulására is. A „négy cardinalis nedv” elválkozásának elmélete, mint minden betegségnek s így a bőrbetegségeknek is végső okai, módosításokkal ugyan, de több mint kétévezreden keresztül uralkodott. És noha a XVIII. század folyamán megjelentek már a dermatologia speciális művelőinek előfutárjai, a lökést a szakdermatologia állandósulásához csak *Hebra* fellépése adta meg a XIX. század közepén azáltal, hogy eldobva minden humoralis elméletet, a *bőrbetegségeket az organismustól független, önálló, „idiopathias” betegségeknek fogta fel*. Lokalizáló elmélete — ámbár túlzásnak bizonyult — megteremtette a dermatológiának oly intensív specialis művelését, hogy rövid pár évtized alatt az anatómiai, majd pathológiai irányon keresztül kialakult azon mai modern dermatologia, mely végeredményben ismét a humoralpathológiához tért vissza. A különbség csak az, hogy más értelmezéssel, a modern tudomány felkészültségével és hogy a humoralis elméletet manapság hormonológiának, serológiának, anyagcsere zavarnak stb. nevezzük.

²⁾ A *hippokratesi nedvelmélet* szerint a betegségek a test nedveiből, azoknak keveredéséből (krasisából), illetve a szervezetben levő egyensúlyi állapotának, harmóniájának megváltozásából keletkeznek. Ezen elmélet a Corpus-ban még nem mutat megállapodottságot. Itt még csak egy-két és legfeljebb négy nedvről van szó és csak Hippokrates után alakult ki a test négy alapnedvének (vér, nyálka, sárga epe, fekete epe) elmélete. Tévedés tehát az egész nedvelméletet Hippokrates személyes tanának tulajdonítani, mint ahogy ez manapság, de már az ókorban is szokásos volt. Galénos is mint hippokratesi tant ajánlja a négy nedvelméletet az orvostudomány számára.

Hogy azonban a hippokratesi orvostudománynak is mennyire meg volt a tendenciája a bőrbetegségeket a szemmel látható és ily módon közvetlen vizsgálódásnak alávethető elváltozásai miatt a többi betegségektől elkülöníteni, mutatja „az orvos mesterségéről“ (περι τέχνης) írott könyvben található utasítás. Ebben a betegségek diagnostikus és therapeutikus szempontból két nagy csoportra oszlanak: nem látható, a test belsejében lévő betegségekre („ezek vannak nagyobb számmal“) és látható, a bőrön levő betegségekre. „A bőrön levő elszíneződéseket (χροιή) és kiemelkedéseket (οἰδημα)“ az orvosnak „jobban kell ismernie . . . Ezek láthatók és tapinthatók s így azok szilárdsága, nedvessége, hideg vagy meleg volta érzékelhető, az orvos tehát jobban meggyőződhetik ezen különböző tulajdonságokból a bőrbetegségek természetéről. Ép ezért a gyógyításban hibának nem szabad történnie, nem mintha ezek könnyű betegségek volnának, hanem mert láthatók“. (VI. 16.)³⁾ A mai bőrgyógyász szemében ezen kijelentések már naivul hangzanának, mert tudjuk, hogy a bőrön levő elváltozásoknak látása és tapintással való érzékelése még mennyire nem feltételezi a határozott diagnosis felállítását és a legjobb kezelést. Nem így azonban az ókorban, ahol, amint alább meggyőződhetünk, bőrbetegségeiket jelző terminusaik nem annyira körképeket, mint inkább a külső megjelenést, a mai alapelváltozásokat tüntették fel. Annak a felismerését pedig, hogy a bőr foltos elváltozásairól, göbcséiről, hólyagjairól stb. van-e szó, a görög orvosíró joggal megkívánhatta többi orvostársaitól.

Mielőtt ezen bőrelváltozásokkal és terminusaikkal foglalkoznék, nézzük először, hogy mi volt a hippokratesi orvosok felfogása magáról a bőrről, annak különböző életmegnyilvánulásairól.

*

A bőr (δέρμα, ἐπιδερμίς, χρώμα, χροιή)⁴⁾ származásáról

³⁾ A görög szövegre való utalásnál, illetőleg annak idézésénél a *Littré* editiójában megjelentet (1839—1861) használok. A római szám a kötetet, az arabszám az oldalt jelenti.

⁴⁾ A bőrre leggyakrabban a *derma* szót használták. Beszéltek az ókor orvosai *epidermisről* is, ami alatt általában a bőrfelülete értendő. A *chroma* és *chroie* szintén bőrt jelentett, átvitt értelemben a bőrszínét értették alattuk, míg a mai tudomány a *chroma* szót csakis szín (festék) értelemben használja.

szóló leírások, miként az egész hippokratesi embryologia, a kor bölcseledő: alapelemes, humoralis magyarázataival naiv, különös elméleteket tárnak elénk. A testben keringő meleg vér a felületre jutva lehül, megkeményedik, ily módon a megtermékenyített petéből keletkező hólyagot egy vékony bőrhártya borítja, ami mindjobban kiszélesedve, végül bőrré lesz („izmokról“ c. könyv).

Anatomiájáról a bőrnek, minthogy elsősorban ennek csak histológiájáról lehet szó, mondhatni semmit sem nyújt a Corpus. Olvasunk ugyan kemény, érdes és puha, finom bőrű emberekről, kövérek feszes — és soványok ráncos bőréről (*ρινωδης*).⁵⁾ Az „epidemiák könyvei“-nek írója még az emlő lógó vagy álló voltát is a bőr ráncos, illetőleg feszes tulajdonságával okolja meg. (V. 298.)

Többet találunk a bőr különböző *életjelenségének* megnyilvánulásáról. Már a hippokratikusok a testet fedő bőrben nemcsak egy egyszerű védőréteget láttak, hanem olyan szerepet is tulajdonítottak neki, amely összeköttetést tart fenn a külvilág és a szervezet belseje közt. A „nedvek“ írója, miután a bőrön történő kezelési módoknak egy sereg fajtáját felsorolja, végezetül ezt mondja: „Ezek a külsőleg használt gyógyszerek ép úgy hatással vannak a belső szervekre, mint ahogy a belsőleg alkalmazott gyógyszereknek a bőrre is van hatásuk“. (V. 490.) Ezen felfogás járulhatott hozzá azon helyes therapiás eljáráshoz, mellyel a bőrbetegségek egy nagy részét nemcsak lemosásokkal, borogatásokkal és kenésekkel, hanem a beteg alapos átpurgálásával is gyógyították. Hiszem, hogy gyakran nem minden eredmény nélkül purgáltak.

A bőr *izzadásának* (*ἰδρώς*) fokozódása lázasoknál és tüdőbajosoknál ismeretes volt. A nap melege által kiváltott izzadás elpárolgásáról a „levegőről, vízről, helyekről“ értekező könyv elmélkedik. (II. 32.)

A *bőrszín* megváltozásával vagy a bőrön keletkező különböző foltos elszíneződésekkel kapcsolatban említéseket találunk ezen színváltozásnak az *erek állapotától* függő v. pedig *pigmentációs* eredetéről. A bőrnek pirosas vagy halvány színe a

⁵⁾ A *riknodes* elnevezés a görög orvosi terminológiában a libabőrt is (cutis anserina) jelentette (hidegrázással kapcsolatban [V. 296.]).

szív, illetőleg az erek állapotától függ: „ha a szív nyitva tartja az ereket, úgy a bőr pirosas, szép, áttetsző, ha összehúzza, akkor halvány, fakó színű“. (IX. 196.) A pirosas *hyperaemiás* színre az *έρυθημα* (*έρυθαίνειν* v. *ερυθραίνειν* = pirossá tenni) és *ερυθος* elnevezéseket találjuk leggyakrabban; intenzívebb, különösen gyulladásos pirosságra azonban inkább a *ὕπὸνυρρος*-t és *ἐξέρυθος*-t. Míg ezek a nagyobb terjedelmű piros elszíneződéseket jelentették, a kis vörös foltokat *φῶς*-nak mondták. Ezen elnevezésekkel kapcsolatban azután olvasunk úgy a gyulladásos pirosságról, mint a napfény, a meleg által kiváltott v. „az ok nélkül“ keletkező erythemákról. Az „epidemiák“ könyvében a *psychicus* úton létrejött bőrszín megváltozásáról olvassuk, hogy „az arcszín visszaszerzése és a nedvkeringés előállítása végett törekednünk kell hirtelen haragot, jókedvet, féltelmet és ehhez hasonlókat kelteni“. (V. 126.)

πελιός a bőrnek fakó, halvány színét; emellett azonban még a cyanosisos elszíneződéseket is jelentette. *πελιή νόσος*-nak hívták pl. a hippokratikusok a vitiumos betegségek azon alakját, ahol a nehézlégzés mellett a bőr és ajkak *pelios*-os, vagyis livid elszíneződése a jellegzetes. A halál után a test mélyebb részein keletkező livid foltok szintén *pelios*-os foltok voltak. A már feketés kékszínbe átmenő cyanosisosokat azonban *melas*-nak mondták. — Ma *peliosis* alatt bőrvérzést értünk.

Ami a pigmentképződés módját illeti, azt a hippokratesi pathológiát képviselő humoralelmélet megvilágításában látjuk, még pedig oly módon, hogy a testnedvből kiváló festékanyagok lerakódnak a bőrben s így lesz egyeseknek fehér, barna v. fekete a bőriük. Azon leírások, melyek az egyes népfajoknak bőrszín-eltéréseit azok egyéb testi és lelki tulajdonságaival veti egybe, egész ethnologiai anthropológiát teremtett meg a régi orvostudományban. Minket ebből most csak a bőr és hajszín különbözősége érdekel. „Nedves, meleg klímájú helyeken fekete bőriűk és hajúak az emberek . . . Száraz, meleg vidékeken barna bőriűk“. (II. 86—88.) „A skythák bőre a hidegtől vöröses és rezes színű“. stb. Ugyanazon egyéneknél is változik a bőrszín az évszakokkal és életkorral. A pigmentációs elváltozásoknak foltos alakjai közül ismerték a *szeplőt*, az *ἐφηλίδ*-t (*ἐκ* és *ηλιος* = ami a nap hatására kijön) és az *αλφός*-t, a mai *vitiligo*t. — Itt emlékezem rögtön meg a *λεύκη*-ről, mely noha bőrelvál-

tozásban megnyilvánuló betegséget jelentett a hippokratesi korban, kérdéses, hogy e név alatt értett bántalom pusztán a bőr achromiájának fogható-e fel. GALENOS ugyanis a *leukét* a bőr fehérségének írja le. A Corpus leírást nem ad a leukéről és mint-hogy más bőrbetegségekkel említve mint súlyos, egyenesen a legrosszabb indulatú betegséggént hozza fel, azt hiszem kizárhatjuk a leukodermával való egyezését. Inkább gondolhatunk tehát sápadtsággal járó belső betegségekre (mint pl. leukaemiára, anaemia perniciosára stb.). A múlt században a leuke terminus használatos volt a lepra fehérfoltos alakjaira. FUCHS is a lepra maculosával azonosítja a hippokratesi iratokban előforduló leukét, azonban ezen megállapítását minden számottevő megokolás nélkül teszi.

A bőrszínnek *betegségek*nél történő megváltozását is figyelembe vették a hippokratesi orvosok. A sárga bőrt a májbetegségnek, a feketezőldes bőrszínt a lép betegségének tulajdonították és a nehezen gyógyuló sebeknél az egész köztakaró fehéres fakó színét figyelték meg. Megfigyeléseikkel azonban még tovább mentek, mert a görög orvosnak, hogy a beteg állapotáról tudásának megfelelő képet alkothasson, nem került el úgyszólván semmisem a figyelmét. A betegágynál diagnózisuk és prognózisuk megállapításához figyelembe vették a bőr és haj színét, a bőr száraz v. nedves voltát. Következtetéseket vontak le a fekete v. vörös, síma v. göndör hajból, a kopaszságból stb., úgyhogy ezen túlzásaik, már az ily eseteket jellemző tévelygésekhez vezettek.

Sorakoztassuk fel azonban most a Corpusban előforduló egyes *dermatologiai terminusokat* és vizsgálgassuk, hogy ugyanazon terminusok alatt mit értett Hippokrates korának orvostudománya és mit a mai tudomány.

*

Exanthema (ἐξάνθημα vagy ἐξάνθισμα) szószerint kivi-rágzást jelent. Mint ahogy jelenleg, az ókorban is általános volt használata. Az ἐξάνθηματα ἐλκώδεα pl. általában sebes kiütéseket jelentett. Minden általánosság mellett azonban a hippokratikusok inkább az urticás elváltozásokat írják le e név alatt. A legnagyobb számmal ugyanis az exanthemának nevezett bőrbetegségek közül a gyomorrontással, hasmenéssel kapcsolat-

ban keletkező, szúnyogcsípéshez hasonló, piros, viszkető, pár nap alatt elmúló bőrleírásokat találjuk, amely leírásokból pedig kétségtelen, hogy a mai urticákról van szó.

Az exanthemához hasonló értelmű szó volt az ókorban — tehát szintén kiütést jelentett — a ma már nem ismeretes *ἐκρηγμα*. Corpusban előfordulásának olvasása ugyan bizonytalan és egyesek *ἐκτριμμα*-t javítottak a szövegbe, ami lehorzsolást, hámfoszlást jelent.

A *psora*-t (*ψώρα* = rüh, viszketegség; a latinok [CELSUS, PLINIUS] *scabiese*), amely mint *psoriasis* ma már kizárólag egy betegségtypus jelzésére szorítkozik, a hippokratikusok általános értelemben használták. *ψάω* = vakarok, horzsolok igéből származik és főképp a chronicus jellegű, viszketegséggel és excoriatiokkal járó bőrbántalmakat jelentette. Annyira általános volt azonban a használata, hogy még nem bőrbetegségeket is soroltak e név alá. A húgyhólyag és a szemhély psorájánál pl. nyilván cystitis, illetőleg conjunctivitis betegségekről van szó. Az oly psorákat, melyeknél v. a viszketés v. a vakarási nyomok hiányoztak, *ὑποψωρωδης*-nek = *psoraszerű betegség*nek mondták.

A nagy történelmi múltú *λέπρα* és az érdekes értelmi metamorphosison áment *λοπός* (a mai *lupus*) hasonló értelmű terminusok voltak. Mindkét műszó a *λέπειν*, hámlani igéből ered. Maga az ige is gyakrabban előfordul, így többek közt azon megfigyelésnél, hogy „meleg vízben való fürdés után hámlik (*λέπεται*) a test“. A lepra és lopos ezen etymológiájából már is tisztában lehetünk azzal, hogy itt távolról sem ezen orvosi nevek mai betegségeivel, hanem általában olyan bőrbántalmakkal találkozunk, amelyek hámlással járnak. — A *lepra* ugyan mint idősült fertőző betegség, mondhatni egyidős az emberiséggel. Egyiptomban való elterjedése ősidőktől ismeretes; innen hurcolták be Görögországba, majd Itáliába (mint morbus elephas), ahonnan később elárasztotta egész Európát. Könyvünk egyes helyeiről is feltehető, ha nem is bizonyossággal, hogy a mai leprával találkozunk. — A lepra alatt azonban, mint már láttuk, a hippokratikusok mást értettek. Általánosságban alkalmazták a legkülönbözőbb kiütéssel, infiltrációval, hámlással, néha nedvedzéssel és erős viszketéssel járó bőrbántalmakra. E név alá tartoztak tehát az ekzemák, dermatitisek, prurigók és talán még

egy egész csoportja a kórképeknek (mint pl. psoriasis, ichthyosis stb.). A leírások többnyire mint nem súlyos bántalmat említik. Egy helyen egyenesen azt olvassuk, hogy „nem annyira betegség, inkább eltorzítás“. Gyerekeknél is előfordul, néha lassan terjedve, hosszú időn át fejlődik, máskor hirtelen lepi el nagy területen a testet. GALENOS commentárjában a leprát bőrkeményedéssel és viszketéssel járó kiütésnek tartja, ami pikkelyképződéssel jár és néha a bőrfelület nagyobb részét borítja. „A lepra ha nedvedzik, hasznos lehet a szervezetre“. Ezen furcsán hangzó nézet megfejtéséhez a hippokratesi humorálelmélet szolgál magyarázatul. A testben keringő kóros nedvek kijutva a bőrfelületre, megszabadítják a beteget belső bajaitól. Minden hasznosság mellett azonban fontos a kezelés. Főgyógyszer a vízben oldott mész és meleg lemosás. Az ecetes borogatás különösen *körömlépránál* (ὄνυξ λεηρός) jó. Legkönnyebb a gyógyítás fiataloknál vagy kezdeti stadiumban. Az epidemiák 5. könyve szerint egy athéni polgárnak a bőre olyan volt, mintha leprás lenne: erősen viszketett és annyira „megvastagodott, hogy seholsem lehetett megfogni“. Orvosai tanácsára a melosi meleg fürdőbe ment, ahol bőrbajától szerencsésen megszabadult. (V. 208.) A Corpusban előfordul a húgyhólyag leprája is. Azt hiszem nem sokat tévedünk, ha egyszerű hólyaghurutra gondolunk s így ez csak megerősít a lepra általános alkalmazásának felfogásában.

A *loposnak* — ha közelebbről nem is ismerjük — fennebb említett származásából következtethetünk hámlással járó bőrelváltozásának jelentésére. A latin nyelv a lopost *lupusként* vette át; a farkas szóhoz tehát semmi köze. A mai napig annyira általánosan bőrfarkasnak ismert elnevezés, azon magyarázattal, hogy ezalatt fekélyesedéssel járó, „éhes farkas módjára harapódzó“ bőrbetegségeket értettek, mint ahogy nálunk *Manardus*, II. Ulászló és II. Lajos királyok udvari orvosa kifejti: „quasi lupus famelicus proximas sibi carnes exedit“, jellemző példája az évezredekken át helytelenül meggyökeresedett tudós népetymológiának. A hippokratesi kornak, mint látni fogjuk, megvoltak a maga külön találó elnevezései a szélein tova-terjedő fekélyes bőrbántalmakra s a *lopos* szót ily értelemben nem használta.

Ugyancsak a *lepein* igéből származó *λεπίς* és *λεπιον* a

különböző hámalakokat, illetve a nyelv differenciálatlansága folytán a pörköt is és mint *erythron lepton* a vart jelentette. — Ma már a *lepidosis* mint az ichthyosis synonymája elavult.

Azonban elsősorban a *πίττωρον* (korpa, furfur) volt mint orvosi szó a korpaszerű hámnak a terminusa. Egy helyen a vizelet üledékét, illetve a vizeletben úszkáló szálcscsákat is jelenti. Igen helyes megfigyelés. A hólyag hámlását ma is meg lehet állapítani szabad szemmel a vizelet lebegő, korpaszerű, apró, csillogó tartalmából. A többi helyeken azonban mindenütt kiütésekkel kapcsolatban vagy anélkül találjuk említését a finom, korpaszerű bőrhámlásokra. A fej korpázása: *κεφαλή πιττωρωθεῖσα* („fej, amely korpával van borítva“). — A *pityriasis*-szal — amely jelenleg különböző összetételekben jelzi a legkülönbözőbb, de furfuraceás hámlással együttjáró bőrbántalmakat és amely elnevezést egyesek hippokratesi eredetűnek tulajdonítanak — én az iratokban nem találkoztam. GALENOS-nál fordul csak elő, mint korpaszerű hámlással járó bőrkiütés.

A *σύρμα* magát a bőrhámlást jelentette, míg az *ἀπόσυρμα* a hámfoszlást, az excoriatiót. Úgy ezen terminusok, mint az *ἐκτριμμα*, mely lehörzsolást, hámfoszlást jelentett, vagyis a mai excoriatioval egyértelmű — ma már nem használatosak.

Minden definitió nélkül a hajas fejbőr betegségeiként fordulnak elő az *ἀχώρ*, *κηρίον* és *μελικηρίς*.

Az *ἀχώρ* (*ótvar*, pörkös, varas felrakodás) a múlt században még ismert terminus volt a fejbőr genyes gyulladásaira. HIPPOKRATES-nél is a fejbőr betegségeként szerepelt és GALENOS egyik helyen úgy magyarázza, hogy: „a fejbőrön levő kis seb (*ἔλκος*) . . . nedvesség (*ἰχώρ*) folyik belőle, amely se nem víz-szerű, se nem mézszerűen vastag, mint ahogy a *κηρίον*-nak nevezett bajnál szokott lenni“. Egy másik helyen GALENOS azt mondja még, hogy . . . „lyukacsákkal van átluggasztva, amelyek híg és ragacsos folyadékot tartalmaznak“. A *keriontől* itt is úgy különbözteti meg, hogy 1. a lyukak kisebbek mint a *kerionnál* és 2. a folyadék hígabb, nem mézszerű, mint a *kerionnál*. Ez a híg folyadék viszketést (*κνησοῦν*) okoz, ami aztán a vakart helyeken dudort hoz létre, ami által a lyukacs-kák összeállanak. A GALENOSI magyarázat alapján tehát az *achor* a hippokratesi korban a hajas fejbőr ekzémás, impetigos elváltozásait jelentette. — Az *achor* szó nyoma manapság is

ismeretes a favusgombának REMAK adta nevében az *Achorion Schönleini*-ben. BRUMPT (PARASITOLOGIE 1922.) ugyan e név-nél az *ἀ* és *χόριον* (hártya) eredetre gondol. Valószínűbb azonban, hogy REMAK a favusgomba elnevezésénél a hajas fejbőr favusos fölrakódásaira gondolva, az *achor* szót vette alapul. Hogy azután az *achor* szó miből ered, kérdéses. Pusztán orvosi szóként használták az ókorban és a fennmaradt etymologiai magyarázatások értéktelenek. GALENOS pl. hol az *ιχώρ*-ra gondol, hol az *ἀχώρος*-ra, azaz: ami nem foglal el helyet, mert kis terjedelmű (*χώρος* = a hely).

A *kerion* = favus = lép (méhviasz). *Kerion Celsi* alatt a modern tudomány a hajzat mély trichophytiasisát érti. HIPPOKRATES korának orvostudománya úgy a név alapjelentése, mint a fentebb említett GALENOSI definitio alapján ugyancsak a mainak megfelelő elváltozást érthette a *kerion* szó alatt. A hajtűszökre lokalizálódó pustulák ugyanis kifakadva a lép vázá-nak lyukacsaira emlékeztetően ürítik a mézszerű, sűrű genny-cseppeket. — A ma már nem használatos *melikeris* (lépes méz) a *kerion*hoz hasonló bántalom volt. Mindkét elváltozás mint súlyosabb jellegű betegségek is szóba kerülnek. — Természe-tesen e nevek alatt a hajas fejbőr egyéb gombás, pyodermás, ekzemás stb. bántalmaira v. pusztán csak a lép viaszanyagához hasonló felrakódásokra (*crusta lactea*) is gondolnunk kell.

Egy helyen mint bőrbetegséget találjuk, minden leírás nél-kül az *ιονθοσ*-t. Mondani tehát róla hippokratesi iratok alapján nem lehet semmit s így GALENOST hozom fel, akinek definitiója szerint „az arcon levő kemény csomócskákat jelentette“.

A *σύνον*, amelynek alapjelentése füge, Hippokratesnél a szemhéjon és anustájon levő fügeszerű növedékeként fordul elő. A *sykon*ból származó *sykosis* alatt ma már a durvább sző-rök gyulladásait értjük.

A *lichen* (*λειχήν* = tengeri moszat) elnevezést a múlt szá-zad elején még minden rendszer nélkül a legkülönbözőbb bőr-betegségekre használták, míg kialakult azon kis göbcsés elvál-tozások megjelölésére, amelyekre jellemző, hogy egész lefolyá-suk alatt változást nem szenvednek. A mai lichenes göbcsék már nem igen engednek emlékeztetni a *leichen* eredeti jelentésére, a moszatra. Hippokratesnél a *leichen* bőrbetegség definiálva nincs, mégis, minthogy a régi görög orvosok bizonyos bőrelvál-

tozásokat a moszathoz hasonlítottak és azt írják róla, hogy főképp gyerekeknél látni és a betegség nem súlyos, könnyen gyógyul, gyakran nem is betegség, inkább eltorzítás — a mai impetigora vagy ekzemára gondolhatunk leginkább. A Corpus fordítói is többnyire impetigonak adják vissza. Ezt azonban főképp azon alapon teszik, mert GALENOS is annak commentálja. Csak, hogy GALENOSnál az impetigo nem a mai genyhólyagos, pörkös, hanem infiltrációval és viszketéssel járó elváltozást (ekzema chronicum?) jelentett. (Glossar. XIX. 428.)

Mielőtt a nagyobb exsudatióval járó, hólyagos kiütésekben megnyilvánuló bőrbetegségekre áttérnénk, a hippokratesi orvostudomány egyik leggyakrabban és legáltalánosabban használt terminusát az *ἀπόστασις*-t szándékszm szavá tenni. Az *apostasis* szószerint „elválást” jelent. Mint nem világos terminust az újabb orvostudomány elhagyta. Tulajdonképen az egész humoralelmélet van e szó fogalma alá szorítva. Mindenre, amire azt vették fel, hogy az a testből, mint kóros anyag elválik, tehát a különböző exsudatumokra, kóros felrakódásokra, mirigynagyobbodásokra, elhalásos részekre stb., apostasis-t mondtak. A genyes apostasisoknak, mint pl. az abscessusoknak, phlegmonéknak közelebbi meghatározásánál *ἀποστήμα πῦωδες*-ről, genygyülemről szóoltak.

A hólyagos bőrkiütésekre a leggyakoribb orvosi szó a *phlyktaena* (*φλύκταινα*) volt. Manapság mint a nagyobb savós hólyagok terminusa már nem nagyon használatos és inkább csak a szemészet körében találjuk meg a görvélykóros és lymphás alkatúak szemtekéin előforduló kölesnyi csomócskáként. A francia orvosi nyelv még használja genyhólyag értelemben. A *phlyktaena* az ókorban köznapi szó lehetett. Emellett bizonyít a gyakori előfordulás és ugyanazon szónak nagyszámú változatai (*φλυκταινίς* és *φλυκτίς* = hólyag, *φλυκταινίδιον* = hólyagcsa, *φλυζάκιον*, *φλύγεθλον* = hólyagos bőrkiütés). A *φλύειν* = folyni igéből származó ezen terminusok, hogy tényleg az exsudatív bőrelváltozásoknak a vesiculás, bullás, pustulás, abscessusos stb. alakjait jelentették, ha erre vonatkozólag a Gyűjtemény iratai részletesebb definitiót nem is adnak, megállapítható az egyes leírások összevetéséből, amelyek szerint a *phlyktaenák* hasonlíthatnak az égési hólyagokhoz . . . a nap „melege” is hozhat létre égési hólyagokat . . . apró ve-

siculák tartalma elgenyedhet . . . v. azok beszáradva pörkké alakulnak át . . . stb. Hólyagos kiütésekkel találkozunk mint az egész testen elszórtan előforduló v. csak egyes testrészekre lokalizálódó, a szemén (talán a mai phlyktaena?) és a méhszájon látható phlyktaenákkal. A *φύγεθλον*-t, amely ugyanaz a szó, mint a *φλύγεθλον*, CELSUS *pannus*nak, csomónak fordítja és a szó ezen „csomós“ alkalmazásban maradt fenn a mai szemészeti terminológiában is.

A *pemphigus* szóval (mint *πεμφιγῶδες*) egy helyen találkozunk csak. Sajnos, ezen helyből nem lehet bizonyossággal megállapítani, hogy itt bőrbetegségről van-e szó.

A *πέμφιξ* ugyanis = *lehelet, légzés*; átvitt értelemben jelentheti a bőrön levő *levegőhólyagokat*, mint amilyenekhez hasonlók a savóshólyagok is. A *pemphix*-ből származó *pemphigodes* tehát mindazon elváltozásokat jelenti, amik akár az első, akár a második értelmezéssel kapcsolatban vannak. Észérint a megfelelő hippokratesi helyet fordíthatjuk úgy, hogy a „láztól okozott nehéz légzés rettenetes látvány“, vagy pedig „a láztól okozott hólyagos kiütés rettenetes látvány“ (*οἱ δὲ [πυρετοὶ] πεμφιγῶδεις ἰδεῖν δεινοί*) (V. 274.) GALENOS a *pemphix* szót már a pustula értelemben használja, de ennél a helynél ő is mindkét magyarázat lehetősége mellett nyilatkozik. Amennyiben tehát tényleg bőrön levő elváltozásról van szó, az eredeti értelem (lehelet) önként a mai *pemphigus* csoport vesiculáinak és bulláinak gondolatát kelti fel. Természetesen a hippokratesi korban még csak makroszkopiai kép alapján megalkotott terminusokról lehet szó, úgy hogy a *pemphigodes*-nél a mainak megfelelően önálló betegségtypusra gondolnunk nem szabad.⁶⁾

Többet tudunk a *πόμφος*-ról v. a *πόλφος*-ról, amely ugyanaz a szó, mint a *πέμφιξ*. A „betegségek“ könyvének írója ugyanis

⁶⁾ A *pemphigus* terminus mai használatánál is szerepet játszik még a klinikai megjelenés szemben a pathológiai ismeretekkel. Pemphigusok alatt ugyanis oly ismeretlen aetiológiájú, önálló betegségeket értünk, melyeknek súlyos, gyakran halálos lefolyásában jellemző az exsudatív folyamatok előtérbe jutása (*Poór F.*). Ebbe a definitióba eső betegségeken kívül sok más betegségeket illetnek még a *pemphigus* szóval (mint pl. *pemphigus neonatorum*, *pemphigus syphiliticus*, *pemphigus acutus febrilis* stb.). Noha küzdenek ezen fogalomzavarra okot adó elnevezések ellen, teljesen kiküszöbölni a dermatológia szótárából ezideig nem lehetett.

az egész testen elszórva levő pomphosokat a csalánkiütéshez hasonlítja (VII. 106.); míg a „női bajok“ könyve súlyosan vízkóros betegnek boka oedemáit, amelyek az ujj benyomatát megtartják, nevezi pomphosoknak (VIII. 254.). E két hely alapján tehát a pomphosnak csalánkiütéses és oedemás elváltozásra szorítkozik értelme. — Ma *pomphis* alatt szintén csalánkiütést értünk és a belőle származtatott *pompholyx* a hólyagos dyshidrosisnak synonymája.

A már nem használatos *μυρμήκια* (hangyaboj), amely az ókorban népies elnevezés és nem orvosi műszó volt, a tenyereken és talpakon levő viszkető „szemölcsöket“ (*Celsus*), vagyis dyshidrosisos folyamatot jelentett.

Az *αἰθολίξ* a Corpus iratai szerint valamiféle kerek, pirosas bőrkiütés volt. Közelebbről megmagyarázva nincs s így inkább csak a szó származásából (*αἰθεῖν* = égni) következtethetünk az égésnek *erythemás* v. *hólyagos* elváltozásaira. Az *Etymologicum Erotianum* is „a bőrfelületen mutatkozó *φλυκτίς*-nek“ magyarázza. Már a római orvostudományban kiment az orvosi műszavak használatából.

Eléggé pozitív következtetést vonhatunk a régi *anthrax* fogalmáról (*ἄνθραξ* = parázs). Itt nem csak a szó maradt meg évezredekken keresztül változatlan alakjában, hanem a hozzáfüzött kép sem módosult lényegesen. A mai bőranthrax alatt ugyanis a lépfene bacillus által okozott, hólyagokkal, varképződéssel, kemény beszűrődéssel v. lágy bőroedemával meginduló folyamatot értünk. Az ezen értelemben vett betegség az egyéb szövetszétesésre hajlamos körülírt gyulladásos folyamatoktól a XVIII. század második felében különült el (MORAND, FOURNIER). Hogy pedig a hippokratesi korban mit értettek anthrax alatt, legjobban talán úgy ismertethetném, ha az epidemiák 2. könyvében található leírásának szószerinti fordítását adom: „A bőrben nedv (*ἰχώρ*) keletkezik, amely össze gyűlve melegérzést és viszketést okoz. Ezen kis hólyagok (*φλυκταίνις*) lépnek fel, amelyek hasonlóak az égési hólyagokhoz (*πυρρίκταυστος*) és a betegnek égési érzést keltenek a bőr alatt“. (V. 72.) Ez a leírás szinte kétségtelenné teszi, hogy itt vagy carbunculus malignusról (*anthrax*), vagy carbunculus simplexről van szó. És ha az ókor kezdetleges orvosi ismereteivel még más ezen képhez úgy amennyire hasonló bőrelválto-

zásokat is anthrax névvel illetett, annak akkori és mai alkalmazása között csak a szigorúbb differenciáltságban találunk különbséget. A szigorúbb differenciálásról pedig tudjuk, hogy az csak a fejlettebb orvostudomány pozitív ismeretei alapján lehetséges. — A hippokratesi orvosok azon bőrbetegségeket, amelyek szövetszéteséssel, genyedéssel jártak σήψ-nek, rothadó betegségnek mondták. Az anthrax is a seps-betegségek közé tartozott; aetiológiájában pedig, minthogy szemmel látható okot felfelé nem tudtak, a klimás viszonyok („különösen a meleg nyár”) és a nedvelmélet szerepeltek.

Az anthraxhoz hasonló elváltozást jelentett a már számunkra idegen ἐπινυκίς (éjjeli kiütés). Egyik helyen a duzzanattal, pirosodással és infiltrációval járó, majd elgenyjesedő és kifeléelyesedett elváltozást az éjjeli kiütéshez látjuk hasonlítva. (V. 462.) Más helyek hasonló értelemben beszélnek az epinyktisről. CELSUS pessima pustulának commentálja és ezen magyarázat az említett hippokratesi hely alapján el is fogadható.

Az orvosi nomenclaturából kiveszett τέquivθος (fenyőfa resina) és δοθιήν azon megállapításainál, hogy furunculust jelenthettek, csak a magyarázókra támaszkodhatunk. A Corpus nem nyújt egyebet, minthogy „a dothienben geny van“ (V. 92.); a terminthos pedig neve által árulja el, hogy sűrűbb váladékkal járó elváltozás lehetett. HIPPOKRATES egyik SCHOLIASTÁJA szerint a terminthos: „a bőr felületén keletkező pustulás kiemelkedés, amely ha kifakad nedv (ichor) folyik ki belőle és az alatta fekvő hús kifúrtnak látszik“. A dothient a régi és újabb commentatorok szintén mint furunculust veszik át.

A θύμος (göb, daganat) a Corpusban csak egy-két helyen fordul elő a bőr apró nedvedző göbcsés elváltozásaira, valószínűleg tehát pustulákra szorítókozó értelemmel. — Egy helyen a thymos kicsinyítőjével, a θυμόν-nal is (kisdaganat) találkozunk, mely helyen minden bizonnyal orvosírónk a penisen levő condyloma acuminatumokról beszél. Pár szert is ajánl ellene, mondva, hogy ezek a kenőcsök „a vadhúsos helyeket megtisztítják, üregekké teszik, anélkül, hogy marnának“. (VI. 418.) — A thymosból képezett ekthyma szószerint kiálló daganatot jelent. Ma e név alatt az irhából kiinduló pyogen eredetű, vastag pörkkel borított fekélyes elváltozást értjük. Hippokratesi előfordulásából közelebbi megállapítás nem tehető; ellenben mint-

hogy az ekthymát szintén a *σήψ* (*septikus*) betegségek közé látjuk sorolva, a bőrfelszín felé emelkedő pustulosus, pörkös folyamatokra következtethetünk. Ezen következtetés szerint pedig többek közt a mai ekthymát is jelenthette.

Az *aphta* (*ἀφθα*) a száj nyálkahártyán kerek fehéres foltok vagy fibrinnel borított fekélyecskék alakjában nyilvánul meg. A hippokratesi korban hasonló elváltozásokat jelenthetett. Ezen megállapítást egyrészt a „betegségek“ II. könyvének egy leírása alapján teszem, ahol a görög orvosíró egy bronchiektasiás v. tüdőgangraenás betegről azt mondja, hogy a köpetben levő szilárd részecskék (vagyis rostos-fibrines részek) aphtaszerű részek és a tüdő aphtás fekélyecskéiből származnak. Ez a leírás tehát a fekélyek fehér lepedékes megnyilvánulására utal. Másrészt az előfordulási helyek nyújtanak némi támpontot, minthogy elsősorban újszülöttek és kis gyerekek szájaphtájáról (soor? aphta?) és syphilishez hasonló betegség leírásánál is szájaphtáról (placus mucosus?) olvasunk. A nők genitáliáin, különösen fluorral kapcsolatban említett aphták nyilván különböző okokból keletkezett erosiok v. ulcusok, esetleg soor lehetnek. Utóbbiaknak kezelésére ülőfürdőket és többféle kenőcsöknek és poroknak alkalmazását ajánlották. (VIII. 406.)

Ha most áttérünk a hippokratesi orvostudomány által ismert *szövetszéteséssel*, fekélyesedéssel járó bántalmakra, az eddigiéknél aránylag gazdagabb terminusanyagot és a leírások és kezelések részletesebb ismeretét fogjuk látni. Magyarázata ennek részben az, hogy ámbár e kor orvostudománya a fekélyes betegségeknek egymástól eltérő sajátságait észrevette, ami a terminusokban is kifejezésre jut, mégis ezek és a sérüléssel járó sebek között élesen elhatárolt különbséget még nem tesz. A fekélyes bőrelváltozásokat tehát elsősorban a Gyűjtemény legjobban kidolgozott sebészete körén belül fogjuk látni.

Fekélyes bántalomként ismerkedünk meg a *ἔρπηξ*-szel. Értelmének ezen jellegét ma már teljesen elvesztette. A múlt század folyamán ugyanis mint gyűjtőfogalom volt használatos a legkülönbözőbb bőrküritésekre; egy szűkebb fogalomra korlátozást jelentett, amidőn BAZIN a *herpetides* fogalmat igyekezett meghonosítani az idősült, recidivákra hajló, de nem fertőző bőrbántalmakra; míg a modern dermatologia azt a pár kórképet foglalja e név alá, amelyeket egynemű, apró, csoportosan jelent-

kező hólyagocskák jellemeznek. Hippokratési jelentésében, noha szintén gyűjtőnévként szerepelt, több rendszerességgel használták, mint az újkor XIX. századának folyamán. A *ἐρπειν* terjedni igéből származik és általánosságban terjedő bőrbetegségeket, elsősorban is terjedő fekélyeket jelentett. Könyvünk a *noma* leírásánál, — ahol a *noma* fekélyt jelent — a *herpest* e fekélyféleség egyik jobbindulatú, lassan terjedő változatának tüneti fel. A rosszabb indulatú herpest *ἐρπης ἐσθιδόμενος*-nak (*maró herpesnek*) mondták. Ennek a herpesnek tehát, amit a hippokratikusok a *seps*, rothadó betegségek közé soroltak, nem sok köze van a mai hólyagcsás betegséget jelentő herpes fogalmához. Mégis találunk egy helyen említést *herpesszerű kiütésről*, *ἐρπυσσικόν*-ról, amely nem herpes, hanem széltehen terjedő bőrkiütés.

A *φagedaina* és *νομή* széteséssel (főkép üszkös elhalással) tovaterjedő fekélyek voltak. E két elnevezés alatt leírt betegségeket együtt tárgyalom, mert a *phagedaina* és *nomé* között könyvünk alapján különösebb különbséget tenni nem tudok. Minthogy *phagedaina* a *φάγειν*, enni igéből, *nomé* a *νέμεσθαι*, legelni igéből származik, valószínű, hogy az utóbbi inkább népies elnevezés volt, míg az előbbi orvosi műszó lehetett s ily módon a Corpusban e két szó felváltva, de hasonló értelmezéssel fordul elő. — A két terminus között mai használatánál is lényegbelileg különbség nincs. Mert míg *phagedaeniás* betegségekről beszélünk ma az üszkös jellegű szövetszéteséseknél (tropusi *phagedaeniás* fekély, *spirochaeta* + *fusiformis* fertőzés, Vincent-féle angína, *gangraena nosocomialis*), a *noma* szintén üszkösödéssel járó fajlagos fertőző betegség és ezen betegségek aetiológiájában különbséget nem tudunk tenni.

Noha HIPPOKRATES-nél elsősorban a *gangraenás* széteséssel járó elváltozásokat jelzi a *phagedaena* és *noma*, más jellegű elhalásos folyamatokat is jelentett és a leírások alapján inkább úgy mondhatnánk, hogy a rossz indulatú, nagyobb felületre v. mélybe terjedő nekrosisoknak voltak terminusai. — A „kórjós-latok II. könyvé“-nek (IX. 36.) szerzője pl. halálosnak mondja azokat a *nomákat*, amelyek „feketék, szárazak és rothadásos széteséssel a mélybe terjednek“, míg jobb indulatúaknak tartja „a fehér és nyálkás (*phlegmás*) rothadással járó *nomákat*“. Ugyanezen irat megemlíti azt is, hogy a fekete rothadással

járó noma a csontig terjedhet és annak nekrosisát okozhatja. — A phagedaenáról hasonlókat olvasunk: „amennyiben maró sebekben phagedaina van, úgy az fekete és szürke kinézésű“. (VI. 410.) — A „fogzás“ könyve (VIII. 548.) a garatmandula nomájáról mondja, hogy „ha ez az uvula felé terjed, megváltoztatja a hangot, a torokba terjedő pedig, ha heveny és rossz indulatú, légzési nehézséget okoz“ (diphtheria?). — Nem érdektelen azon phagedaenában szenvedő gyermek leírása, akinek az alsó és felső elülső fogai kihullottak, szájpádát a phagedaina átfúrta és az orra besüppedt. (V. 156.) Bár más betegség is szóba jöhet ezen leírásnál, *luesra* is gondolhatunk. A szájpád átfúródásának és az orr besüppedésének együttes jelenléte ugyanis HIPPOKRATES-nél több helyen előfordul és ezen két tünet együttes keletkezése jellemző tünete a késői lues congenitának. A syphilisnek ókorban való előfordulására, amint alább látni fogjuk, más leírásokból is gondolhatunk. Ha tehát említett esetben congenitalis luest veszünk fel, a fogak kihullását oly módon foghatjuk fel, hogy ez az elsődleges elülső fogaknak 7—8 éves korban való kihullása, amely összeesik a késői öröklött luesnak ebben a korban való megnyilvánulásával.

Amit ma általánosságban, minden közelebbi meghatározás nélkül, seb és fekély alatt értünk, azt a hippokratesi korban *έλκος* névvel illették. Ezen terminussal jelöltek tehát minden szövetpusztulással járó folyamatot v. bármely okból (*ἐλκωσις* = sérülés) keletkező anyagihiányt. És nemcsak a test felületén lévő látható felületesebb v. mélyebbre terjedő szövetelhalásokra, hanem a belső szervekre lokalizálódó betegségekre is — igaz, csak ritkán! — de használták a *helkos* szót. Találkozunk pl. mellkasi fájdalom és köhögés mellett a tüdőnek, — véres és genyes vizeléskor a hólyag és vese helkosával. Dolgozatomban legénél fogva természetesen én csak azon helkosokat tárgyalom, amelyek mint a bőrnek fekélyesedéssel járó elváltozásai szerepelnek. Itt egyúttal megjegyzem, hogy fennmaradt egy irat *περί ἐλκῶν* címmel, amit a sebészet körébe sorolnak. Traumás eredetű sebekről itt csak elvétve van szó és főképp fekélyesedéssel járó bőrbetegségeket tárgyal ezen irat. Joggal tekinthetjük tehát a mai tudomány rendszerezésével a *περί ἐλκῶν*-t a „hippokratesi“ dermatologia egyik fejezetének és adhatjuk azon fordítását címének: „A fekélyesedéssel járó bőr-

betegségekről". — A rómaiak a *helkost ulcus*ként vették át és miként jelenleg is, már ők is (*Celsus*) kizárólag csak a fekélyeket értették alatta (*helkosis* = *fekélyesedés*). Amint azonban már láttuk, a görög orvosok nemcsak a *helkos* szót alkalmazták a különböző bőrfekélyekre és sebekre; mert amellet, hogy a hippokratési orvosok a *helkost* indifferenciáltan, általános értelmezésben használták, az őket jellemző megfigyelőképeség a fekélyes bőrbántalmakban észrevette azoknak különböző megjelenési alakját, egymástól eltérő lefolyását és egyéb jellegzetességeit, aminek alapján egyrészt az említett terminusokkal (*herpes*, *noma*, *phagedaena*), másrészt a *helkos* szónak találó összetételeivel adták közelebbi megjelölését szövetszövetpusztulással járó bőrelváltozásoknak. Találunk pl. egy felosztást „az orvosról“ (*περι ιητροῦ*) írott könyvben, amely a *helkoso*-kat terjedési irányuk szerint osztályozva négy csoportra osztja: Utat törhetnek a sebek:

1. a mélybe α) *fistulák* (*σφυγγώδεα*),
β) *hegesedés alattiak* (*ὕπουλα*),
γ) *üreges sebek* (*κεκοιλιασμένα*),
2. felfelé: *túlsarjadzó sebek* (*ὑπερσαρκούντα*);
3. szélességbe: terjedő, *serpiginosus sebek* (*ἐρπησιικά*)

A 4. csoport a fennmaradt irat hiányossága folytán nem ismeretes. Bármit sorolt azonban ide orvos-írónk, logikus nem lehetett, mert a dimenziókra való beosztásnál csak három eshetőség lehetséges. Ezen felsorolt terminusok a dermatológia szótárából már kivesztek a *herpestikát* kivéve, amelyekről azonban megállapítottuk, hogy nem hólyagos elváltozást, hanem *serpiginosus* *ulcus*t kell értenünk alatta.

Megkülönböztettek azonkívül a hippokratikusok a klinikai megjelenés és lefolyás alapján a *nomá*hoz és *phagedainá*hoz hasonlított fekélyeket (*ἔλκος νεμόμενον ἢ φαγεδαίνουμενον*). Az utóbbi fedí a mai *ulcus phagedenicus* képét. Maró tovar harapódzó sebre még a *ἔλκος ἐσθιόμενον* is használatos volt. Ma már az *esthiomenos terebrans*, mint a *lupus vulgaris* synonymája elavult és szintén csak a múlt század francia irodalmában találjuk meg az *esthiomène* elnevezést, értve alatta a legkülönbözőbb folyamatokat: fekélyes tuberculositikus elváltozásokat, III. syphilit, carcinomát stb.

Az egyes *helkosú* bántalmak leírásából határozottsággal

következtetni a mai ismeretekre a legtöbb esetben nem lehet. Gyakran olvashatunk a Corpusban a testen elszórva, a genitaliákon, a szájban levő fekélyes elváltozásokról, melyekről a legjobb esetben azonban csak annyit tudunk meg, hogy könnyebb v. pedig súlyos betegség, hirtelen minden ok nélkül lepik el az egész testet v. annak egy részét, vagy pedig hosszú idő alatt terjednek. „Lesoványodott, erősen izzadó betegnél, ha halvány fekélyecskék (*ἐλκύνθρια πελιδνά*) törnek elő a testen, halálos (chronikus sepsis?) (VI. 324.) — A *terminthos*-hoz (gyanta, furunculus?) hasonlított helkosok nyilván a mai pyoderma csoportba tartoznak. — Mintha egy jelenlegi orvosi könyvből tévedt volna a hippokratesi iratok közé az a pár sor, melyben „a levegőről, vízről, helyekről“ c. könyv szerzője „az idősebb emberek alszárán keletkező és életük végéig fennálló nyílt sebeket“ (ulcus cruris) a láb venáinak tágulásával, varixokkal (*κίρσος*) hozza összefüggésbe (II. 28.). A *gümösen colligáló* bántalmaknak elterjedtsége az ókorban kétségtelen azon nagyszámú leírásokból, amelyek szerint évekig tartó fekélyek, amelyek lassan terjednek a felületen és a mélybe is, genyeznek, fistulákat (*συναγγώδεα*) képeznek, ráterjednek a csontra is, azok elgenyednek, nekrotisálódnak (*σφακελισμός*) és darabokban kilökődnek, ami által egyes végtagok néha egész megcsonkíttatnak. „Az elhalt csont kilökődésénél keletkező hegek üregesek“. Következtethetünk *syphilis*re is és más *infectiós granulomákra*. Fekélyek hosszú időn át terjedve oly pusztítást visznek végbe, hogy az arc, törzs, egész végtagok lecsupasztatnak és a „csont szabadon látszik“. Ugyancsak sarjadzásos, azonkívül rosszindulatú *daganatokra* kell gondolnunk, amikor azt olvassuk, hogy hosszabb-rövidebb ideig fennálló daganatok kifekélyesednek s ily módon „sebek keletkeznek belőlük“.⁷⁾

⁷⁾ A hippokratikusok a daganatokat, amennyiben kifekélyesednek, szintén *helkos* néven tárgyalják. Ennek tulajdonítom, hogy egyes fordítók helytelenül a *helkos*-t általánvéve hol seb, hol daganat elnevezés formájában adják vissza. Már pedig a *helkos*-nak seb, illetőleg fekély jelentéséhez kétség nem fér.

Azon részekre, amelyek a gümös fekélyekre, *syphilis* III-ra carcinoma stb. engednek következtetni, nem terjedhetek ki bővebben és így csak utalok az eredeti szövegre, elsősorban az „epidemiák III.“ könyvére, „a mirigyek“ és „sebek“ c. könyvekre.

A sebek és fekélyek jelentőségéről megalkotott empiristikus és theoretikus nézetei a régi görög orvosoknak, ha a mai kritika előtt teljességükben nem is állják meg a helyüket, de bizonyos tekintetben mai napig elfogadhatók. A genyedet pl. bizonyos tudatossággal a hippokratesi orvosok is a szervezet védekezésének s így módon a gyógyulás elősegítőjének tartják. A „sebek“ könyvének I. fejezetében olvassuk, hogy „... a genyedet megakadályozni nem szabad, mert csekély mértékben szükséges... A genyedés az odaáramló vérből keletkezik, ha a vér felmelegszik és felbomlik és így gennyé lesz... Zúzódtott sebeknél fontos, hogy genyedésbe menjen át és a zúzódtott részeknek el kell rothadni, gennyé kell válni és fel kell oldódni, hogy azután az új sarjadzás meginduljon.“ Ami pedig a geny eltávolítását illeti: „genyes sebre magára nem szabad kötést tenni, csak a környező részre, hogy a geny elfolyhasson“. -- Ezen tanításokban sok helyes felfogást látunk; mert ugyan a modern tudomány a görögök előtt ismeretlen mélyebb ismeretei által bizonyította be a gyulladásnak védő tevékenységi jelentőségét, a gondolat alapját, ha primitíven is, itt látjuk már a hippokratesi orvostudományban letéve. Megnyilvánul ebben egyszersmind azon örökéletű hippokratesi tanítás, hogy a betegség a kórokok és szervezet oly küzdelmének fogandó fel, melyben az orvosnak az utóbbit csak támogatnia, irányítani kell. Ha erős a genyedés, csökkenteni kell azt, mert „ez csak csekély mértékben szükséges“ (mint ahogy láttuk már ezt a többször idézett „sebek“ könyvében) „Chronikus sebeket acuttá kell tenni“ (mondja „az emberi helyek“ szerzője) (VI. 328.) ... „... a nedvedző és rothadt sebeket gyulladásba kell hozni, hogy az elgenyedés által eltávozzanak ezek a részek és a seb megtisztuljon“. (III. 242.) Vajjon nem ugyanezt csináljuk manapság is? A modern dermatológia terapiájában az idősült gyulladásos elváltozások heveny tétele a kezelési eljárásoknak gyakori formája.

A fekélyes bőrbántalmak különböző *gyógyhajlamáról* és a gyógyulás különböző módjairól is értekeznek a hippokratesi orvosok. Egyes fekélyes elváltozásokról azt olvassuk, hogy részben maguktól is vagy helyes kezelés mellett könnyen, nyom hátrahagyása nélkül gyógyulnak. A sarjadzásos gyulladásnál *βλαστάνειν*-ről beszéltek. A túlsarjadzást, *ἀπερσασθαι*-t

azonban már a rossz kezelés következményének tulajdonították és maró szereket használtak ellene. Mélyebb fekélyesedéssel járó folyamatokról megemlítik, hogy ezek *heg* (*οὐλή*)⁸⁾ hátrahagyásával gyógyulnak. Nehezen gyógyuló vagy egyáltalán gyógyulni nem akaró sebes bántalmakat pedig vagy a különböző gyulladásos, genyes complicatióknak tulajdonították, vagy ott ahol ilyeneket felvenni nem tudtak, ott a humoralis pathológián alapuló constitutiós nézeteiket hozták fel és a test, az izomzat nedvességében látták a gyógyulás akadályát. És itt a fekélyes elváltozásoknak egy újabb terminusával, a *σηρίον*-nal ismerkedünk meg. Mint nem orvosi szó vadállatot jelentett, orvosi értelemben azon „*vadsebeket*” értették alatta, melyek terjednek, genyeznek, anélkül, hogy a gyógyhajlammal legkisebb tendenciája is megvolna.

Ami a helkosok *aetiológiáját* illeti, azon esetekben, amidőn közvetlen tapasztalattal megállapított okokat (mint amilyen az égés által, kötés alatt keletkező sebek stb.) felvenni nem tudtak, ott a humoralis elmélet vagy pedig az endemiásan v. epidemiásan fellépő esetekben a geographiai és klimatikus viszonyok segítették ki a görög orvosokat tudományukban. Külön fel kell említenem „a régi lábszárfekélyeket”, (az *ulcus cruris*okat), amelyeket már ők is a varixokkal hoztak összefüggésbe.

A bőrbetegségek fekélyesedéssel járó elváltozásait a hippokratési orvosok mint sebet *kezelték*, ezen bőrbántalmak gyógyítása tehát a sebészi eljárás körébe tartozott. „A sebeket nem szabad nedvesen kezelni... mert a száraz közelebb áll az egészségeshez, a nedvös ellenben a betegséghez, a seb ugyanis nedves, míg az egészséges rész száraz.” Ezekkel a szavakkal kezdődik a „sebekről” szóló könyv. Folytatólagosan is meggyőződhetünk, hogy a fekélyes elváltozások, sebek kezelésének legáltalánosabb formája a *száraz kezelés* volt. Legtöbb-

⁸⁾ Hippokratésnél az *oulé heget*, többesben mint *oulai* foghúst, *gingivát* jelentett. Eredetileg e szónak *seb* volt a jelentése és a *Corpus* egyes helyeinél is bizonyítalan, hogy nem-e seb értelemben fordul elő. — A latin *vulnus* a görög *oulé*-val rokon. Ugyanez a szó továbbá az *ulitis* (ingyulladás), az *epulis*, a gingiván ülő sarkomás daganat és a *parulis*, a fog körüli tályog. Az *ulerythema centrifugum* (hegedő bőrvörösség) mint a *lupus erythematodes* synonymája ma már nem használatos.

nyire a nyitott részeket szabadon hagyták, vagy vászondarabkákkal, levelekkel borították be, ami mindenesetre az ókorban a szerencsésebb kezelési módokhoz tartózhatott, mert a különböző kenőcseiknek a sebre tétele a fertőzés veszedelmét rejt-hette magában. A sebeknek nyitva vagy szárazon való kezelése egyébként annyira tradicionálisan fennmaradt az utókor számára, hogy a görögöknél mai nap is megvan. A „sebek“ könyve noha a borogatóvizeknek, kenőcsöknek, poroknak egész légióját sorolja fel hosszú receptek formájában, ezeket nem a nyitott sebre magára, hanem a környező gyulladásos részekre tették (*ἐμλάσσειν*). Egyes helyeken ugyan olvashatjuk, hogy kathartikus (tisztogató) szereikkel a sebeket is itt-ott megtisztogatták. A gyógyítószereket a seb körüli részre többnyire *kataplasma* (*καταπλάσσειν* = rákenni) alakjában alkalmazták. A kataplasma, amint az iratokból megismerjük, főképp abból állott, hogy növényi magokat (különösen lenmagot) és leveleket ecetben, vízben, borban és olajokban megfőzték és ezt melegen v. hidegen használták tisztán v. pedig gyapotba mártva a beteg helyekre. Az alkalmazás módjáról azután, hogy az „a gyógyítás mesterségének megfelelően“ (*ἐντεχνον*) történjék, az „orvosról“ írt könyv tartalmaz részletes utasításokat. — A hosszan elhúzódó, chronikus fekélyes elváltozásokra rothadást okozó szereket (*σηπτηριον φάρμακον*-t) raktak és a sebeket mint acutát kezelték tovább. — A gyógyszeres kezelés mellett a *sebészi* beavatkozás is szerepet játszott. Üreges sebeknél a járatokba sondát vezettek be és annak mentén késsel feltárták a sebet, hogy így utat engedjenek a váladék elfolyásának. Gulladásos duzzanatoknál, ahol a kataplasmájukkal nem értek célt, vért bocsátottak. Ha felületes ér nem volt, a vérlebocsátás *kökölyözéssel* történt. Hegyes, vékony vasműszerrel sűrűn egymás mellett scarificáltak (*κατασχάζειν*), különböző anyagból (üvegből, ércből, szaruból) készült kökölyözt (*σικύη*) tettek a scarificált részre, mely légszivattyú módjára működve kiszívta az előtörő vért (a mai Bier-ezés!). Ahol azonban látható ér volt, mint pl. a láb fekélyes és ekzemás folyamatainál a varixok, ott a scarificáló késükkel *eret vágta*k (*φλεβοτομεῖν* = *φλεβοτομία*). A műtétek után ecettel, borral lemosták a scarificált helyet, vérzéscsillapító szereket alkalmaztak, hogy vérrögök (*θρόμβος αἵματος*) ne maradjanak

vissza és feszes, comprimáló kötést tettek fel. Hogy azután műtéti eljárásokkal mennyire ártottak vagy használtak, orvosaink nem nagyon számolnak be. Mindenesetre azonban az eredmény bármilyen is volt, ezen operatív beavatkozások a hippokratesi orvostudomány magasabb színvonalát tüntetik fel. — A helyi kezelés mellett meg kell még említenem az erős gyulladásal, erős váladékképződéssel járó esetekben alkalmazott azon általános eljárást, amely a *nedvelvonásból*: éheztetésből, szomjazztatásból, izzasztásból, purgálásból és beöntésből állott.

A sebeknek a kiszáraitására, különösen a mesterséges úton való vértelenítésére, a vérlebocsátásra használták ugyan az *ἐκχύμωσις* elnevezést, mint ahogy ez az alapértelemnek meg is felel (*chymostól* = nedvességtől való megfosztás) (III. 62.); mégis az *ekchymosis* elsősorban abban az értelemben szerepelt, ahogy a mai dermatológia is használja. *Ekchymosis* vagy *ekchymoma* a bőrvérzéseket v. bőralatti részek vérzéseit, a vérömlényeket jelentette. Példakép felhozom azt a helyet, amely azt mondja, hogy magas helyről való talpraesésnél érrepedésből keletkező vérzés (*ekchymosis*) jöhet létre (IV. 324.).

A fekélyes, sebes bántalmakhoz társult *gyulladásokról* és *elhalálos folyamatokról*, tekintve, hogy ezen complicációkat jelző terminusoknak egyéb jelentéseik is voltak, a terminusok egyenkénti felhozásával külön tárgyalom.

A *gyulladást* *φλεγμονή*-nak vagy *φλέγμασις* (*φλεγμασία*)-nak nevezték. — Ma *phlegmoné*-n a bőralatti kötőszövetben elterjedő genyes beszűrődést, *phlegmasiá*-n pedig bizonyos speciális esetekben szintén a gyulladásos eredetű vizenyősséget értjük. A hippokratesi korban e terminusok a *galenosi* „rubor, calor, dolor, tumor“ definitiójában kifejezésre jutó gyulladásokat jelezte, amely gyulladásos tünetcsoport, ha *Hippokrates*nél még rendszeresítve nem is volt, de arról már ebben a korban is tudomást szereztek, midőn a bőr és nyálkahártya gyulladásainál azok duzzanatáról, pirosságáról, melegségéről stb. beszéltek. — Hogy azonban mégis az ókor szemüvegén át nézzük ezen elváltozásokat és tisztában legyünk, hogy a *phlegmoné* és *phlegmansis* honnan kapták elnevezéseiket, e terminusok eredetével kapcsolatban ki kell térnem kissé a hippokratesi pathológiára.

A hippokratesi pathologia rossz volt, mint ahogy természetes, hogy boncolások híján rossz anatómián és következtetésképpen rossz physiológián csak rossz pathologia épülhet fel. Pathológiájukat ebben a korban, mintegy souverain módon a nedvelmélet irányította, az a nedvelmélet, amelynél az elképzelt nedveknek egyes betegségeknel való keveredése, kiválása stb. inkább csak képies leírás, mysticum volt, anélkül, hogy lényegét ismerték volna. A bőr és nyálkahártya gyulladásainál megfigyelve azoknak exsudatióval járó elváltozását, felvették már a hippokratesi kor előtti időben, hogy ezen esetekben a *phlegma* az, amely a gyulladásos helyeknél kiválasztódik (a hippokratesi korban ugyanis a *phlegma* már nem a gyulladásos nedvet, hanem a hideget, a nyálkás nedvet jelentette). A *phlegma* a *φλέγειν*, égetni igéből származik, alapjelentésében tehát „égetőt” jelent, nyilván azon megokolásból, hogy az akut gyulladásokkal járó égető érzést és helyi, vagy általános melegséget, a *phlegma* mint „égető nedv” idézi elő. A *phlegmát* téve meg azután a gyulladás okának, a bőrön és nyálkahártyákon megnyilvánuló gyulladásos folyamatokat *phlegmasiának*, illetőleg *phlegmonenak* nevezték (*φλεγμαίνειν* = gyulladásban lenni).

A gyulladásos folyamatokra azonban a hippokratikusoknak egyéb terminusai is voltak. Így találkozunk pl. a mai nap is jól ismert, az írha mélyebb részeinek strepto-staphylococcogen, savós gyulladását jelző *erysipelassal* (a latinok *ignis sacer*-ja). Hippokratesi jelentését dacára a nagyszámú *έρυσιπelas* (*έρυθρός* piros. *πέλας* bőr) név alatti leírásoknak, pontosan megállapítani nem lehet, s általánosan mondhatjuk csak, hogy súlyosabb jellegű gyulladásoknak volt az elnevezése. Azon gyakori említésnél, melyek a bőrön lévő *erysipelasos* gyulladásokat úgy tüntetik fel, mint amelyek lázzal járnak, csekély sérülésekből keletkezhetnek, gyorsan terjednek, recidiválhatnak, gyakoriak az arcon s nem egyszer a lefolyásuk halálos, nyilván a mai orbáncos bőrbetegségek is szerepelnek. Az epidemiák III. könyvében az *erysipelasról* mint epidemiásan jelentkező betegségről olvasunk. A betegség kora tavasszal minden ok nélkül keletkezett. Sokan lázasak lettek, a testükön parázsszerű kiütések (*ἀνθραξ*), genitáliakon papulák (*γῦμα*) és a szájbán aphták törtek elő. A betegségben, amely még torok-

fájással, rekedtséggel, étvágytalansággal, erős legyengüléssel járt, többen meghaltak. (III. 70.) Ezen leírás annyira hasonló a syphilis leírásához, hogy sokan ezen az alapon igyekeznek bizonyítani a syphilisnek ókorban való előfordulását. Folytatólagosan az epidemiásan jelentkező erysipelasról még azt olvassuk, hogy voltak, akiknél a betegség más formában állott be: Egész csekély sérülések, különösen a fejsérülések erysipelasba mentek át. A betegek nagy számánál az erysipelas genyedésbe ment át, egész a csontig hatoló elhalások jöttek létre, arc, végtagok lecsupaszítottak. Orvos-írónk még megjegyzi, hogy ezen betegségek gyakran csak ijesztők és nem annyira veszedelmesek, noha halállal végződő eseteket is felemlít. (III. 72.) — Az erysipelasról még megemlítem, hogy *tüdőerysipelas* alatt leírt betegségeknél a tüdőgyulladásra ismerünk rá (VI. 172., VII. 84.), míg terhesek *uterus erysipelas* leírásai fertőzött abortusok v. más eredetű sepsisek lehetnek (IV. 546., VI. 144.)

A *sphacelus* a mai nomenclaturában is ismeretes és a rothadásos bomlással járó elhalásra, a gangraena humidára alkalmazzuk; a hippokratési korban mint *σφάκελος* vagy *σφακελισμός* széles körben használatos terminus volt. Látjuk 1. is azon értelemben, ahogy jelenleg is használjuk és amely jelentésében a Corpus iratai közt azt olvassuk, hogy barnás-fekete rothadó széteséssel jár. Az „izületek“ könyve említi, hogy zúzódásoknál, csonttöréseknél, „erősen összefűzött kötések alatt“ a lágyrészek üszkösen széteshetnek. Az elfeketedett részeket ilyen esetekben el kell távolítani (IV. 284.). Jelentette továbbá: 2. a csontnekrosiseket [mellkas zúzódásnál genyedés és csontelhalás jöhet létre (IV. 218.)]; 3. agygyulladást (*σφάκελος ἐγκεφάλου*), gyógyítására trepanálást ajánlottak (V. 422., V. 624.) és végül 4. egy sphacelusszerű betegségről azt olvassuk (*σφακελώδης* néven), hogy vérhányással és véres székeléssel járt, amely betegségnél tehát gyomor- és bélvérzésről lehetett szó. (VII. 114.)

A *gangraenás* folyamatokra már a hippokratikusok is használták a *γάγγραινα* terminust. Ariston nevű betegről olvassuk, hogy a lábujjsérülésből keletkező gangraenás betegség (*γαγγραινώδης*) a térdig felterjedt. ... „Az elhalt rész fekete, száraz és bűzös volt.“ (V. 460.)

Ugyancsak gangraena értelemben fordul elő a *μελασμός* (feketedés) is.

Áttérve a szövetszaporodással, általában a *terime nagyobbodással* járó bőrbántalmakra, az ezeket jelző terminusok a „hippokratesi“ dermatologia terminológiájának szintén nagy számát képezték.

A *φύμα*, a mai dermatológiában is ismeretes egyrészt mint nem kórképet jelző, hanem tisztán terminologiai elnevezés a bőr, illetőleg a bőralatti kötőszövet nagyobb csomós elváltozásaira v. mint *ekphyma* a növedékekre, dudorokra, másrészt pedig *rhinophyma* összetételben mint az orrot borító bőr kötőszövetének rosaceás alapú túltengéses betegsége. A hippokratesi korban a szó általános értelmű, a mai differenciáltabb orvosi terminológiához viszonyítva egy teljesen indifferenciált terminus volt. *φύειν*, nőni igéből származik, szószerint tehát *növedéket* jelent. És ezalatt a növedék szó alatt nemcsak mindenféle kóros szövetszaporulatból keletkező *terime* nagyobbodást, hanem a kóros módon létrejött különböző nedvgyülemeket is értették. Jelentette tehát a *daganatokat*, *gyulladásos duzzanatokat*, *geny- és vérgyülemeket*, sőt bizonyos fokig a *sebeket* és *fekélyeket* is. (Utóbbiakat azonban csak azon esetben mondták *phymának* helkos helyett, amennyiben azok gyulladásos szélűek voltak.) Pár jellegzetes leírás ismertetésével szándékszom a *phyma* hippokratesi jelentését megvilágítani. *Daganat* értelmében találkozunk pl. az emlő *daganatainál*, amelyről azt mondja a „női betegségek“ írója, hogy az emlőben képződő kemény, kisebb-nagyobb *daganatocskák* (*φυμάτια*) nem *genyednek* el, hanem mindig keményebbek lesznek, míg később azután rákká fejlődnek“. (VIII. 282.) — Más helyeken a bőr göbös, csomós elváltozására szorítkozik a *phyma* jelentése. (II. 444., III. 70.) A *phyma* szónak tehát ily értelemben való használata részben összeesik annak mai, bizonyos jól jellegzett alapelváltozást jelentő értelmével. — Leggyakrabban azonban a heveny gyulladásnak *terime nagyobbodásával* vagy zárt üregek izzadmányfelhalmozódásával járó elváltozásainál látjuk a *phyma* elnevezését. *Phyma* tehát még a *sebek* gyulladásos *duzzanata*, *mirigymegnagyobbodások* és *mirigýgyulladások*, mint pl. a torok anginák, a nyaki lymphomák (*φύμα χοιρώδες* = scrofulás daganat), a lágýékmiri-

gyek fájdalmas v. fájdalomatlan megnagyobbodottsága, az abscessusok, phlegmonék, furunculusok stb. Az abscessusokról és furunculusokról több alkalommal olvassuk, hogy jobb indulatúak azok, amelyek „csúcsosan törnek elő, mint amelyek diffusan szétterülnek, mert ezen utóbbiak feltörés után nehezebben gyógyulnak“. (II. 130., V. 370.) „Az orvosról“ írt könyv írója egyébként hangsúlyozza, hogy az abscessusok és furunculusok genyes kifejlődését nehéz megakadályozni; de ha már megindul a genyedés, arra kell törekedni, hogy az „kis látható térre szorítkozzék és egyenletesen érjen meg“. (IX. 216.) „Az egyenletes megérlelés fő szere a meleg...“ Ha azután az elváltozás elgenyесedett, megnyitjuk vagy magától hagyjuk feltörni. Az anus körüli furunculusokat azonban a hippokratesi orvosok még a megérés előtt szükségesnek tartották megnyitni, nehogy a genyedés a bélbe törjön és fistulák keletkezzenek. (VI. 448.)

Mellüregi genygyülemet, trauma következtében létrejött haematomákat és phlegmonákat is phymának (növedék = nedvszaporulat) nevezték a hippokratikusok. Az empyemákat a mellkason történő bevágásokkal és égetéssel kezelték, hogy „a geny kifolyjon és a seb kiszáradjon“.

Nem érdektelen megjegyezni, hogy a Corpus irataiban előforduló azon leírásu betegekről, — akik „vért hánynak v. köpnek... mellkasuk fáj... köhögnek“ stb. — azt olvassuk, hogy *tüdőphymájuk* van. GALENOS a phymát ezen leírású helyeknél *tuberculum*ként commentálja. Mi is *tuberculosis* néven illetjük e betegséget, noha a hippokratikusok tüdőphymánál a tüdőben összegyűlő nedvek elgenyedését képzeltek el, lényegében a mai értelmezésű tuberculosisról beszéltek, anélkül természetesen, hogy a modern értelemben vett tuberculum fogalmát ismerték volna.

Hippokratesnél az *oedema* (οἰδῆμα; οἰδεῖν = megdagadni) a phymához hasonlóan színtén tágabb értelmezésű volt, használták e szót mindenféle daganatokra, duzzanatokra és a bőr csomós elváltozásaira. GALENOS mondja hippokratesi commentárjában, hogy „oedemának nevezett Hippokrates mindenféle nem természetes dagadtságot és a későbbiek osztották fel ezt az elnevezést *phlegmonéra* (gyulladás), *scirrhusra* (daganat) és *oedemára* (vizenyő)“. — Általánosabban

talán nem is lehetne az oedemát használni, mint amint azt a „mesterségről“ szóló könyv szerzője teszi, aki a bőr összes kóros elváltozásainál két componenst vesz fel: színbeli (*χρoιή*) és térbeli elváltozásokat (*οἰδημα*). — Oedemának nevezték az abdominalis tumorokat is. Ezekről szóló leírások a hippokratési kor orvosainak exakt vizsgálódásait tüntetik fel, midőn a hasban lévő daganatoknak keménységét v. lágyágát, körülírt v. diffus voltát, a daganat mozgathatóságát, a kéz nyomása alól való kitérését, fájdalmasságát v. fájdalomatlanságát tárgyalják (II. 128., V. 644.). Egyéb daganatokon és gyulladásos duzzanatokon (torok-angina, sebek lobosodása stb.) kívül azonban szerepel az oedema abban az értelemben is, amelyben ma is használjuk. A hippokratési oedema ezen mai használatú előfordulásáról szándékozom szólni.

Oedemáról ma akkor beszélünk, ha a szövetközök transudatummal vagy savós exsudatummal halmozódnak fel. A hippokratikusok is tudták, hogy ezen oedemáknál folyadék-felSZaporodásról van szó, ami kifejezésre jut elnevezéseikben is, midőn vízdaganatról (*οἰδημα ὑδατῶδες*) és fehérnyálka-betegségről (*λευκὸν φλέγμα*) beszéltek. Magyarázták pedig ezen kóros állapotot oly módon, hogy a testben víz gyülemlik fel, illetőleg a vér a szervezet nyálkanedvével felhigul, ami okozza a bőr dagadtságát és fehér színét. Más helyen a folyadék felhalmozódást csak sejti a hippokratési orvos. ... „a láb dagadozik (*οἰδισκεσθαι*) mintha víztől volna, az ujj benyomattát megtartja és ha az izomzatot összenyomjuk, sárgásnak tűnik a bőr...“ (VII 222.) — HARPALIDES nővéréről olvasuk, hogy „a terhesség 4-ik vagy 5-ik hónapjában oedemás lett a lába (*οἰδημα ὑδατῶδες*), a szem alatti mélyedés és az egész test megdagadt (*οἰδεῖν*) mint a nyálkás (*φλέγμα*) constitutiójú embereknel“. Nehéz légzése miatt ágyában csak ülni tudott. Két hónapra leánygyermeke született és a betegség megszűnt. (V. 376.). — Általános vizenyősség mellett helyi vizenyősséggel is találkozunk. Alkarterésre feltett kötésnél pl. „oedemás és vörös lehet a kéz, amely vörösség ujjnyomásra eltűnik, de gyorsan újból visszatér“. Ilyenkor le kell venni a kötést. (III. 506.) — Gyulladásos vizenyősség példájára felhozom a larissai POLYMEDES kis szolgájának esetét, akit ló rúgott homlokon a jobb szeme felett. A seb elgenyedt, az egész

arcra kiterjedt az oedema, láz, hidegrázás állott be. Orvosa égetéssel kezelte és a beteg meggyógyult. (V. 214.) Más helyen a vesetáj megdagadásánál (*ἀποιδεῖν*) a hippokratesi orvos helyesen a vese v. vese körüli rész elgenyedésére gondol. (VII. 204.)

Ezen leírások és kórtörténetek felhozásával — (hasonló leírásokat könyvünkben még egy egész sereget fel lehetne hozni) — nemcsak azt szándékoztam bizonyítani, hogy a régi görögöknél az oedema szó használata illik a mai oedemának nevezett elváltozásokra is, hanem rá akarok mutatni arra is, hogy ezek a kórtörténetek a megfigyelésnek — mint pl. az ujj benyomatát megtartja, a vörösség ujjnyomásra elmúlik stb. — mily nagyszerű iskoláit adták a görög orvostudomány számára. És nemcsak a régi kor, — hanem a modern kor orvostudománya is sokat köszönhet e leírásoknak; mert az orvostudományok és elsősorban a dermatologia alapját képező — a megfigyelés pontosságával és részletességével szerzett — empirismus itt indul útra a hippokratesi orvostudományban, hogy az egyes esetek megismeréséből megalakított empirismus az egészhez, a fejlett vizsgáló módszerekkel pedig a modern orvostudomány megismeréséhez vezessen.

Az *ἐπαρμα* ma már nem ismeretes elnevezés. Ugyanolyan értelemben használták a régi görögök, mint az oedemát, különbséget legalább is e két terminus között tenni nem lehet. *ἐπ-αίρεσθαι*, kiemelkedni igéből származik és az *eparma*, kiemelkedés ép úgy jelezte a bőrön kiemelkedő csomós elváltozásokat, mint a torokgyulladást, daganatokat, oedemákat stb.

A hasonló értelmű *ἀνέ-στασις* = kiemelkedés (*ἀνιστάται* = felduzzasztani) és *ὄγκος* = daganat (*ἀπογχεῖν* = megdagadni) terminusok szintén kivesztek az orvosi szótárból.⁹⁾

Az *ἀκροχορδών*-t (vékony, hegyes kinövés) a hippokratesi orvos szerint nagyobb gyerekeknél látni. A mai akrochordon hegyes alakú növedékeivel egyértelmű lehetett.

A *carcinoma* HIPPOKRATESNél előfordul már mint *καρκίνος* vagy *καρκίνωμα* a rosszindulatú daganatokra. Mint

⁹⁾ Az *onkos* szót ugyan, mely a múlt században még használatos volt a daganatokra (onkologie = daganatoktana), jelenleg is megtaláljuk bizonyos terminusok képzésében. Az *oncocerca volvulus* pl. oly afrikai filária, mely daganatot hoz létre.

nem orvosi szó a tengeri rákot jelentette. Gyakran olvashatunk szerzőktől különböző magyarázatokat arról, hogy a carcinoma honnan kapta rák nevét? Egyesek az elnevezést oly módon magyarázzák, hogy az emlőrák a környező tágyüjtőerekkel bizonyos fejlődési szakban hasonlatosságot mutat a tengeri rákhoz; mások a daganatnak rák módjára haladásában, a test felületesebb részeiről a mélybe történő lassú tovakúszásában keresik eredetét az elnevezésnek. Erre feleletet a hippokratesi könyvek nem nyújtanak.

A könyvünkben előforduló *karkinós*-os v. *karkinomás* betegségek leírásából szinte kétségtelen, hogy rosszindulatú daganatokról, még pedig rákos daganatokról van szó, legalább is nem szól semmi e leírásokból az ellen, ami ezen feltevésünket kétségbe vonná. Feltevésünk bizonyítására azonban kénytelen vagyok a rákos betegségek nem dermatológiába tartozó részével is foglalkozni.

Először is megemlítem, hogy a hippokratikusok az előfordulás helye szerint megkülönböztettek *felületes rákot* (*καρκίνος ἀκρότατος* t. k. végeken lévő carcinoma) és *latens* v. *occult* *rákot* (*κρυπτός καρκίνος*) — A *σκληρός* nemcsak a rákokat, hanem általában a klinikailag kemény daganatokat jelentette (*σκληρόω* = keményíteni. Ma *skirrhus*-nak a kemény, szövettanilag rostos rákot nevezzük.) — Ezen rákos daganatokról már az ókor orvosai tudták, hogy az idősebb kornak betegsége. „A kórjóslatokról” szóló könyv szerzője egyenesen azt mondja, hogy „a 60-as éveken túl látni csak carcinomát, ami azután élete végéig elkíséri a beteget”. (IX. 30.) — Említést találunk chronikus gyomorhurutból kifejlődő gyomorrákorról. (V. 136.) — A Gyűjtemény nőgyógyászati iratai a méh- és emlőrákjáról számolnak be. A méh megkeményedése, megnagyobbodása és a szeméremrészén való előtűnése, a lágyékmirigyek megnagyobbodásával — mondja „a női természetéről” szóló könyv írója — a rákosodás megindulását jelzi. (VII. 346.) Míg „a női betegségek” könyvében az emlőben lévő daganatokról olvassuk, hogy amennyiben ez rákká fejlődik, a beteg cahexiás lesz, étvágytalan, rossz a szájíze, rákos emlőjéből kiinduló erős fájdalmai vannak, a gyengeség érzés és a test sorvadása mindinkább fokozódik, míg azután a beteg zavartsága és gyenge légzése mellett előbb-utóbb beáll

a halál. (VIII. 282.) Más helyen egy oly beteg haláláról számol be orvosírónk, akinek emlőrákja kifekélyesedett és abból véres nedv (ἰχώρ) folyt. (V. 258.)

A rák *gyógyításáról* — több mint kétezer év múltán sajnos ma is — reménytelenül beszélnek a hippokratesi orvosok. Egyes könyvek szerzői gyógyíthatatlannak, sőt a mélyben lévő rákot egyenesen úgy tüntetik fel, hogy jobb azt nem is kezelni, mert a betegek így tovább élnek, mintha kezelték volna őket. (V. 460.)

Érdekesekek és bámulatunkat váltják ki a rák *okairól* szóló felfogások. Ráismerünk ugyanis ezen hippokratesi kijelentésekben: az emlődaganatai, a méh betegsége, a gyomor chronikus bántalmai stb. rákba mehetnek át — a modern orvostudománynak újabban ismét a tartós ingerhatásokra fordított azon figyelmére, mint amelyekkel kapcsolatban a rák kifejlődését gyakrabban szokták látni. Sőt világosan nyilvánul meg ez a nézet a már idézett „kórjóslatok“ írójánál, aki a rákdaganatokat tárgyalva azt mondja, hogy „akinek a nyelv oldalsó részén hosszantartó sebes daganatja van, meg kell vizsgálni, hogy ezen az oldalon nincs-e hegyes fog“. (IX. 30.)

A karkinosról megjegyzem még, hogy a latin átvételéből a *cancerből* lett a francia nyelven át, a *sanker, fekély* terminus.

Bubo a mai terminológiában általában a nyirokmirigyek gyulladása (lymphadenitis), főképp azonban az ulcus venereum kapcsán kifejlődő s így elsősorban a lágyék és combmirigyek gyulladására (dob-ra) használva. Ezen mostani használatában találkozunk a bubóval HIPPOKRATESnél is (βουβών, βουβωνεύειν = bubosodik); azzal a különbséggel, hogy egyéb jelentése is volt. Könyvünk alapján a bubo jelentette: 1. a *lágyéktáját* (V. 206., V. 692), 2. a *lágyékmirigyeket* és *egyéb mirigyeket* (V. 618., VII. 346.), 3. *minden nyirokmirigygyulladást* (pl. „ha a sebek elgenyyesednek, akkor ezen helyről továbbhaladó erek gyulladásba jönnek, (ma bubonulus), amikhez azután az inguinális, — illetőleg a hónalj mirigyek bubója (gyulladása) társul.“ [VII. 576.]), 4. *csomós elváltozásokat* (V. 182.), *gyengyülemeket* (abscessus) (V. 278.) és *duzzanatokat*. (V. 96.)

A *choiras* terminust (χοιράς = disznószerű) a mai orvosi nomenclatura már csak a latin nyelvben ismeri (*scrofulus; scrofa* = disznó). A régi görögöknél a choiras szó, mint köz-

napi szó, költői analogiákban is gyakran előfordult, így hívták pl. a tengerből kiálló sziklákat, mint amelyek a disznóháthoz hasonlóak. Orvosi műszóként használva pedig nemcsak szó szerinti fordításával, de az alatta értett elváltozás klinikai megjelenésével is megegyezik a mai scrofulával. Hogy scrofulodermáról, scrofulás mirigyekről van szó, a leírások egyöntetűségéből megállapítható. A nyaki nyirokcsomók gyulladásáról tudjuk, hogy gümős alapon annyira megnőhetnek, hogy a nyakat egészen megvastagíthatják, amit a hippokratikusok azután úgy fejeztek ki, hogy *φύμα χοιρώδες*-e, disznószerű daganatja van a betegnek, vagyis a disznóháthoz hasonlóan emelkednek ki a megnagyobbodott gyulladásos mirigycsomók vagy a disznónyakhoz hasonló a megvastagodott nyak. A leírások a fiatalkor betegségeként tárgyalják a choirast; a „kosi prognosisek“ könyvében olvassuk, hogy 14 éves kortól 42 évig látni, azontúl nem, kivéve, ha az illetőnek már előzőleg megvolt. (V. 700.) A nyaki choirasok gyulladásba jöhetnek, kifeléelyesedhetnek s így sipolyok és nehezen gyógyuló sebek keletkezhetnek (V. 668. és a „mirigyekről“ szóló könyv). — Ezen és egyéb choiras név alatt előforduló leírások egyben arra is bizonyítékul szolgálnak, hogy a tuberculosus bántalmak már az ókorban a gyakoribb betegségek közé tartoztak.

A *κονδύλωμα* a modern dermatológiában mint *condyloma acuminatum* egy jól jellegzett sui generis betegséget, mint *latum* pedig egy szintén jól jellegzett megbetegedés bizonyos bőrtünetét jelenti. — HIPPOKRATES-nél a condyloma, amely csomót (*nodus*-t) jelentett, főképp az *aranyeres csomókra* használatos terminus volt. A *vérző aranyeres csomót* pedig *αἰμορροΐδες*-nek vagy *αἱματῖτις κονδυλώδης*-nek mondták. Az erről szóló leírásokból, amelyekről egy külön irat értekezik, megtudjuk azt is, hogy a hippokratési korban ismeretes volt a végbéltükrözés (*κατοπτήρ*). Figyelmeztet ugyanis orvosírónk arra, hogy a végbéltükrözés vizsgálattal a tükrözés kinyitásakor az aranyér elsímul és így eltűnik, míg annak összecukásakor ismét előjön. Az aranyeres csomók eltávolítása leszakítással és égetéssel történt. (VI. 440.)

Az *égetés* (*καίειν* = égetni) a már említett köpölyözés és érvágás mellett a gyakoribb, de nem a szerencsés műtétek

közé tartozott. Boldog-boldogtalant, a legkülönbözőbb betegséggel: tüdőgyulladással, empyemával, phlegmonéval stb. égettek, hogy ily módon a gyulladásos terméket „a beteg kiszáritásával” csökkentsék. Megokolt és amennyiben fertőzés nem történt eredményes is lehetett azonban az aranyeres csomók és a szemhéjon lévő granulatiók leégetése. — Az égetésről a legszemléltetőbb képet a „látás” könyvének egy leírása adja: A patient kinyújtott lábakkal, karjaival zsámolyra támaszkodva egy assistens tartja lefogva. A hátat égetve az orvos előbb tájékozódás végett az ereket kirajzolja. Az égetés vastag vasszerszámmal. (*κατήρη* vagy *κατήριον*) történik oly módon, hogy az csak fokozatosan lesz melegítve és amidőn már izzásba jött, úgy az égetés olajba mártott spongyán keresztül folytatódik tovább. A leírás azután megemlíti, hogy az égett helyen gyulladás keletkezik, ez azonban elmúlik, az égési pörk leesik és a gyógyulás heggel történik. (IX. 154.)

A bőrnek *tetoválás* céljából való égetése, amely megvan egyes vad népeknél manapság is, az ókorban a skytháknál volt szokásos. Hogy ezen égetés aesthetikai okokból v. más eredetű népszokás alapján történt-e, kérdéses. Jellemző azonban a hippokratesi gondolkozásra, hogy már a saját korában meg nem magyarázható ezen szokásra is ráerőszakolta nedv-elméletés feltevéseit. E szerint a nomád életet élő skythák azért égetik a vállukat, karjukat, mellüket és egyéb testhelyeiket, mert nedves, petyhüdt constitúciójuk folytán gyengék, erőtlének. Ha azonban az égetés kiszáritja a testet, erősebbé, ellenállóbbá lesznek. (II. 98.)

Találunk leírásokat *nem művi* beavatkozás útján létrejött égésekről (*πυρίκανον*-okról) is. Ezzel kapcsolatban olvasunk égési erythemákról, phlyktainákról és elszenesedett pörkös részekről. Utóbbiakat *εσχάρα*-nak nevezték, amely terminusnak ezen értelemben való használata mai nap is megvan.

Fagyással csak egy helyen találkozunk: *χιμετλον*-nak fagydaganaťnak mondva az író a lábon lévő elváltozást. Gyógyítása a láb meleg tartásával és scarificatióval történt. (V. 238.)

*

Mielőtt azon elváltozásokat tárgyalnám, amelyek a *hajra és szőrzetre* (*τριχίς*) vonatkoznak, egy embryologiai irat-

nak egyik fejezetét szándékszm röviden ismertetni (VII. 506.), mely a haj és szőrzet termeléséről bölcselkedig. Naiv „mesék” ezek, nem érdektelen azonban annak megvilágítására, hogy milyen feleleteket kapunk akkor, amidőn a hippokratesi orvostudomány legáltalánosabb ismeretét képviselő nedvelmélet szolgál minden végső ok magyarázatára.

A haj és szőrzet a test nedveiből táplálkozik, — kezdi fejtegetését a görög orvos, — nedvek főképen azon testhelyekre jutnak nagyobb mennyiségben, ahol a bőr lazán függ össze az alatta lévő részekkel. Ezért látjuk tehát már gyerekkorban erősebb növést a hajnak, mert a fejbőr a koponyával lazán függ össze. — A pubertas korában egyéb helyeken is megindul a szőrzet fokozott termelése. Itt tehát az előbbi magyarázatot a nemi élettel összefüggésbe kell hozni, ami a hippokratesi orvosnak sikerült is, könnyen megadja erre is a feleletet. A nemileg éretteknél felveszi, hogy mivel azoknak ereiben ondó- és petemag kering, az ereknek meg kell nagyobbodniok. Nagyobb erekben több nedv kering, amely azután eljutva az alapjukhoz lazán tapadó bőrreszekhez, a hónalj, nemi részek stb. szőrtermelését indítják meg. Hogy azután miért erősebb a férfi szőrzete, miért nő annak szakálla, bajusza, röviden erre is megkapjuk a feleletet: a férfi ereiben ondómag, a nő ereiben petemag kering, coitus közben tehát más bennük a nedvkeringés is. Orvosírónk ezen határozottsággal megállapított nézeteinek bizonyítását példákkal is igyekszik alátámasztani. Hogy nedv szükséges, látjuk pl. abból, ha a bőrön égetünk és heg keletkezik, ott nem nő szőr, mert a heg nem tartalmaz nedvességet; vagy pl. a gyerekkorban castráltaknak azért nem nő szakálluk és bajuszuk, mert ereiben nem kering ondómag, az erek tehát nem is nagyobbodnak meg. — Folytatólagosan fejtegetéseket találunk még a kopaszságról, amely a nedv felmelegedése által jön létre és amely elégeti a haját. Eunuchoknál, akiknek nincsenek nemi izgalmaik, a nedv nem bír felmelegedni, kopaszokat azért nem látunk közöttük. — A haj és szőrzet színénél is a nedveknek tulajdonítottak szerepet. Aszerint ugyanis, hogy a nedvekből milyen anyag válik ki és rakódik le az epidermisben, lesz egyeseknek fekete, szőke, fehér stb. színű hajuk és szőrzetük.

Ezen elméletek bármennyire lehetetlenül hangzanak, a

mai tudomány szögéből nézve, elfogulatlanul ítélkezve a hipokratesi kor azon törekvéseinek, szellemi erő kifejtéseinek érdemeit látjuk benne saját múltjával szemben, amellyel mindent megismerni, mindennek végső okát kutatni igyekeztek. És ha ezen megállapítások később üres feltevéseknek bizonyultak is, a tévedéseket csak az orvostudomány évezredes fejlődése tudta kiküszöbölni.

Nézzük már most, hogy a Corpus egyéb helyein miket olvasunk a haj és szőrzetre vonatkozólag. — A görög orvosnak a beteg vizsgálatánál annyira kiterjedt mindenre a figyelme, hogy még a haj és szőrzet színe, dússága, göndör v. síma volta is számításba jött a diagnosis, különösen pedig a prognosis felállításánál. Mindenkép rossz prognosishoz tartották az erős hajhullást vagy a kopaszságot. A haj és szőrzet kihullásában nyilvánuló kórfolyamatokra több terminusuk volt. Ezek közül: a *φαλακρότης* elnevezés *phalakrosisként* már nem igen használatos a kopaszságra; a *μαδαρότης*, mint *madarosis*, manapság a pillaszőrhiányt jelzi; míg az *ἀλωπεκία* *alopecia*-ként megmaradt az eredeti fogalmat jelző értelemben. (*ἀλώπηξ* = róka. A hasonlat nyilván a róka vedléséről lett véve.) Gyakran olvasunk lázzal, deliriummal járó betegségek után keletkező kopaszságról. Egyik irat az idősebb korúaknál látható kopaszságot mint öregkori tünetet tünteti fel, amely együtt jár a szellemi működés csökkenésével. (V. 292.) — Bőrelváltozással kapcsolatosan keletkező hajpusztulásról egy helyen olvasunk csak, ahol a rosszindulatúnak feltüntetett betegség fekélyképződések mellett a hajas fejbőr széli részén okozott kopasz területeket. (IV. 564.)

Az epidemiák VI. könyvében a *hypertrichosis acquisitanak* két ritkábban előforduló esete van leírva (V. 356.):

Az abderai PHAETUSA-nak, két gyerek anyjának elmaradt a havivérzése. Később a testen mindenütt a szőrzet erős fejlődésnek indult, az asszonynak szakálla nőtt, férfias külsőt kapott, hangja mélyebb lett. Görög orvosai jól látták, hogy ez a férfiassá válás a havivérzés elmaradásával van összefüggésben, therapiájuk tehát odairányult, hogy a vérzést újból megindíthassák. Ez azonban nem sikerült. — Hasonló esetet olvasunk NANNORÓL, GORGIPPOS feleségéről, akinél szintén az orvosok mindent megpróbáltak, hasztalan volt azonban

minden, ő sem kapta vissza sem a vérzést, se a nőiességét. — Ez a két eset élénken bizonyítja, hogy már az ókorban is mennyire helyesen tudtak következtetni, midőn pl. ezen esetben a szerzett hypertrichosist a genitalis functiókkal hozták összefüggésbe. És ha nem is bírtak tenni ellene semmit, ilyen esetekben manapság még mi is tehetetlenek vagyunk.

A nőgyógyászati iratok közt *τριχίασις* néven az emlőnek betegségéről van említés téve. (VIII. 366.) A név alapján az emlő szőrösségére gondolnánk, minthogy azonban a könyv orvosírója ezen *trichiasis* betegségnél az emlő genyedéséről is beszél és incisiót ajánl ellene, emlőgyulladást kell felvennünk. GALENOS a *trichiasist* a szempillák gyulladással bántalmaira használta. Ma ezen elnevezés alatt a pillaszőrök befelé, a szemteke felé fordulását értjük.

A *köröm* (ὄνυξ) görbüléseiről, töredezettségéről stb. beszéltek a hippokratesi korban, terminusok azonban ezen elváltozásokra nem voltak, a *leprás körmöt* (ὄνυξ λεπρός-t) kivéve. — A köröm széli részének, az u. n. körömágnak gyulladását már a Corpusban *παρωνυχία* néven találjuk.

*

Pár szóval megemlítem még, hogy a hippokratesi kor orvosai *kosmetikával* is foglalkoztak. Ezt természetesnek is találhatjuk, midőn tudjuk, hogy a régi görögök mennyire sokat adtak a külsőre, a szépre, mennyire súlyt fektettek a test tisztán tartására, ápolására. Erről azon ókorban fennmaradt leírások is tanuskodnak, amelyek a nagy számmal látogatott közfürdőkről számolnak be, ahol a görögök megtisztálkodva, szagos kenőcsökkel kenték be testüket és hajukat. A tisztálkodást, jól öltözöttséget és szagos kenőcsök használatát „az orvosról” szóló könyv egyenesen megköveteli az orvosoktól. — Kosmetikával foglalkozó részeket különösen a nőgyógyászati iratok tartalmazznak. A „női bajok” könyveiben egész sereg kenőcsöt találunk, amelyek az arcot széppé, üdévé, „fehérfényűvé” teszik, a *ráncozat* (οὐτίς) elsímítják, a *lentigokat* (φακός¹⁰) = lencse), *epheliseket* eltüntetik. (VIII. 370.) — Szintén

¹⁰) A *φακός* szót az orvostudomány ma már kizárólagosan csak a szemlencsére alkalmazva használja (*phakitis*, *aphakia* stb.).

„a női bajok“ könyvei foglalkoznak a szőr eltávolításával, amelyek *epilatioval*, a szőrszálak egyenkénti kitépdesésével vagy *kenőcsökkel* történt. Depilatoriumukat a bőrbe dörzsölték, amire a bőr felületes rétegének lehámlásával eltávolodtak a szőrszálak is és szép friss bőr maradt vissza. (VIII. 230.) *Hajhullások* ellen viszont növényi anyagokból és borból előállított hajnövesztőszerek voltak. — Bőrbetegségekre használt gyógyszereknél tekintetbe vették az alkalmazásnak nem kellemes tulajdonságait is. Így pl. az ecetről, amit számos bőrbetegség ellen jónak tartottak, azt olvassuk, hogy rossz szaga miatt nőknél nem igen alkalmazható. (VI. 118.) — Gondot fordítottak a kezelésnek *aesthetikai* részére is. Fekélyekre voltak olyan kenőcsek, amelyek szép heget hoznak létre. — Az „izületek“ könyvének írója pedig az orvosokat ostorozza, akik csak azt nézik, hogy szép legyen a kötés, de arra már nem gondolnak, hogy a beütött orrot helyrehozzák. Hosszasan fejtegeti, hogy miképpen kell sondával a behorpadt orrot ismét kiegyenesíteni, miképpen kell ilyen esetekben a kötést feltenni. Egy esetét felhossa, ahol, mivel más nem volt kéznél, juhtüdőt dugott az orrba s ily módon igyekezett kosmetikailag is szép gyógyulást létrehozni. (IV. 158.-tól.)

*

Végigmentünk az egész „hippokratesi“ dermatológián. Nézzük rövid összefoglalásként, hogy milyennek is ismertük meg ezt a dermatológiát, annak *terminusait*, *orvosi gondolkodását*, *theoriáit* és *elveit*, amelyek évezredekken keresztül befolyásolták a mindenkori dermatológiát és amely a modern dermatologia kialakulásának forrását képezte. — A megismert *terminusok* szinte kivétel nélkül megmaradtak; sőt feltehetjük, hogy egyéb mai nap használt orvosi műszók is „hippokratesi“ eredetűek és ez csak az elveszett iratok folytán nem állapítható meg. Mert, hogy több irat volt, azt a meglévőknek azon nagyszámú utalásai tüntetik fel, amelyeket a Gyűjteményben ma már hiába keresünk. — A hipp. terminologia a köznapi nyelvből vett szavakból és hasonlatokból tevődött össze (*moszat*, *parázs*, *méhviasz*, *legelés*, *marás*, *disznószerű* és hasonló más szavakból) és még nem nagyon volt meg a tendencia a szigorú orvosi terminologia megalkotására. Orvosi műszavai-

kat indifferenciáltan alkalmazták a külső kép, klinikai megjelenés alapján. Ez az indifferenciáltság azonban nem volt oly fokú, hogy például egy mai népies orvosi terminológiához hasonlíthatnánk. A Kr. e. 5. század orvostudománya a maga korában magas színvonalon állott, orvosai éles megfigyeléseikkel rendszerezesebben, sőt jellegzetesebb bőrbetegségeknél speciálisan használták terminusaikat. És, hogy mégis indifferenciált terminológiáról beszélünk, ezt csak a mai differenciáltabb, de még mindig nem kellőképp differenciált terminologia összehasonlításában tesszük. — A terminusok alatt értett fogalmak azután az idők folyamán többszöri átalakuláson, módosulásokon mentek át. Pár közülük részben már az ókor vagy a későbbi idők nomenclaturájából vészett ki (*aitholix, ekregma, apostasis, choiras* stb.); a nagy számmal megmaradtak közül pedig láttuk, hogy: egyeseket ma is ugyanolyan értelemben használunk (*eschara, ekchymosis, ephelis, gangraina, paronychia* stb.), másoknak a mai hasonló fogalmak jelzése mellett egyéb jelentésük is volt (*pomphos, phagedaina, bubo, sphakelos* stb.), sőt teljesen differenciálatlan orvosi szavakat is találunk (*phyma, oidema* stb.) Vannak továbbá terminusok, amiket ma már a Corpus alapján meghatározni nem lehet (*leuke, ekthyma* stb.), vagy ha sikerül is ez, annak ókori és mai jelentése között összefüggést hiába keresünk (*lepra, lopus, leichen, herpes* stb. Nem is szólva az *achor*-ról, mely az ókorban bőrbetegséget jelentett, míg a modern tudományban e név alapjául szolgál egy bőrbetegséget okozó gomba elnevezésének. A *pemphigodes*ről pedig kérdéses, hogy egyáltalán bőrelváltozásról van-e szó).¹¹⁾

A terminusokkal kapcsolatban megismert *theoriák* és az ezekre alapított *elveik*, noha a dermatológiai vonatkozású he-

¹¹⁾ A hippokratesi terminusok *commentálása* már a Kr. e. 3. század elején megkezdődött. A köv. századok folyamán mind többen foglalkoznak ezzel, egész sereg commentátort látunk, akik a terminusok magyarázgatásával hatalmas szótáriródmalmot teremtettek meg. A terminusoknak ezek alapján való meghatározása csak külön tanulmány tárgyaként volna lehetséges. Hiszen azonban, hogy pusztán a „hippokratesi“ iratok alapján, a mai kor tudásával, minden commentátori befolyástól mentesen — ha ugyan az egyes terminusokra feleletet nem is kapunk — sokkal biztosabban állapíthatjuk meg azon terminusokat, amelyekről leírást kapunk és sokkal hívebben rekonstruálható a Gyűjtemény dermatológiája.

lyek a Gyűjteménynek csak minimális részét képezik, elégségesek arra, hogy bepillantást nyerjünk a régi görögök orvosi gondolkodásába. — A „nedvek“ könyvében olvastuk, hogy a bőrre alkalmazott gyógyszereknek a belső szervekre is van hatásuk és ellenkezőleg, a belsőleg adott gyógyszerek nem indifferensek a bőrre sem. Ezen felfogásnak hasonló megnyilatkozásaival gyakran találkozunk az iratokban és alkalmazása ez azon nézetüknek, mely szerint már az ókor orvosai a testet szervezetnek, *organismusnak* tartották. A test legkisebb részecskéje is ugyanazon alapelemekből áll, amelyek elsősorban a nedvek által vannak feltételezve, ezek keringenek a szervezetben, ezek tartják fenn az összeköttetést a test minden egyes része között. Nincsen tehát olyan betegség, amely kihatással ne lehetne az egész szervezetre; a bőrnek legkisebb sérülése is általános betegséget okozhat vagy a bőrelváltozás már is valami belső bajnak külsőleg megnyilvánuló symptomája. — Az organikus felfogás vezetett továbbá azon *metastasisos* tanhoz, amely felvette, hogy a testben megromlott nedvek keringés útján tovább jutnak, s így a betegség egyik szervből a másikba vándorolhat. A bőrbetegségeket is többnyire úgy fogták fel, hogy az a megromlott nedveknek a bőrön való kijutása. Azonban a metastasisos tannak oly felfogása, amely az orvostudományban a múlt század közepéig megvolt és a nép között manapság is megtalálható, hogy t. i. a bőrelváltozások spontán, de különösen kezelés következtében visszaütődnek a belső szervekre s ily módon a bőrelváltozásokat kezelni nemcsak, hogy nem ajánlatos, de nem is szabad, — noha sokan ezen felfogást hippokratesi eredetűnek vallják — HIPPOKRATES-nél ebben a formában még nem volt meg. *Az iratok megemlítik ugyan, hogy a nedvező bőrbetegségek, mint a romlott nedveknek a bőrre való kijutása hasznos lehet a szervezetre, — kezelésüket azonban nem tiltották meg, sőt egyenesen szükségesnek tartották.*

A bőrbetegségek aetiologiájában és további lefolyásában ámbár a nedvek szerepeltek elsősorban, ott ahol nyilvánvaló okot fel tudtak venni, tudásuk a mainak megfelelő volt. A modern tudomány rendszeresítésével szólva, exogen okokként ők is felvették pl. az *erőművi* ártalmakat, mint amilyenek: a helytelenül alkalmazott kötéseknél a bőrelhalások és oede-

mák, intensivebb traumáknál a bőrvérzések (ekchymosis-ok), odvas, hegyes fog mellett fekélyesedése a nyelvnek; *fizikai* ártalmakként észlelték: a naptól az epheliákat, a hőtől az erythemákat és égési sebeket, hidegtől a fagyásokat stb. — Nem ismerték azonban, amint nem is ismerhették a betegségeknek *fertőző* okait. A „levegőről“ szóló könyv szerzője ugyan az epidemiásan jelentkező betegségeket a *levegő miasmáinak* (*μίασμα*) tulajdonítja és levegőváltozást ajánl ellene, de a betegségnek a beteg általi továbbviteléről, a miasmának contagiumos voltáról nem beszél. Az egy helyt és egy időben látott hasonló betegségeket — (amint ezt számos bőrbántalommal kapcsolatban olvastuk) — elsősorban a geographiai és klimatikus viszonyoknak tulajdonították. Hogy ezen viszonyok is bizonyos mértékig befolyással vannak a betegségekre, az kétségtelen, amennyiben a fertőzést okozó paraziták v. azoknak közvetítői csupán bizonyos éghajlat alatt találják meg kedvező életfeltételeiket. HIPPOKRATES-nél azonban a környezet betegségek okozó hatása hatalmas elméletté az u. n. *hippokratesi milieu-elméletté* szélesedett ki. A görög orvosoknak a környezet minden sajátosságaira kiterjedt a figyelmük; főszerepet tulajdonítottak az évszakoknak a csillagképekkel és napállásváltozásaival kapcsolatban, tekintetbe vették a szeleket, a hideg és meleg levegőt, az ivóvizet, a város fekvését, annak növénydús, vízbő vagy kopár, száraz voltát és úgyyszólván semmisem maradt figyelmen kívül a természet tüneményei közül annak megállapításánál, hogy helyenkint mifajta és milyen lefolyású betegségek keletkeznek. — A környezet befolyása mellett azonban az egyén életkora is szerepet játszott úgy a betegségek keletkezésében, mint prognózisában, mert a betegségeket az emberi fejlődéshez hasonlítva szintén a *fejlődés* törvényének vetették alá. A betegségek nem egyszerre, hanem a természet megváltozásának lassú felhalmozódásából keletkeznek, amely azután az életkorok szerint más és másképen nyilvánul meg. Újszülötteknél aphtákat, fiatalokban scrofulás daganatokat látunk, az időskor a carcinomára hajlamos stb. — A betegségek fejlődéséből következik, hogy azok veleszületettek is lehetnek és így „a kosi prognosisek“ könyvében szerzett leuke-n kívül congenitalis leuke-ről (*λευκή συγγενής*-ről) is olvasunk.

A hippokratesi orvosi gondolkozásnak megfelelően a

therapia is a természet szerint történt. A természet nemcsak okozza a betegségeket, de azt meg is gyógyítja. Az orvosnak a természet gyógyító erejét csak támogatnia, irányítania kell. Kezelésük tehát nem csodatettekből, ráolvasásokból állott, hanem amint a bőrbetegségekre vonatkozólag megismertük, helyileg alkalmaztak gyógyszereket, fürösztöttek, védő kötésekkel látták el a fekélyes bántalmakat, purgáltak, sőt itt-ott sebészi eljárásokat is igénybe vettek.

A hippokratesi Corpusban előforduló dermatologiai terminusok jegyzéke :

<i>αἰδολις</i> 16 <i>ἀκροχορδών</i> 32 <i>ἀλφός</i> 8 <i>ἀλώπεκες</i> 38 <i>ἀνάσταις</i> 32 <i>ἀνδραξ</i> 16, 27 <i>ἀπόσταις</i> 14 <i>ἀπόστημα πυῶδες</i> 14 <i>ἀπόσυρμα</i> 12 <i>ἄφθα</i> 18 <i>ἄχωρ</i> 12 <i>βουβών</i> 34 <i>γάγγραινα, γαγγραινώδες</i> 28 <i>δέρμα</i> 6 <i>δοτιήν</i> 17 <i>ἐκδυμα</i> 17 <i>ἐκρηγμα</i> 10 <i>ἐκτριμμα</i> 10, 12 <i>ἐκχύμωσις v. ἐκχύμωμα</i> 26 <i>ἐλκος</i> 20 <i>— ἐρπηστίον</i> 21 <i>— ἐσθιόμενον</i> 21 <i>— κεκοιλασμένον</i> 21 <i>— νεμόμενον</i> 21 <i>— πυρίκανστον</i> 24 <i>— συριγγῶδες</i> 21 <i>— ὑπερσαρκούν</i> 21 <i>— ὑπουλον</i> 21 <i>— φαγεδαίνουμένον</i> 21 <i>ἐλκωσις</i> 20, 21 <i>ἐλκυτόριον</i> 22 <i>ἐξάνθημα v. ἐξάνθισμα</i> 10 <i>ἐξέρυθρος</i> 8 <i>ἐπαρμα</i> 32 <i>ἐπιδερμὶς</i> 6	<i>ἐπινυκίς</i> 17 <i>ἐρευνθος</i> 8 <i>ἐρπηγ</i> 18 <i>— ἐσθιόμενος</i> 19 <i>ἐρπυστικόν</i> 19 <i>ἐρύδημα</i> 8 <i>ἐρυσίπειλας</i> 27 <i>ἐρηγίς</i> 8, 39 <i>ἐσχάρα</i> 36 <i>θηρίον</i> 24 <i>θριξ</i> 36 <i>θύμιον</i> 17 <i>θύμος</i> 17 <i>ἰονθος</i> 13 <i>καρκίνος v. καρκίνωμα</i> 32 <i>— ἀκρόπαθος</i> 33 <i>— κρυπτός</i> 33 <i>κηρίον</i> 12, 13 <i>κοινδύλωμα</i> 35 <i>λειχήν</i> 13 <i>λεπίς, λέπιον</i> 11 <i>λέπρα</i> 10 <i>λεύκη</i> 8 <i>λοπός</i> 10, 11 <i>μαδαρότης</i> 38 <i>μέλας v. μελασμός</i> 8, 29 <i>μελικηρίς</i> 12, 13 <i>μυρμήκια</i> 16 <i>νομή</i> 19 <i>ὄγκος</i> 32 <i>οὐλή</i> 24 <i>ὄνυξ</i> 39 <i>— λεπρός</i> 11, 39 <i>οἶδημα</i> 30 <i>— ὕδατῶδες</i> 31

παρωνυχία 39
 πελιδός 8
 πελιή νόσος 8
 πεμφιγῶδες 15
 πίτυρον 12
 πόμφος v. πόλφος 15
 πυρίκαυστον 36
 ρικνῶδες 7
 σκίρρος 33
 σῦριγξ 22
 σῦκον 13
 σύρμα 12
 σφάκελος v. σφακελισμός 28
 τέρμινθος 17
 τριχιάσις 39
 ὑπόπυρρος 8
 ὑποψωρώδης 10
 φαγέδαινα 19

φλεγμονή v. φλέρμανσις
 (φλεγμασία) 26
 φλύκταινα, φλυκταινίς,
 φλυκταινίδιον,
 φλυκτίς,
 φλυζάκιον,
 φύγεθλον, φλύγεθλον 14
 φῶμα 29
 — χοιρῶδες 29, 35
 φυματίον 29
 φακός 39
 φαλακρότης 38
 φῶς 8
 χίμειλον 36
 χοιράς 34
 χοιρή 6
 χρωμα 6
 ψώρα 10

Die Dermatologie des hippokrateischen Corpus.

Die aus dem Altertume hinterbliebenen medizinischen und sophistischen Schriften, welche unter dem gemeinsamen Namen des im V. Jahrhunderte v. Ch. lebenden Grossmeisters von Kos: *Hippokrates* gesammelt wurden, waren für die Entwicklung der medizinischen Wissenschaft von grundlegender Bedeutung. Die hippokrateische ärztliche Wissenschaft hatte namentlich nicht nur Jahrtausende lang das medizinische Wissen der Gesamtmenschheit beeinflusst, sondern auch die moderne Heilkunst gestaltete sich nicht unabhängig von ihr. Unser Zeitalter würdigt Hippokrates in seiner historischen Grösse, denn ausser den philologischen und kulturhistorischen Bearbeitungen werden über sein Werk von den verschiedensten ärztlichen Fachgesichtspunkten aus mit gehöriger Detaillierung Berichte publiziert. Dennoch erschien bis jetzt über seine Dermatologie keinerlei zusammenfassende Nachricht. Die mit der Geschichte der Medizin sich Beschäftigenden erledigen diesen Teil der hippokrateischen ärztlichen Wissenschaft zumeist damit, dass die Identifizierung der zahlreichen griech. dermatologischen Fachausdrücke und die auf heutigen Kenntnissen beruhende Bestimmung der einzelnen Termini ohnehin unmöglich sei. Die Aufgabe wird besonders dadurch erschwert, dass die Ärzte des Altertums bei ihren primitiven medizinischen Kenntnissen nicht sowohl auf Grund des pathologischen Wissens, sondern der in ihren Veränderungen nicht zahlreichen klinischen Erscheinungen ihre zahlreichen Fachausdrücke anwendeten. Doch wenn auch in einzelnen Fällen die unter den griech. Termini's begriffenen Hautkrankheiten nicht feststellbar sind, erhalten wir in den meisten Fällen aus der Etymologie der Benennungen und aus den in den Schriften auffindbaren, wohl wortkarg gehaltenen Beschreibungen nicht nur vermutlich, sondern auch sicher zuverlässige Antworten. Mit meiner Arbeit, die ein zusammenfassendes Bild der hippokra-

teischen Dermatologie bieten will, trachtete ich in erster Reihe festzustellen, was die Medizin der Zeit des Hippokrates und was die unserer Zeit unter den einzelnen Benennungen versteht.

In der hippokrateischen Sammlung, obwohl hier die Darlegung der medizinischen Wissenschaft schon spezialisiert erscheint, ist die gesonderte Behandlung der Hautkrankheiten noch nicht vollzogen. Die Ursache hievon ist, dass schon die Ärzte des Altertums einen grossen Teil der Hautkrankheiten nicht als lediglich nur lokale Erkrankungen ansahen, sondern dieselben für eine Aeusserungsart der inneren Krankheiten hielten. Namentlich erklärten sie ihre diesbezügliche Auffassung mit ihrer, ihre Pathologie gleichsam souverain vertretenden Humoraltheorie, wonach die Hautkrankheiten nichts anderes wären, als eine auf der Haut stattfindende Ausscheidung der Säfte des Körpers, beziehungsweise der durch ihre Vermischung entstehenden schädlichen Stoffe. In diesem Zeitalter werden daher die Hautkrankheiten in erster Reihe in den Schriften für innere Medizin, speziell die mit Geschwüren verbundenen Leiden hauptsächlich in den chirurgischen, ihre Kosmetik aber (Gesichtspflege, Haarentfernung) sehr treffend in ihren gynaekologischen Schriften behandelt.

In ihrer dermatologischen Terminologie finden wir mehr als 70 Hautkrankheiten bezeichnende Benennungen, welche fast ohne Ausnahme für die heutige Wissenschaft verblieben sind, die meisten natürlich nicht in dem, den ursprünglichen Begriff bezeichnendem Sinne, ja einzelne Worte selbst nicht einmal in der ursprünglichen Form des Wortes, sondern einzelne in lateinischer Übernahme, andere als Grundwörter neuer Benennungen. Aus der Reihe der nicht mehr bekannten Termini führe ich hier an:

Die *Apostasis*, (Scheidung), für die es charakteristisch ist, dass die gesamte hippokrateische Humoraltheorie unter den Begriff dieses Wortes gezwängt ist. Alles, wofür sie annahmen, dass es aus dem Körper als krankhafter Stoff ausgescheiden wird, (Exsudate, krankhafte Aufschichtungen der Haut etc.) bezeichneten sie als *apostasis* (*ἀπόστημα πῶδες* = eiterige Apostasis, Geschwür, Abscess).

Die *choiras* (schweineartig) kennt die heutige medizinische Nomenklatur ebenfalls nur in der lateinischen Sprache

(scrofulus, scrofa, = Schwein). So wurde die Entzündung der Halsdrüsen benannt, die auf tuberkulösem Grunde den Hals derart zu verdicken vermag, dass er einem Schweinenacken ähnlich wird.

Aus der Reihe der erhaltenen hippokrateischen Benennungen werden einige auch heute noch im Sinne des ursprünglichen Begriffes gebraucht. So:

Eschara, Brandstelle, Verschorfung,

Paronychia, Entzündung des Nagelbettes,

Ephelis (aus *ἐκ* und *ἥλιος*) was durch die Einwirkung der Sonne hervortritt, Sommersprossen,

Gangraina, Brand.

Die *Ekchymosis* bedeutet zwar im allgemeinem Sinne auch die Saftentziehung (Austrocknung von Wunden, Blutablassung), wie dies der ursprünglichen Bedeutung denn auch entspricht (von *ἐκ-χυμός* = Beraubung von Feuchtigkeit); doch war es in erster Reihe eine für die Blutung der Haut und die subcutane Blutung, den Blutaustritt gebräuchliche Benennung.

Bei einzelnen ärztlichen Ausdrücken lernen wir deren ganze Geschichte kennen. So z. B.:

Der *lupus*, den wir heute als Hautwolf kennen, kommt schon bei Hippokrates als das Wort: *lopos* vor. Aus dem Zeitworte *lepein* = abschälen, häuten, stammt das Wort *lopos*, im allgemeinen verstand man daher eine mit Losschälung einhergehende Hautkrankheit darunter, und somit hat es mit dem Worte: *Wolf* nichts zu schaffen. Die auch heutigen Tages als Hautwolf bekannte Benennung ist daher nichts anderes, als eine Jahrtausende lang währende unrichtige Einwurzelung der Volksetymologie.

Die gleichfalls von dem Zeitworte *lepein* stammende *lepra* bedeutete desgleichen ein mit Losschälung der Haut einhergehendes (hauptsächlich ekzematisches) Halsleiden; die *lepis* und *lepion* bedeuten hingegen verschiedene Häutungsformen.

Die *Phlegmone* und *Phlegmasia* = Entzündung; — diese Benennungen stammen noch aus der vorhippokrateischen Zeit aus dem Worte *phlegma*, als das Phlegma von den in der Humoraltheorie eine Rolle spielenden Säften den entzündlichen, den „brennenden“ Saft bedeutete (*φλέγειν* = brennen). (Bei Hip-

pokrates nämlich verstand man unter *phlegma* schon den kalten, schleimigen Saft.) Offenbar mit der Begründung, dass das mit acuten Erkrankungen einhergehende brennende Gefühl und die locale oder allgemeine Wärme das Phlegma als brennender Saft verursacht, benannte man schon an sich den entzündlichen Vorgang selbst als *phlegmone* oder *phlegmasia*.

Von den heute schon als ganz andere Begriffe geläufigen Benennungen bedeuteten: *herpes* (ἕρπειν = serpere) sich verbreitende Geschwüre (ἕρπης ἐσθιδόμενος = fressendes Geschwür), *lichen* (λεῖχην = Meeresalge) impetigöse und ekzematistische Beschwerden, *psora* (ψάω = kratze, schabe) mit Jucken und Kratzspuren einhergehende chronische Entzündungen. Der Terminus *achor* (Grind, schorfige, grindige Wucherung): im hippokrateischen Zeitalter eine für Hautkrankheiten gebräuchliche Benennung, dient in der modernen Wissenschaft als Grundlage für die Bezeichnung einer Hautkrankheit erzeugenden Pilzes.

Die hippokrateische Terminologie gestaltete sich aus der alltäglichen Sprache entnommenen Worten und Gleichnissen (*kerion* = Bienenwachs, *nomé* Weide od. das Weiden, *phagedaine* = Essen od. Hunger, *karkinos* = Krebs, *pityron* = Schuppen etc.) Ihre ärztlichen Kunstausrücke gebrauchten sie indifferenziert, auf Grund des äusseren Bildes der klinischen Erscheinung. *Phyma* und *Oidema* z. B. bedeutete die mit der, aus den verschiedensten Gründen entstehenden und sich verschiedenartigst äussernden Umfangsvergrösserung einhergehenden Veränderungen.

Aus den unter den Kunstausrücken beschriebenen Veränderungen lässt sich das Vorkommen einzelner infektiöser Krankheiten im Altertume folgern. Die Kenntniss der tuberkulotischen Leidenszustände der Haut erscheint beispielsweise unzweifelhaft sowohl aus den unter dem Namen *choiras* vorkommenden hals-lymphomatistischen und scrophulodermatischen Beschreibungen, ferner aus jenen zahlreichen Angaben in den hippokrateischen Schriften, wonach man bei Jahre lang währenden Verschwärungen Knochenabsterbungen, Knochenausstossungen und eiternde Fisteln wahrnehmen konnte. Das Vorkommen der Syphilis lässt sich nur vermuten. Doch finden wir an einer Stelle eine der Syphilis ganz ähnliche

Beschreibung. Dieser Aufzeichnung nach entstand die Krankheit epidemisch, viele wurden fieberig, an ihrem Körper brachen kohlenartige Ausschläge (*ἄνθραξ*), an ihren Genitalien Papulen (*φύμα*) und im Munde Aphten hervor. Die Krankheit, die noch mit Halsschmerzen, Heiserkeit, Appetitlosigkeit, starker Abmagerung einherging, hatte bei einigen tödlichen Verlauf. Bei den übrigen, der Syphilis ähnlichen Beschreibungen können jedoch auch andere Krankheiten gemeint sein.

Die Auffassung von den Hautkrankheiten des hippokratischen Zeitalters und überhaupt die ärztliche Denkungsart jener Zeit sehen wir in der Lehre zum Ausdrucke gebracht, welche es ausspricht, dass die auf die Haut angewendeten Heilmittel auch auf die inneren Organe einwirken, und im Gegensatze davon, dass die innerlich gereichten Medikamente auch für die Haut nicht indifferent sind (Buch der *Säfte*). Ähnlichen Äusserungen begegnen wir häufig in den Schriften und dies beweist dass schon die Ärzte des Altertums den Körper für einen Organismus hielten. Schon das kleinste Teilchen des Körpers besteht aus denselben Grundelementen, welche in erster Reihe durch die Säfte bedingt sind, diese circulieren in dem Organismus, diese halten zwischen allen Teilen des Körpers die Verbindung aufrecht. Die organische Auffassung führte ferner zu jener *Metastasislehre*, welche annahm, dass die im Körper verdorbenen Säfte auf dem Wege der Circulation weiter gelangen und so die Krankheit aus einem Organe in das andere wandern kann. Auch von den Hautkrankheiten hatten sie zumeist die Auffassung, dass dieselben ein Heraustreten der verdorbenen Säfte auf der Haut seien. Jene Auffassung der Metastasislehre jedoch, welche in der ärztlichen Wissenschaft bis zur Mitte des vorigen Jahrhunderts im Gange war und unter dem Volke auch heutzutage anzutreffen ist, dass nämlich die Hautveränderungen spontan, doch vornehmlich zufolge der Behandlung sich auf innere Organe zurückschlagen und somit die Behandlung der Hautkrankheiten nicht nur nicht empfehlenswert, sondern auch nicht gestattet sei: diese Auffassung, obwohl ihr viele hippokratischen Ursprung zuerkennen, bestand bei Hippokrates in dieser Form noch nicht. Die Schriften erwähnen wohl, dass die nässenden Hautkrankheiten als das Heraustreten der verdorbenen Säfte

auf die Haut, für den Organismus nützlich sein mag, — ihre Behandlung jedoch verboten sie nicht, sondern erachteten sie für geradezu notwendig.

In der Aetiologie der Hautkrankheiten erkannten sie, wo sie offenbare Ursachen (z. B. mechanische, physische Wirkungen) nicht anzunehmen vermochten, den Säften des Körpers und den geografischen und klimatischen Verhältnissen der Umgebung (hippokr. Milieu-theorie) eine Rolle zu. Auch das Alter des Individuums war nach ihrer Auffassung beim Entstehen der Hautkrankheiten von Einfluss, da sie die Krankheiten auf dem Grunde der menschlichen Entwicklung ebenfalls den Gesetzen der Entwicklung unterordneten. „Bei Neugeborenen erblicken wir Aphten, bei jungen Leuten scrofulöse Geschwülste, das höhere Alter neigt zum Carcinom“.

Im hippokratischen Zeitalter, da die ärztliche Theorie schon auf naturwissenschaftlicher Grundlage aufgebaut war, vollzog sich auch die Therapie nach der Natur. Nicht nur verursacht, sondern auch geheilt wird hier die Krankheit von der Natur. Der Arzt hat die heilende Kraft nur zu unterstützen und zu lenken. Ihre Behandlung bestand daher nicht in Wunderwerken, sondern bei den Hautkrankheiten wendeten sie lokale Heilmittel an, badeten, versahen die geschwürigen Stellen mit schützenden Verbänden, purgierten und bedienten sich auch wohl chirurgischer Verfahren. Bei den chirurgischen Eingriffen spielten Aderlass, Schröpfen und Brennen die Hauptrolle. Bei entzündlichen Prozessen, wenn es sich um grössere Adern handelte (z. B. bei ekzematischen Prozessen der Füße die Krampfader, varices, *κίρρος*) liessen sie zur Ader, in sonstigen Fällen aber schröpften sie an der entzündlichen Stelle selbst. Das Brennen gehörte zu den häufigeren, aber weniger glücklichen Operationen. Ohne Wahl brannten sie bei den verschiedensten Krankheiten, bei Lungenentzündungen, Emphysemen, Phlegmonen u. s. w., um auf diese Weise die Exsudation durch Austrocknung des Kranken zu verringern. Begründet jedoch und insofern keine Infektion eintrat auch von Erfolg dürfte das Brennen hämorrhoidaler Knoten (*κονδυλώμα* oder *αίματις κονδυλώδης*) und der Granulationen an den Augenlidern gewesen sein.

Autoreferat.

A M. KIR. FERENCZ JÓZSEF-TUDOMÁNYEGYETEM
BŐR- ÉS NEMIKÓRTANI TANSZÉKÉNEK
ÉS KLINIKÁJÁNAK
FÉLSZÁZADOS TÖRTÉNETE.
1874 – 1924.

A SZEGEDI ÚJ KLINIKAI TELEP LÉTESÍTÉSE ALKALMÁBÓL

IRTA :

vitéz BERDE KÁROLY dr.

EGYETEMI MAGÁNTANÁR, A KLINIKA ADJUNKTUSA.

SZEGED, 1928.

50283.

ELŐSZÓ.

A Ferencz József-Tudományegyetemnek Szegeden történt megtelepedése már magábanvéve is olyan esemény, mely önként kínálja az alkalmat e súlyos nemzeti értéket jelentő intézmény, vagy egyes részei multjának megvilágítására. Csak iokozza az alkalom ingerét azon körülmény, hogy a Szegedre való település az egyetem fennállásának ép ötvenedik esztendejében történt, mely évfordulót méltó keretek között ünnepelte meg az Alma Mater 1922-ben, kiadva ugyanakkor b. e. MÁRKI SÁNDOR tollából egy, Erdély tragikus sorsú egyetemeinek összefoglaló történetét ismertető művet.

Az egyetem szerves részét képező bőr- és nemikórtani tanszék és klinika fiatalabb lévén két évvel az Alma Maternél, századik szemeszteréhez csak 1924-ben érkezett el, ugyanakkor, midőn egy csaknem évtizedes provizorikus állapot, s a menekülés és hontalanság évei után új székhelyén új vezetőhöz jutott s a megpróbáltatások szomorú korszaka multával egy jobb jövő reményében fogott hozzá tanító, kutató és a közegészségügyet szolgáló munkájához. A szándékot, hogy összefoglaljam azon intézmény rövid történetét, melynek másfél évtized óta van szerencsém szerény munkásának lenni, ezen körülmények érlelték meg bennem. Az elmúlt félszázad hazánk, közművelődési viszonyaink és az orvostudományok történetében is egyaránt a legnagyobb átalakulásoknak korszaka volt, s a történeti visszapillantás a nagy sorsfordulat jelen napjaiban így nemcsak múltó jellegű eseményeket tár elénk, hanem a történetek méretei, s intézetünk sorsának szakadatlan hullámozása miatt irányító értékű tapasztalatok és általános érvényű igazságok leszűrésére is alkalmat szolgáltat.

Ne érjen szerénységtelenség vádja, ha egy GÉBER EDE és egy MARSCHALKÓ TAMÁS által vezetett intézet történetének vá-

zolására én, ugyanezen intézet egyszerű munkása vállalkoztam. Szerény törekvésemet nevelő Alma Materem iránti hála, multja iránt érzett kegyelet, s szűkebben klinikánk szeretete és az általa belém nevelt munkakészség irányította. A hálás tanítvány szerény megemlékezése kíván ez lenni a félszázad határkövénél. De mintegy kötelességet is véltem teljesíteni abban, hogy midőn intézetünk ősi székhelyétől elszakadt és attól országhatár által van elválasztva, az egyetem kebelén eltöltött két évtized személyi és tárgyi összeköttetéseit felhasználva, a kolozsvári viszonyok, s a klinika régi munkásainak személyes ismeretével magam igyekeztem az intézet történetére vonatkozó, részben elszórtan publikált adatokat, részben csak szó- és levélbeli értesítéseket összegyűjteni és egybefoglalni.

Külön hálámat fejezem ki klinikánk jelenlegi igazgatója, POÓR FERENC professzor úr iránt, ki e munka végzésével megbízott, s intézetünk azon régi munkás tagjai iránt, kik intencióimat megértve adataik közlésével szívesen állottak segítségemre. Amennyiben pedig egyes részletek tekintetében munkám akaratom ellenére fogyatékos vagy hiányos volna, tekintetbevételét kérem annak, hogy az eseményeket közelebbről megvilágító írott, de nem publikált dokumentumok, jegyzőkönyvek és az intézeti irattár adataihoz közismert szerencsétlen sorsfordulatunk miatt hozzájutni nem volt alkalmam.

Szeged, 1928. március havában.

Dr. vitéz Berde Károly.

A Ferencz József-Tudományegyetemnek 1874-ben szervezett bőr- és nemikórtani tanszéke és klinikája időrend tekintetében e nemben az első Magyarországon. Fiatalabb ugyan két évvel, mint maga az egyetem, de 18 évvel hosszabb multra tekint vissza, mint a fakultásunknál egyébként egy évszázaddal idősebb budapesti egyetemi orvostudományi kar megfelelő káthedrája.

Bár a hazai dermatologia alapvető és úttörő munkásainak neve a Pázmány Péter-Egyetem történetével van összeforrvva, a kedvezőtlen körülmények, s az orvostudományi kar kebelében a XIX-ik század második felében beállott áldatlan szakadás megakadályozták azt az egyébként már korán jelentkező törekvést, hogy szaktárgyunk a budapesti egyetem orvosi fakultásán önálló tanszékkal képviseltessék.¹⁾ A dermatologia hazai művelői közül így hosszú ideig a legkiválóbbak is csupán mint magántanárok állhattak az egyetemmel kapcsolatban a tanítás és nevelés szolgálatában, s tudományos és gyakorlati tevékenységük színteréül a székesfőváros közkórházai szolgáltak. Így a XIX-ik század derekán, a kolozsvári egyetem alapítását két évtizeddel megelőzőleg, midőn a „különös kór- és gyógytan“ mindent átfogó, közös öléből a klinikai tudományok több önálló, speciális szakmája kezdett kiválni, POÓR IMRE, a CAZENAVE, RICORD és DEVERGIE tanítványa, mint Rókus-kórházi főorvos és a bőr-betegségek és syphilis kór- és gyógytanának magántanára már mint önálló szaktárgyat művelte a dermatológiát a BAZIN-HARDY-féle francia iskola szellemében; SCHWIMMER ERNŐ pedig — a HEBRA tanítványa — 1868-ban kezdődő magyarországi működését 1892-ig mint magántanár és Szt. István-kórházi fő-

¹⁾ NÉKÁM: A budapesti egyetem új klinikája bőr- és nemibetegek számára. Bp. 1915.

orvos végezte, ekkor nyervén el csupán a budapesti egyetemen a dermatologia számára újon szervezett rendkívüli tanszéket, anélkül azonban, hogy valaha is önálló klinikához jutott volna.

A kolozsvári egyetemi orvostudományi karnak csíráját és gyökerét képező, MÁRIA TERÉZIA királynő által alapított orvos-sebészeti tanintézet (Institutum medico-chirurgicum) 100 éves működése folyamán a dermatologia külön oktatásáról még szó sem eshetett. Ezen intézet növendékei, kik közül jóval több, mint félezeren váltak az 1775-től 1875-ig terjedő idő alatt polgári sebészekként Erdély közegészségügyének napszamosaivá, körüknek megfelelő dermatologiai ismereteiket csak apró morzsáinkint szedegethették fel a LAFFER JÓZSEF, ECKSTEIN JÁNOS,²⁾ KERESZTES ELEK, JUDENHOFFER MIHÁLY, ÁBRAHÁM BOGDÁN, NAGEL EMIL és BRANDT JÓZSEF sebészeti vagy SZÓTS JÓZSEF, SZABÓ JÓZSEF és MACHIK BÉLA különös kór- és gyógytani előadásai kapcsán³⁾ két, majd három, végül négy éves tanulmányi idejük utolsó esztendejében. Az 1814.—15.—16. évekből fennmaradt intézeti értesítvényekben, s a csász. kir. kormányzat által 1851-ben kiadott tanulmányi és vizsgálati rendben, vagy az alkotmányos magyar kormány által 1870-ben módosított szabályzatban sem találunk intézkedést a dermatologia oktatását illetőleg, de a bőrgyógyászati tanszék nincs ott a kolozsvári egyetemnek az erdélyi magyarság legjobbjai által körülvevett, s egy EÖTVÖS JÓZSEF, MIKÓ IMRE és TREFORT ÁGOSTON által ringatott bölcsőjében sem.

E körülmény oka szaktárgyunk evolutiojának viszonyai-ban rejlik. A mai értelemben vett dermatologia tulajdonképen ott és akkor született meg, ahol és amikor a nagy királynő humanitarius és kulturalis reformjai a mi két orvos- és sebészképző intézményünket, a nagyszombati fakultást, s a kolozsvári tanintézetet létrehozták. A modern dermatologia alapköveit a nagyszombati és budai professzor, PLENCK JÓZSEF JAKAB

²⁾ Egyetlen publikált dolgozata is venereologiai tárgyú: „A Vénuszi, vagy szerelem nyavalyájának rövid leírása és bizonyos orvoslása legújabb tapasztalatok szerint“. Kolozsvár, 1803. (SZÓTS ANDRÁSSal).

³⁾ Az orvos-sebészeti tanintézet volt tanárai és tanítványai dermatovenereologiai vonatkozású dolgozatainak jegyzéke fellelhető MAIZNER J.: „A kolozsvári orvos-sebészeti tanintézet története“ c. művében. Kolozsvár, 1890., továbbá Orvos-Természettud. Értesítő, 1889.

(1739—1807) rakja le („Doctrina de morbis cutaneis“ Viennae, 1776), de alapvető tanainak hosszú időt és hosszú utat kellett még megfutni, míg WILLAN és BATEMAN, ALIBERT, CAZENAVE, BIETT, RAYER, BAZIN stb. meglátásain át HEBRA kezében, a kórbonctani irányzat világánál a XIX-ik század derekán terebélyes fává izmosult.

Egyetemünk alapítása idején azonban egy külön dermatovenereológiai tanszék felállításának szellemi feltételei már hazánkban is megvoltak. POÓR IMRÉNEK akkor már csaknem két évtizede ható, nehéz, de eredményekben gazdag úttörő munkája megismertette már az egyetlen magyar egyetemen felnőtt orvosgenerációkkal a dermato-venereologia, mint különálló és öncélú studium lényegét, meggyőződésre érlette e szaktárgy tanításának fontosságát és szükségességét, a kolozsvári fakultáshoz elsőkül kinevezett tanárok többsége pedig tanuló éveiben Bécsben a HEBRA iskolájának levegőjét szívtá. Az új fakultás tanárkara már az első évben érzi IMRE SÁNDOR akkori bölcsészeti dékán szavainak súlyát: „ . . . *egy tervezett, de még csak ezután megalkotandó épület munkásai vagyunk*“⁴⁾ s a második év folyamán gondoskodni is kíván arról, hogy a gyakorlati tanítás intenzívebbé tétele céljából az 1873. évi egyetemi tanulmányi és vizsgálati rendben kötelező tárgyként szereplő studiumok mellett a már önállóságot nyert egyéb szakmák képviselői és tanítói számára újabb tanszékek állíttassanak. A körülmények helyes mérlegelése, s a szaktárgy fontosságának ismerete eredményezte, hogy ezen új tanszékek legelseje a bőr- és nemikórtan számára szerveztetett meg, másfél évvel az egyetem megnyitása után. *Közoktatásügyi kormányunk és a fakultás e korszerű, s az orvospépzés és közegészségügy terén üdvös hatását csakhamar éreztető alkotásával évtizedekkel megelőzte nemcsak a hazai, de a legtöbb külföldi egyetemet is.*

GÉBER EDÉNEK ny. rk. tanárrá történt kinevezése az új tanszékre (1874. júl. 31.) egyaránt nyereség volt úgy az egyetem, a kar és a tanítás érdekei, mint a tudományos kutató szellem kialakítása és fejlesztése tekintetében az új főiskolán. A nyugatmagyarországi fiatal férfi rövidesen lelke mélyéig erélyivé alakult. A HEBRA assistense, a virágkorát élő bécsi egyetem docense nyomorult és minden felszerelést nélkülöző klini-

⁴⁾ Acta Univ. anni 1872—3. Fasc. I.

káján, csekély és alig változatos beteganyaga mellett felsőbb küldetésének színterét látta meg. Hátra nem tekintett többé, célját egyedül a kolozsvári egyetemért a saját útjain szabta ki.

Tárgya nem kötelező studium, kezdetben tanterme sincs. De a magasabb évfolyambeli jelöltek mindnyájan hallgatják előadásait, hol dolgozószobájában, hol a kórterem ágyai között állva. Főtárgya az őszi félévben „Elméleti és gyakorlati bőrkórtan“, a tavasziban „Bujakórtan“, heti 5, illetve 3 órában, emellett midőn megfelelő felszereléshez jut (1880–81) melléktárgyakul „Elméleti és gyakorlati himlőoltás“ majd „Válogatott fejezetek a bőrkórtanból“ „Heveny kütegek“ „A bujakór által előidézett bántalmak szövet- és bonctana“ „Heveny fertőzőbántalmak ismertetése“ címen hirdet előadásokat heti 1 órában. Előadásának módja elsősorban a gyakorlatra való kiképzést célozza. Már intézetének hitvány felszerelése is főként a betegen való közvetlen demonstrációkra utalják. De a klinikáján évente megforduló 400–900 főnyi fekvőanyagot nem csak a tanítás céljaira használja fel. Nevelni is igyekszik, midőn kezdő assistenseivel beteganyagát statisztikailag és kritikailag feldolgoztatja (STERN JÁNOS 1874/75, UNGER GÉZA 1876/7, DADAY VILMOS 1883, PATAKY LEO 1884) lefektetve e dolgozatokban az egyes betegségek kórtanára és gyógyítására vonatkozó nézeteit, s a szaktárgyából kitűzött pálvakérdések kidolgozóit (MÜLLER JENŐ 1876/7, NAPPENDRUCK KÁLMÁN 1879/80, 1880/81, ROSENTHAL ZSIGMOND 1882/3, BALLA GYULA és BÖCKEL BÉLA 1884/5) az önálló kutatás módszereibe vezeti be. Annak okát, hogy csaknem két évtizedre kiterjedő tanári működése alatt szakmabeli dermatologusokat mégsem nevelt, nem az ő személyében, hanem egyfelől a klinika szűkös és épen nem csábító viszonyaiban, másfelől a tudományos segéderők anyagi létalapjának akkori bizonytalan, rendezetlen, és más közhatósági állásokhoz képest egyenesen sajnálatos mivoltában kell keresnünk. Mert a 70-es, 80-as évek folyamán úgy GÉBER, mint legtöbb más tanártársa egyetlen és csaknem évenként változó assistenssel dolgozott csupán, rendszerint újon avatott doktorral, sőt néha csak szigorlóval, ki tanársegédi állását a csekély javadalmazás (évi 600 frt. fizetés és 120 frt. lakbér) csaknem semmi mellékjövedelem, s azon körülmény folytán, hogy assistensként eltöltött évei későbbi más közhivatali

alkalmaztatása esetén szolgálati évei közé akkoriban nem számítottak be, csupán ideiglenes elhelyezkedésül tekintette, s szívesen és korán cserélte fel biztos és jobb megélhetést nyújtó más állással. E sajnálatos körülmény sivár következményeire rezignáltan mutat rá KLUG NÁNDOR⁵⁾ rektor 1891-ben, midőn elsőként sürgeti a tudományos segédszemélyzet anyagi helyzetének és szolgálati viszonyainak rendezését a tudományos kutatásra való nevelés s a succrescentia biztosításának érdekében. A GÉBER tanársegédei közül a szövettani vizsgáló módszerek magántanárává habilitált BIKFALVY KÁROLY bányakincstári orvosi állást vállalt vidéken, VAJNA VILMOS pedig a stomatologia művelésére térve át, e szakma kiváló művelőjeként előbb a kolozsvári, majd a budapesti egyetem orvosi karán nyert venia legendi-t.

A tudományos kutatás s a szakirodalom művelése körül kifejtett munkásságát GÉBERnek csak akkor tudjuk valóban méltányolni, ha tekintetbe vesszük a viszonyok mostohaságát, melyek között dolgoznia kellett. Klinikája számára 1874-ben a Karolina-kórházban jelöltek ki helyiségeket. Ezen országos kórház alapítása iránti akaratát I. FERENC császár és király már 1799-ben kijelentette, de az intézmény felállítása csak hosszas huza-vona után 1818-ban sikerült, midőn az uralkodó kolozsvári látogatása alkalmával KAROLINA AUGUSZTA királyné 10.000 váltóforintot adományozott e célra. A királyné nevét viselő kórházat ekkor az u. n. „Óvár“-ban, az Extertiaria apácák házában nyitották meg, egyelőre csak 4 férfi és 4 nőbeteg számára. Az intézet idővel egyre bővült; 1820 óta az orvos-sebészeti tanintézet klinikájaként szolgált, előbb elmebetegek, 1836 óta pedig bizonyos feltételek mellett bujakórosok előtt is megnyitott, azonban új, megfelelő hajlékot számára 80 esztendőn át sem emeltek, s terjeszkedése a környező régi, egyéb célokra épült házak megvétele vagy kibérlése és átalakítása által történt. Gúnyból sem mondható róla, hogy mintájául akár a méretek, akár a berendezés tekintetében a nála alig néhány évtizeddel idősebb bécsi Allg. Krankenhaus szolgált volna, s helyiségei már az alapítás idején sem feleltek meg a hygiene legелеmibb követelményeinek sem. A csász. kir. kormányzat már 1852-ben új kórház építésének gondolatával foglalkozott, az

⁵⁾ Acta Univ. anni 1890/91, Fasc. I.

öreg épületek azonban ennek ellenére is közel félszázadon át szolgáltak még az orvos-sebészeti tanintézet, illetve az egyetemi klinikák számára is helyiségekül, s az intézmény kórházi jellege azután is változatlanul megmaradt, hogy az egyetemi belgyógyászati, sebészeti és bőrgyógyászati klinikák benne elhelyezést nyertek. Élén az egyetemmel semmi kapcsolatban nem levő igazgató állott, felügyelő bizottságában előkelő laikusok s a közigazgatás funkcionáriusai ültek, legfelsőbb fóruma pedig az egyetemi ügyekre ingerentiával nem bíró belügyminiszter volt. Az egyetemi tanárok klinikáikon csupán főorvosi és nem igazgatói hatáskörrel bírtak, a betegfelvételle, az adminisztrációra, a felszerelés, s a személyzet ügyeire nem folytak be, sőt a kezük még a gyógyszerrendelés tekintetében is kötött volt. Az alkalmazottak közül a professzornak csupán az egyetlen tanársegéd — s 1885-től kezdve — a gyakornok volt alárendelve. A betegfelvétel a tanítás céljaira sem történt ingyenesen, s a kórházi anyagnak fele az oktatás elől elveszett. Érthető, ha ilyen állapotok mellett a kórház sem a betegek, sem a tudományművelő férfiak számára nem bírt különös vonzóerővel, s ha ódon-sága, hiányos felszerelése — melynek kiegészítése és fejlesztése a felügyelő bizottság szándékaitól függött — végül a beteges adminisztráció miatt úgy a tanítás, mint a tudományos munka számára igen silány talajul szolgált. Az adminisztrációban való áldatlan kétféjűség természetesen nem csak az ügyek vezetésében okozott léptén-nyomon fennakadásokat, és bürokratikus békókat, hanem az összes klinikák életében olyan válságot is, mely az egyetem egyik első orvos-rektora, MACHIK BÉLA szerint az orvosi oktatás és egyúttal az egész egyetem bomlásának csíráit rejtette magában.⁶⁾ Valóban alig volt súlyosabb problémája egyetemünknek élete első negyedszázadában, mint a Karolina-kórház, illetve a klinikák és orvoskari intézetek megfelelő elhelyezése, s felszabadítása az idegen befolyások alól.

Ily körülmények között nem csoda, ha a tanítás és tudományművelés elsőségét szem előtt tartó GÉBER tanárságának már első esztendejében kellemetlen konfliktusba keveredik a kórház igazgatójával, BAKONYI JÓZSEF-fel,⁷⁾ aminek minden-

⁶⁾ Acta Univ. anni 1874/5. Fasc. I.

⁷⁾ FINÁLY rektor beszámolója, Acta anni 1875/6. Fasc. I.

Prof. Dr. GÉBER EDE
(1840—1891)

*A kolozsvári régi Karolina-kórház épületei az Óvár-ban
jelenlegi alakjukban.*

esetre megvolt az az üdvös következménye, hogy a rákövetkező tanév folyamán a „*Karolina-kórház és az orvosi klinikák között a viszony az érdekelt hatóságok meghallgatása után (némiképen) szabályoztatott.*”⁸⁾

A viszonyok ezidőben a berendezés és felszerelés tekintetében sem rózsásabbak.

MACHIK BÉLA szerint az egyetemet „*felállították anélkül, hogy megalapították volna*”⁹⁾ s a felállítást követő 17 év múlva KLUG NÁNDOR rektor még mindig azt kénytelen jelenteni, hogy „*kórodáink még ma is nemcsak célszerűtlen, hanem rozszant és annyira elégtelen helyiségekben vannak elhelyezve, hogy azokban az egyes betegeknek jutó tér sokszor kevesebb, mint a minimuma annak, mit egészséges embernek nyújtani kell; pedig azt a tért is a beteg esetleg a hallgatókkal megosztani kénytelen. Emellett a kórodák némelyike a beírt hallgatókat még befogadni sem képes, dolgozdáik pedig olyan fogyatékosak, hogy azokban a tudományos munka vagy épen nem, vagy legalább nem kedvvel űzhető.*”¹⁰⁾

Az 1872. évi XX. t.-c. az egész egyetem számára épületek átalakítása címén 20.000 frtot, felszerelés és bebutorozás címén 40.000 frtot utalványoz, amiből az orvosi kar számára csak 16 000 frt. jutott. Mi juthatott az egyes intézeteknek! SZABÓ DÉNÉS szerint „*a rendelkezésre bocsátott helyiségek, s a felszerelésre kiutalt összegek oly szerények, hogy új egyetem felállításakor orvosi karnak talán sehol sem kellett annyit küszködni a mostoha hely- és pénzviszonyok adta nehézségekkel, mint épen a kolozsvári új orvosi karnak*”¹¹⁾ GROISZ rektor pedig keserű humorral állapítja meg, hogy TREFORT miniszter úgy volt eleinte a kolozsvári egyetemmel „*mint azon apa, kinek máris sok a gyermeke és kevés a jövedelme, s Isten még egy áldással látogatja meg; a szegény apa nem örvend valamely különösen az új áldásnak, de ha már megvan, nem lehet halni*

⁸⁾ ENTZ G. rektor beszámolója. Acta Univ. anni 1876/7. Fasc. I.

⁹⁾ Acta Univ. 1874/5. Fasc. I.

¹⁰⁾ Acta Univ. anni 1889/90. Fasc. I.

¹¹⁾ „A felsőbb oktatásügy Magyarországon“ Bpest, 1896. SZABÓ D.: Kolozsvári Tudományegyetem orvosi kara.

hagyni".¹²⁾ Az alapítást követő év folyamán még kiutaltatik egyszer 7035 frt. az orvosi kar számára további felszerelések eszközzésére, de SZABÓ DÉNES szerint „*érthető, hogy elkeseredett panaszok hallhatók, midőn a harmadik tanévvel a kisméretű felszerelési összegek is elmaradnak*".¹³⁾

A bőrgyógyászati klinika ép e kritikus harmadik esztendőben állíttatott fel. Természetesen sem az első, sem a második esztendő felszerelési átalányaiból nem részesülve, meg kellett elégednie annyival, amennyi a már két klinikával terhelt Karolina-kórház szűkös helyiségeiből és silány felszereléséből számára még kiszorítható volt. Fokozta azonban szegénységét más intézetekhez képest egyéb körülmény is. A felszerelési átalányok folyósításának megszüntetése után más intézetek számára még mindig megmaradt az évi rendes átalány folyósítása, míg a bőrklinika fennállása első nyolc esztendeje alatt semmi átalányt nem élvezett, s csak az 1882. évtől kezdve utalványoztatik ki számára évi 300 frt., rendkívüli felszerelésekre pedig 18 év alatt alig három ízben részesült kisebb összegekben, így 1878-ban 100, 1881-ben a himlőoltás elméleti és gyakorlati oktatásának lehetővé tétele céljából egyszersmindenkorra 100, végül 1888-ban 60 frt.-ot kapott.

A klinika helyiségeiül 1874. őszén a Karolina-kórház „bujasenyves osztályát” jelölték ki, mely a kórház első udvarán két nagyobb, két kisebb és egy félreeső külön kis szobából állott. E helyiségek a bennük levő 48 ággal (22 férfiak, 26 nők számára) mint kórházi osztály sem volnának tágasak, de ugyanitt kellett elhelyezni a dolgozó- és előadóhelyiséget is, melyeknek rovására pedig GÉBER az ágyak számát nem kívánta csökkenteni, hiszen egyrészt így is sok, felvételt kérő beteget kellett elutasítani, másrészt lehetetlen volt a betegek elkülönítése betegségük neme, vagy socialis viszonyaik szerint. E szűkös elhelyezkedés azután természetesen sok kényelmetlenség és nehézség forrása lett. A klinika 1874. október 10-ikén nyílt meg, s első fekvőanyaga azon 1 bőr- és 13 nemibeteg férfi, valamint 10 nemibeteg nő volt, kiket a Karolina-kórháztól a helyiségekkel együtt átvett. Az első tanév forgalma azonban már 404 fekvőbeteget mutat, kik között a bőrbetegek száma úgy aránylik a nemi-

¹²⁾ Acta Univ. anni 1888/9. Fasc. III.

¹³⁾ SZABÓ D.: Idézett helyen.

betegekéhez, mint 3 : 7-hez.¹⁴⁾ A tanársegédi állás az első évben megszerveztetvén, az STERN JÁNOS dr.-ral tölttetett be, gyakornoki állást azonban a tanszék mellé csak 1885-ben szerveztek, laboránst és tanszolgát pedig a katedra csak 25 év múlva, MARSCHALKÓ igazgatósága idején kapott.

A Karolina-kórház e néhány szobája — s 1891-től kezdve ez sem csorbitatlanul — maradt a bőrklinika magva és gerince a Mikó-utcai új klinikák felépüléséig (1900.) minden reménye nélkül annak, hogy a szorosabb értelemben vett kórházi épületek keretében bárha is terjeszkedésre lehetne kilátása. Az általános, de különösen a szülészeti klinikát nyomasztó szükség azonban két év múlva némi terjeszkedési lehetőséget nyújtott, természetesen csak a kórházi épületeken kívül. A szülészeti klinika számára 1872-ben minden más elhelyezkedési lehetőség hiányában a Karolina-kórház közelében, a Serház-utca 7. sz. alatt álló, egy polgári lakást befogadó, ódon házat béreltek ki, honnan e klinika 1876. április 27-én azért költözött el a Külmagyar-utcába, mert „*az épület sem a hygiene, sem a tanítás céljainak nem felelt meg*“.¹⁵⁾ Bajos dolog ezután elhinni, hogy ugyanezen épület a bőrklinika céljaira megfelelőbb lehetett volna, pedig a következmény az volt, hogy az épületet mintegy függetlenül a bőrklinika rendelkezésére bocsátották. Jellemző az akkori idők nyomorúságaira, hogy e tényt nyereségül kellett tekinteni, mert egyfelől biztosított a tanár számára egy dolgozó-fogadó szobát, a tanársegéd számára egyszobás lakást, egy félig laboratórium, félig tanterem céljait szolgáló helyiséget, s lehetővé tette, hogy a Karolina-kórházban továbbra is birt, s már említett öt helyiséggel együtt az ágyak száma 48-ról 64-re emeltessék. Míg a férfiak férőhelye csak négygyel, a nőké tizenkettővel szaporíttatott, s megtörténhetett végre a prostituáltak elszigetelése, s a bőr- és nemibetegek egymástól való elkülönítése. A Serház-utcában elsősorban a bőrbajosok, a Karolina-kórházban a nemibetegek és prostituáltak nyertek elhelyezést, s ez utóbbi osztály nyújtotta egy ideig az anyagot az egyetemünkön első ízben GÓTH MANÓ magántanár által képviselt nő-

¹⁴⁾ STERN JÁNOS dr.: Jelentés a kolozsvári m. kir. Tud.-egyetem bőr- és bűjásenyvi kórodájának 1874/5. tanévi működéséről. E. M. E. Évkönyv 1876.

¹⁵⁾ SZABÓ D.: Idézett helyen.

gyógyászat előadásához is.¹⁶⁾ A klinika férőhelyeinek szaporítására ezidőben alkalmilag még egy mód kínálkozott, amit — bármily különös is volt az — járványok idején igénybe vett hol a belgyógyászati, hol a bőrklinika. A Karolina-kórház közelében, a Serház-utcában állott ugyanis az u. n. „Torony” egy régi, terjedelmesebb, földszintes, polgári ház, melyet a város hatósága szükség szerint hol hajléktalanok menhelyének, inkább azonban toloncok dologházának használt. Nem lévén mindig és minden helyisége megszállva, két jobb szobáját alkalmilag járványosztályul engedte át a polgármesteri hivatal a klinikáknak. **Egy módon** szolgált ez többek között GÉBER variolaosztálya gyanánt a nyolcvanas évek folyamán uralgott hólyagos himlő járvány idején.¹⁷⁾ Az így lassanként terjeszkedő klinika sem volt azonban alkalmas arra, hogy kényesebb ízlésű betegek, vagy látogatók felkeressék. Jellemző, hogy I. FERENCZ JÓZSEF király 1887. évi kolozsvári tartózkodása alatt (szept. 23–24.) bár GÉBER is szűkebb kalauzoló környezetéhez tartozott, más klinikák és intézetek megsejmlélése alkalmával saját klinikájának feléje se vezette királyát.

GÉBER tanári működésének javarésze e két roskatag épületben elhelyezett klinikához fűződik, mert bár az intézet második költözködését is ő bonyolítja le, a Bástya-utcai klinikán korai halála miatt egy évig sem működhetett. E második költözés 1891. márc. 31-ikén történt, midőn a Serház-utcai klinikának az egészségre és közbiztonságra egyaránt veszélyes épületét lebontották. A bőrklinika számára ekkor a Bástya-u. 8. sz. alatt álló egyemeletes kis lakóház béreltetett ki, melyet négy év múlva SZABÓ DÉNES a következőképen ír le:¹⁸⁾ „*az utcára tekintő emeletes épület földszintjén van egy iroda, egy dolgozó, egy műtőszoba, egyszersmint rendelőszoba járóbetegek számára, végül egy tanársegédi szoba. Rozoga falépcsőn jutni az emeletre, melyen egy tanterem, s két betegszoba 7–7 ágyval van. Az udvaron földszintes vályogház áll, melynek helyiségeibe az alacsony ajtón át magas lépcsőfok mélységig lelép az ember, s melynek padozata a vert föld, kicsiny ablakai pedig a szellő-*

¹⁶⁾ A F. J. T. E. almanachja 1889/90.

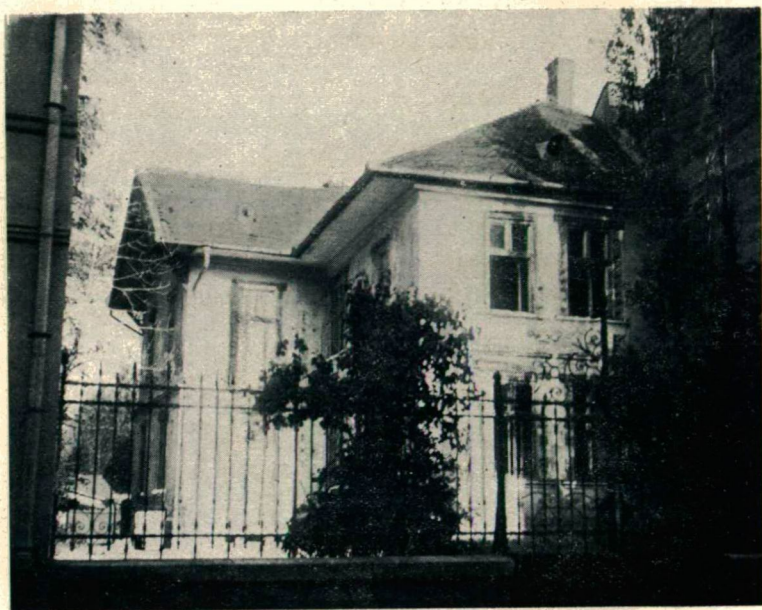
¹⁷⁾ Prof. JANCSÓ MIKLÓS közlése.

¹⁸⁾ SZABÓ D.: Idézett helyen.

A kolozsvári régi Karolina-kórház első udvara.

A kolozsvári Bástya-utcai börtklinika főépülete jelenlegi alakjában.

zést és világitást kétéssé teszik; az épületben három betegszobának számára (4—5—4 ágygal) és egy fürdőszobának nevezett kamra van”.

A Karolina-kórház első udvarán a bőrklinika magvaként már 1874. óta birt helyiségek ezután is a klinika birtokában maradtak, mint nemibetegosztály, de a maguk teljességében csupán a GÉBER haláláig, amennyiben az ezt követő hetekben két legjobb helyisége a belgyógyászati klinikához csatoltatott.

Csak e „kóroda“, s e kórodai állapotok ismeretében méltányolhatjuk valódi mértéke szerint GÉBER tudományos és irodalmi tevékenységét, amidőn egyúttal tekintetbe kell vennünk azt is, hogy intézetének sem könyvtára, sem kellő számú, vagy kellő gyakorlattal bíró segédszemélyzete nem volt. Híven mestere, HEBRA iskolájához, elsősorban morphologista, s a látható tények biztos és helyes felismerése után mentes minden homályos spekulációtól. Éles, szabatos megfigyelő, s szívesen hajlik a kísérleti irány felé. A tudományban örökértékűt korának megfelelően a pathohistológiában alkotott, valamint előadásaiiban is nagy súlyt helyezett a szövettanra. A tudomány történetében e sorok írójánál hivatottabb tollal jelöli meg méltó helyét utóda a Ferencz József-Tudományegyetem bőrkórtani tanszékén POÓR FERENC,¹⁹⁾ tudományos dolgozatainak címjegyzéke megtalálható jelen dolgozat mellékletében, s e helyen csupán azt tartjuk kiemelendőnek, hogy maradandó értékű munkái közül a lupus erythematodes histopathogenesisére, s a molluscum contagiosum lényegére vonatkozó alapvető dolgozatait kolozsvári tanár korában írta. Ezen betegségek, valamint az aleppoi fekély, a xeroderma pigmentosum stb. pathológiájára vonatkozó nézetei, ha a mai kor szemüvegén át nézve helyenkint nem is voltak mindenben mentesek a tévedésektől, nagymértékben hozzájárultak ismereteink fejlődéséhez. Minden jelentős tanulmányát német nyelven is közölve az „Archiv für Dermat. und Syphilis“ című folyóiratban, a tudományos világ közkinsévé tette. A külföld előtt szerzett tekintélye révén lett munkatársa a „Ziemssens Handbuch der spez. Pathol. und Therap.“ és a „Realencyklopedie der gesamt. Heilkunde“ c. gyűjteményes műveknek. Ha ezek mellett tekin-

¹⁹⁾ POÓR F. Dermatologia 33—35. l., Bpest, 1022.

tetbe vesszük azon számos kisebb-nagyobb tanulmányát és monographiáját, melyek a kolozsvári klinikáról kerültek ki tolla alól, azon felemelő tanulsággal állunk meg emléke előtt, hogy az alkotásokra teremtett elme a legmostohább körülmények között is meg tudja teremteni maga számára az anyagot, s az eszközöket.

GÉBER minden munkája valóban az ő legszorosabb sajátja, addig az abszurdumig, hogy tudományos tevékenysége leegyszerűbb anyagi feltételeit, könyveit, folyóiratait és eszközeit is a magáéból kellett beszereznie.

Tanári és tudományos működése mellett az egyetem és a kar életében is értékes munkát fejtett ki. 1879-ben lett ny. r. tanár, a dékáni tisztelet két ízben viselte, 1879–80-ban a kar képviselője a kormány által a Karolina-kórház és a klinikák közötti viszony rendezése érdekében összehívott értekezleten, 1882/3-tól kezdődően a közoktatásügyi miniszter képviselője SZILÁGYI ETE professzortársával a Karolina-kórház alapjaira felügyelő bizottságban, 1884/5-ben RÓZSAHEGYI ALADÁR professzorral a bécsi katonaoorvosi József-Akadémia ügyében a közoktatásügyi miniszter által összehívott értekezleten képviselte a kart, a 80-as évek eleje óta pedig haláláig az egyetemi könyvtári bizottság tagja volt. De erélyét és tudását igénybe vette Erdély közléte is. 1882-ben a Királyhágón túl fellépett himlőjárvány kormánybiztosa, az erdélyi kir. törvényszékek pedig évről-évre igénybevétték szakértői véleményét. Tudományos munkásságát a külföld is honorálta, s mikor 1891. okt. 1-én — midőn másodízben viselte a dékáni tisztelet — szívbénulás következtében hirtelen elhunyt, több külföldi tudományos társaság számlálta tagjai között.²⁰⁾

A veszteséget, mely az egyetem orvosi karát és a tanszéket GÉBER halálával érte, DAVIDA LEÓ ecsetelte a nyitott sírnál. GENERSICH ANTAL pedig az E. M. E. orvostudományi szakosztályában. GÉBER méltán sorozható azon jelesek mellé, kikről AJTAY K. SÁNDOR²¹⁾ rektor egy évtizeddel azelőtt megállapította, hogy: „*Valóban vasidegzettel kellett közöttünk azoknak birniok,*

²⁰⁾ Wiener Ärztlicher Verein, Gesellschaft der Ärzte in Wien, Société des Médecins (Constantinople).

²¹⁾ Acta Univ. 1882/3. Fasc. I.

kik elmondhatják magukról, hogy egyetemünk alapításának ezen nehéz éveiben — melyek küzdelmeit a béke háborújában megdöbbszentőleg elhullott annyi jelesünk szomorú fejlája jelöli — nem kétszeresen éltek". Hálás tanítványai, az ifjúság a korszorúmegváltások összegéből létrehozta a *Géber Alap*-ot, melyet az egyetemi tanács s a Karolina-kórház felügyelő bizottsága 623 frt. 80 kr.-ra egészített ki,²²⁾ az elhunynak özvegye pedig az Orvostanhallgatók Segítő- és Önképző Egyesületének adományozta. A később tekintélyesebbre nőtt alap (1910. óta 1726 kor.) kamatai jutalomdíjképen évenként egy-egy kiváló szorgalmú hallgatónak íteltettek oda.²³⁾

A vészteség súlyát azonban csak a GÉBER halálát követő esztendőök eseményei tárták fel valójában. Az elárvult taniszékre kiírt első pályázatnál felterjesztett kari javaslatot a közoktatásügyi kormány nem fogadta el, az újabb pályázatot pedig a kar kénytelen volt eredménytelennek nyilvánítani. A SZABÓ DÉNES megjegyzése ezen ügyre vonatkozólag: „*Sajnos . . . a kolozsvári viszonyokat egyrészt, az anyagiak előtérbe lépését másrészt, élénken jellemzően a testvéregyetem magántanárai közül egyik sem hajlandó e kathedrát elfoglalni*”,²⁴⁾ inkább sejtet mint magyaráz, bizonyos azonban, hogy a kolozsvári bőrklinika akkori állapotában nem volt alkalmas arra, hogy különösebb vonzóerőt gyakoroljon azon szakférfiakra, kik jobb körülmények között és megfelelőbb miliőben dolgozhattak. Ide ismét olyan férfúura volt szükség, aki a nehéz viszonyok között levő katedra elfoglalását elhivatottságnak tekintette volna. Ilyennek hiányában a tanszék üresen állott hat éven át, 1897. aug. 13-ig.

A klinika történetének ez a hat éves időszaká méltán nevezhető az elhagyatottság idejének. A szaktárgy előadását az első évben PURJESZ ZSIGMONDRÁ, a második évtől kezdve a klinika igazgatásával együtt BRANDT JÓZSEFRE bízta a kar, az intézetben pedig GÉBERnek évek óta bevált assistense, SCHEITZ VILMOS dr., majd ugyancsak a GÉBER volt tanítványa PAPP ERNŐ dr. maradt a klinikai munka élén.

²²⁾ KOCH ANTAL rektor beszámolója, Acta Univ. 1892/3. Fasc. I.

²³⁾ GÉBER nekrológja bő életrajzi adatokkal és méltatással Orvosi Hetilap 1891. 41. számában GENERICH ANTALTól, továbbá Archiv für Dermat. 1891., Gyógyászat, 1891. FEUER NATHANIELTől.

²⁴⁾ SZABÓ D.: Idézett helyen.

A tudományos irodalmi munkálkodás súlyosan megérezte a szaktanár-vezető hiányát, hat év alatt egyetlen közlemény sem jelent meg a klinikáról, s az egyetlen pályamű is, mely a provizorium utolsó évében a dermatológiából kitűzött pályakérdésre beérkezett, nem találtatott méltónak a jutalom odaítélésére. Igazságtalanok volnánk azonban, ha e helyen külön meg nem emlékeznénk az ezen időszakban szolgáló assistensek érdemeiről, kik nehéz viszonyaik között és tapasztaltabb vezető nélkülözve, inkább szerénységből, semmint arratermettség hiányából e minden tekintetben kedvezőtlen időszak folyamán tudományos kutató és irodalmi működést ugyan nem fejtettek ki, de készségük, kötelességtudásuk és az intézet iránt érzett szeretetük által vezettetve, minden nemes eszközt felhasználtak a klinika munkaképességének, teljesítményeinek, s az oktatás nivójának fokozására. A rendszeres gonococcusvizsgálat, a női gonorrhoea korszerű kezelése, a higany-só-injectiók bevezetése a lues terapiájába, a járóbetegrendelés új megszervezése, stb. e két assistens nevéhez fűződik klinikánkon.

GÉBER halálával a klinikának a Karolina-kórház első udvarán levő két jó kórterme a belgyógyászati klinikához csatoltatott s kárpótlásul a belklinika átadta a kórház második udvarán az u. n. „Bagolyvárat”, melynek leírását SZABÓ DÉNES 1895-ben a következőkben adja: *„A Mikes-házban, melynek tetőzetét alátámasztott gerendák védik az összedőléstől, három szoba van 10—4—1 ágygal férfiaknak, ez utóbbi kamara ablak nélkül. Az alátámasztott eresz alatt a falon szabadon felvezetett lépcsőn jutni az emeletre, melyben két szoba van 5, illetve 7 ágygal férfibetegek részére. A roskadozó Mikes-féle ház, melyet bagolyvárnak nevez a keserű satyra, unicum a kórházak között még szegény Magyarországon is, hála Istennek!”*²⁵⁾ E leírást ki kell egészítenünk azzal, hogy a Mikes-ház sokkal több helyiséget számlált, mint a SZABÓ D. által említett három szoba, e helyiségek azonban beszakadt mennyezettel, tűzvész által megrongált üszkös falakkal, padlástetőtől pincefenéig tátongó és deszkapallókkal áthidalt szakadékokkal lakhatatlanok voltak.²⁶⁾

A Bagolyvár kényszerű birtokbavételével férőhelyek te-

²⁵⁾ SZABÓ D.: Idézett helyen.

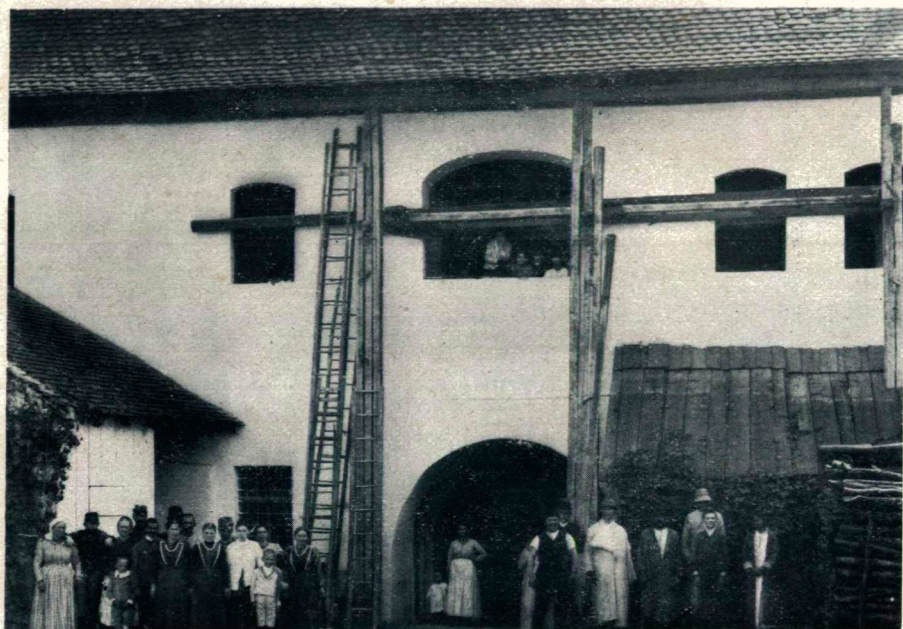
²⁶⁾ Prof. JANCSÓ MIKLÓS közlése.

*A kolozsvári Bástyá-utcai bőrklinika kerti melléképülete
jelenlegi alakjában.*

A „Bagolyvár“ 1895-ben.

kintetében kétségkívül nyert a klinika, mert ágyainak száma ekkor már 72, de a fenti leírás után nem szorul magyarázatra, hogy milyen áron. Egyébként a klinika fekvőbeteganyaga a 90-es évek derekán évenként már közel 1000 fő, a járóbetegiei száma is meghaladja a félezeret (1895-ben 495 férfi, 100 nő). A klinika épületeinek megosztottsága, valamint a beteganyag növekedése szükségessé tették már korábban egy kórházi orvosgyakornoki állás szervezését — ebből fejlődött ki később az 1919-ig állandóan betöltött kórházi másodorvosi állás — továbbá három ápolónő, két ápoló és egy szolga alkalmazását, kik azonban továbbra is a klinikától többé-kevésbé független kórházigazgatóság hatásköre alá tartoztak. Az 1882. év óta folyósított évi 300 frt.-nyi intézeti átalány másfél évtizeden át a laboratórium és főleg a tanítás munkáját megkönnyítő eszközök, könyvek, tárgyak, rajzok és festmények beszerzésére fordítottán, 1895-ben a tanítás szükségletei a leltárban 385. tételszám alatt 493 tárggyal szerepelnek, 3108 frt. 48 kr. értékben.

Ha a klinika nyomorúságos viszonyait tekintjük, némiképen érthetővé válik az a vonakodás, ami a GÉBER halála után a tanszék betöltésénél az utódszámba jöhető szakemberek részéről megnyilvánult. Az elárvult tanszék betöltése valóban csak akkor sikerült, amidőn a Mikó-utcai új klinikai telep már épülőben volt. A MARSCHALKÓ TAMÁS kinevezése ekkor a tanszékre (1897. aug. 13.) új aerát nyitott a klinika történetében. Az intenzívebb munkálkodás megindulását egy-két évig akadályozta ugyan még a régi Karolina-kórház állapota, de a bőrklinika már ezen évben 1000 frt. rendkívüli segílyt kapott a hiányos felszerelés kiegészítésére, hasznavehető laboránshoz jutott,²⁷⁾ a katedra mellé rövidesen tanszolgai állás szerveztetett,²⁸⁾ s az orvostudományi kar negyedszázados vágya, az új klinikák építése folyamatban volt. A 90-es évek derekán a bőrklinikán uralgó pangást csakhamar minden vonalon pezsgő élet váltotta fel, s a MARSCHALKÓ időszaka (1897—1915.) a kolozsvári bőrklinika virágkorává vált. E virágzás oka a professzor egyéni tulajdonságai, képzettsége és hatóereje mellett több külső körül-

²⁷⁾ A kolozsvári egyetem elvesztéséig hűségesen szolgáló FICZNER SÁNDOR személyében.

²⁸⁾ DULL JÁNOSsal betöltve a kolozsvári egyetem elvesztéséig.

mény kedvező összejátszásában rejlik, melyek között első helyen a modern, s a tanítás, gyógyítás és tudományos munkálkodás csaknem minden akkori igényét kielégítő új klinika felépülése áll.

A Mikó- és Trefort-utcák, valamint a Múzeum-kert által közrezárt meredek domboldalon az orvoskari intézetek építése a bonctani épület emelésével már 1884-ben megkezdődött, a klinikák építésének megkezdésére azonban csak hosszas vajudás után, 1897-ben került sor, s az ezen telektömbön elhelyezett épületek között is sorrendben az utolsónak készült el a bőrklinika, melynek helyéül a három terraszra tagolt domboldal középső terraszán az „Anatomia” épület és a szemklinika közti tér jelöltetett ki. A tanszékét elfoglaló MARSCHALKÓ hivatalba lépésének első évében már több klinikus professzortársával együtt államsegéllyel külföldre ment klinikák belső berendezésének tanulmányozására. Távolléte idejére a klinika vezetése és az előadások tartása segédjére, PARÁDI FERENC dr.-ra bízott. E tanulmányút gyümölcse az új klinika számos, az akkori idők minden igényét kielégítő, specialisan berendezett helyisége és eszköze, elsősorban a hydro- és aktinotherapia, valamint a laboratóriumok berendezése, s a járóbetegrendelés mikéntjének új megszervezése. Az új klinika alapjait KORB és GIERGL tervei szerint 1899-ben rakták le, s 1900. nyarán vált beköltözhetővé.²⁹⁾ Mindenesetre kár, hogy a specialis berendezéseket különösképen igénylő bőrklinikai épület terveinek elkészítése még a tanszék betöltése előtt, tehát a szaktanár befolyását nélkülözve történt meg, s így az minden egyéb kiválósága mellett olyan fogyatékokat rejtett magában — mint pl. megfelelő tanterem és műtőszoba hiánya — melyeknek jóvátétele MARSCHALKÓnak az építés folyamán csak részben sikerült.

A hosszabbik tengelyével észak-déli irányban fekvő □ alakú, egyemeletes épület alagsorát a fűtőház, a szolgaszemélyzet lakásai, a kísérleti állatok istállója, egy tágas laboratórium, s a sok kényelemmel és gazdagon felszerelt fürdőintézet fog-

²⁹⁾ Részletesebb leírása MARSCHALKÓ tollából megfelelő ábrákkal és vázlatos tervrajzokkal megjelent a XVI-ik (budapesti) nemzetközi orvoskongresszus alkalmából kiadott „Les Faculté de Médecine de Budapest et de Kolozsvár” c. műhen. Bpest 1909.

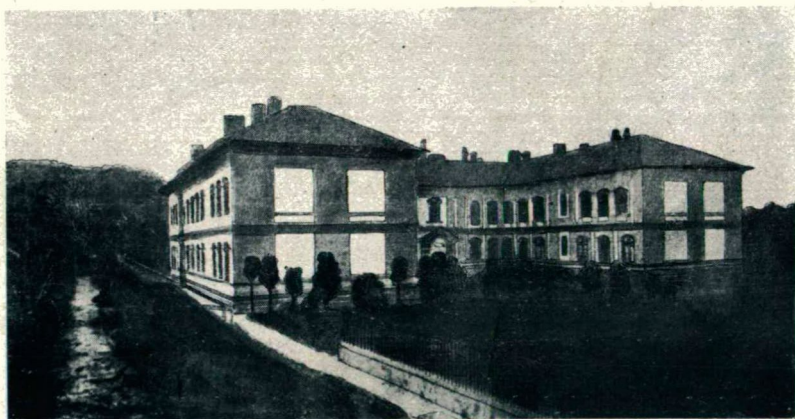

*Prof. Dr. csépfánfalvi MARSCHALKÓ TAMÁS
(1862—1915)*

A kolozsvári Mikó-utcai új bőrklinika északi homlokzata.

A kolozsvári Mikó-utcai új bőrklinika keleti homlokzata.

lalta el, mely utóbbinak mintájául a párisi Hôpital Saint Louis és a Hamburg-eppendorfi Allgemeines Krankenhaus megfelelő intézetei szolgáltak. A földszinten nyertek elhelyezést a tanár fogadó- és dolgozóhelyiségei, a két tanársegéd egyenként két szobából és előszobából álló lakásai, két laboratórium, melyeket csigalépcső kötött össze az alagsorban fekvő harmadik laboratóriummal, a 60 hallgatót befogadó tanterem, mint egyetlen nem megfelelő és sok kívánnivalót hagyó helyisége az intézetnek; a könyvtárszoba, az aktinótherapia helyisége, a járóbetegrendelője a várószobákkal, valamint három nagy kórterem, két fürdőszoba és négy WC. Az első emeleten két, egy szoba-előszobából álló gyakornoki lakás, hat nagy kórterem, négy különbeteg-szoba, egy kezelőhelyiség, a Ferenczrendi ápolónővérek nappali fürkéje, négy fürdőszoba és hat WC. nyert elhelyezést. A padlás egy részét a fényképezőhelyiségek és a raktárak foglalták el. Az ágyak száma kezdetben 90, később a betegforgalom növekedtével 110 volt, de gyakran kellett ezek mellett pótágyakat igénybevenni. Az épület tágas, világos helyiségeivel, széles folyosóival, tavasztól őszi virágokkal díszített ablak-soraival, központi fűtésével, villany-, gáz- és vízvezetékével, elektromos szellőztetőivel, minden igényt kielégítő bútorkészítéssel, gazdag ágy- és fehérnemű felszerelésével, parkszerű környezetével milyen haladást jelentett már külszínre is a bagolyvári alaplatok után!

Könyvtárában pár év alatt a hazai és külföldi szakfolyóiratok évfolyamai, a kiválóbb kézikönyvek és monografiák, tankönyvek és értekezések, a laboratóriumokban a szövettani, vegytani, serológiai, bakteriológiai és állatkísérletes kutatás legjobb eszközei, közöttük 3 drb. Zeiss- és 6 drb. Reichert-féle mikroszkop, egy Zeiss-féle ultramikroszkop, rajzoló- és fényképezőkészülékek stb. állottak a diagnosztika és a tudományos munkálkodás szolgálatában. Therapiás fegyvertára rendre egészült ki Röntgen- és Finsen-készülékkel, a thermo- és elektrotherapia eszközeivel, s a kozmetikai és urológiai gyógyítás műszereivel. A tanítás eszköztárát gazdag szövettani gyűjtemény, majd a részben külföldről vásárolt, részben VERESS FERENC dr. kórházi másodorvos által a klinikán készített, közel 100 drb.-ot számláló moulage-gyűjtemény egészítette ki. Az ápoló- és szolgaszemélyzet 19 főre emeltetett. A közoktatásügyi kormány-

zat bőkezősége Wlassics Gyula minisztersége idején évtizedek mulasztását tette jóvá, midőn 1899-ben az orvostudományi kar új intézeteinek berendezésére főbb évi részletben 450.000 frt.-ot engedélyezett, az új század elején pedig az összes klinikák évi átalányát felemelve, a bőrklinikaét 1907. évtől kezdve 1500 kor.-ra növelte, s a szükséglet szerint ismételtén utalványozott kisebb-nagyobb összegeket rendkívüli beszerzések címen. VÁLYI GÁBOR rektor megelégedéssel jelenthette végre 1901. év őszén, hogy: „Csak most, 29 évi várakozás után mondhatjuk el, hogy tanszékeink és hivatalaink . . . az egyetem méltóságának megfelelő helyiségekkel vannak ellátva”.³⁰⁾ Kétségkívül egyrészt ennek az örvendetes ténynek következménye, mint a klinika virágzásának másik rugója, a betegforgalom rohamos gyarapodása, bár e körülmény kialakulására feltétlenül jótékonyan folyt be az az esemény is, hogy ugyanezen időtájban tette lehetővé az Országos Betegápolási Alap a kórházaktól egyébként mindig húzódozó falusi nép számára a klinika felkeresését és segítségének igénybevételét, még pedig anélkül, hogy — mint a korábbi gyakorlat eredményezte — az illetőnek falujában az előítéletektől nem mentes és mindig gyanakvó hozzátartozói és ismerősei arról értesítve lettek volna. Ez az új intézkedés egyebek között az orvosi titoktartás eszméjét is szolgálta; ennek üdvös következményeivel úgy a beteg, mint a klinika számára. Maga MARSCHALKÓ ennek tulajdonítja, hogy kutatásai számára hozzáférhetővé vált az erdélyi havasi oláh falvakban pusztító endemiás syphilis, megdöbbentően súlyos kórképeivel.³¹⁾ A járóbetegek száma hat év alatt évi 1000-ról évi 5000-ré szaporodott,³²⁾ bőséges anyagot nyújtva a tanítás és kutatás számára. A hallgatóság száma is évről-évre nő,³³⁾ a bőr- és bujakórtan hallgatása azon mozgalom következtében, melynek egyik legelőkelőbb harcosa MARSCHALKÓ volt, az 1901. évi 4593. sz. vallás- és közoktatásügyi miniszteri rendelet értelmé-

³⁰⁾ Acta Univ. anni 1901—2. Fasc. I.

³¹⁾ Értesítő az E. M. E. orvostud. szakosztályából, XXVIII. kt. 136. l. (1906.)

³²⁾ MARSCHALKÓ jelentése a „Les Facultés de Médecine de Budapest et de Kolozsvár c. műben. Bp. 1909.

³³⁾ Az orvosi karra beiratkozott összes hallgatók száma 1897 8. év I. felében 106, az 1913 14. év első felében 530.

ben kötelezővé, a tárgyból teendő szigorlat pedig fakultatívvá tétetett, ami egyfelől a hallgatók intenzívebb érdeklődését váltotta ki e studium iránt, másfelől alkalmat nyújtott a professzornak kiválogatni közülük azokat, akik jelét adták annak, hogy a tudományos kutatásra is reátermettek. A kutató munkára való nevelésnek szélesebb lehetőséget nyújtott az a körülmény, hogy a klinika díjazott tudományos segédszemélyzete kettőről lassankint nyolc főre emeltetett,³⁴⁾ kiknek anyagi ellátásuk lehetővé tette, hogy az intézet kötelékében és mesterük oldalán éveket tölthessenek. Így sikerült MARSCHALKÓNAK iskolát teremteni, s az általa válogatott tanítványok közül háromnak még az ő igazgatósága idején, kettőnek később venia legendi-t nyerni egyetemünkön.

A tudományos munkálkodás e szellemi és anyagi segéd-eszközeinek jelenléte mellett szerencsés kiegészítésül hat serkentőleg a professor és tanítványainak munkájára a physiotherapiás eljárások széles árcvonalon történő bevonulása a dermatoterapiába (Röntgen, Finsen, Quarclámpa,³⁵⁾ az elektrotherapia ágai) s azok a nagyjelentőségű felfedezések, melyek az új század elején a syphilidológiát minden vonatkozásában átfőrmálták. (A *Spirochaeta pallida*, a Wassermann-reactio, a Salvarsan felfedezése és alkalmazása). E felfedezések nemcsak a syphilis kóroktanát helyezték új megvilágításba, s nemcsak a diagnosztikának adtak olyan új eszközöket a kezébe, melyeknek segítségével a betegség legkorábbi, vagy későbbi tünetmentes szakában tették lehetővé annak felismerését, hanem míg egyfelől az állatkísérletes kutatás révén számos oly rejtélyt fedtek fel, melyeknek tisztázására a betegágy alkalmat nem adott, másfelől feltárták syphilitikus eredetét olyan késői megbetegedéseknek, mint a dementia paralytica, a tabes, továbbá az aorta és más belső szervek addig ismeretlen, vagy hibásan magyarázott eredetű elváltozásainak. Új és hatásos fegyvereket nyújtottak emellett nemcsak a therapia, hanem az egyéni és társadalmi prophylaxis számára is. Mindez számtalan problémát tárt

³⁴⁾ Egy adjunktus, két tanársegéd, négy gyakornok, egy kórházi másodorvos.

³⁵⁾ Az aktinotherapie első vezetője DEMETER GYÖRGY tanársegéd — később egyetemünkön a törvényszéki orvostan ny. r. tanára — volt.

pathologiai és therapiai tekintetben egyaránt a mester és tanítványai elé, s valóban boldog generáció volt, mely a tanulás és kutatómunka éveit ebben az időszakban tölthette klinikánkon. Míg az új klinika megnyitását megelőző 10 év alatt mindössze öt tudományos közlemény jelent meg az intézetből, a megnyitást követő 10 év alatt hatvan, s míg az E. M. E. orvostudományi szakosztályának ülésjegyzőkönyveiben előzőleg alig-alig találkozunk a bőrklinika segédszemélyzetének neveivel, addig ezen időszakban alig akad ülés, melynek tárgysorozatában a professzor, vagy valamelyik tanítványa előadása, vagy betegbemutatása ne szerepelne. Erre az időszakra esik nemcsak a MARSCHALKÓ, hanem a VERESS FERENC, KANITZ HENRIK, GÉBER JÁNOS és CSIKY MIHÁLY tudományos működésének tekintélyes része is. Ez utóbbi érdemes, tragikus sorsú férfiú — ki két évtizeden át szolgálta odaadással és csendes, szerény munkával a klinikát — volt intézetünkben a Wassermann-reactio bevezetője és szakosossá vált methodikájának kidolgozója (JANCSÓ MIKLÓSSAL).

MARSCHALKÓ, ki elődje példáján mindkét félév folyamán hirdetett előadásokat, az 1901. évi már említett rendelettel kötelezővé tett kollegiumot „Bőr és bujakórtan“ címen a hosszabb, tavaszi félévben adta elő, míg az őszi félév folyamán „Bőr- és bujakórtani poliklinikum“ címen ugyancsak heti 5 órában pusztán demonstráló előadásokat tartott, melyeknek célja főként a diagnosztika gyakoroltatása volt. E nem kötelező kollégiumot a IV. éves jelöltek teljes számban hallgatták, sőt mondhatni, hogy dermatologiai ismereteiket főleg ekkor sajátították el, mert a kötelező tavaszi félév összefüggő előadásai az általános dermatológián kívül elsősorban a venereológiát ölelték fel, s betegbemutatásokra kevesebb idő maradt. E sorok írójának jegyzetei szerint pl. 1912/13. év első fele folyamán 308, a második félévben 134 beteg került bemutatásra: Derűs, tréfára hajló kedélye, hallgatói és betegei iránt tanusított türelme és jóindulata különösen vonzóvá tették a MARSCHALKÓ demonstrációit. Fő tárgyan kívül minden tavaszi félévben „Dermatoterapiai gyakorlatok“ címen, emellett időnként „A syphilis gyógykezeléséről“ „A nemibetegségek és azok elleni óvintézkedések“ (publicum) „Az öröklött syphilisről“ címen hirdetett mellékkollegiumokat heti 1 órában. A dermatologiai oktatás nivója jelen-

tősen fejlődött alatta, bár — különösen a kezdeti években, mielőtt a hallgatók megfelelő magyarnyelvű tankönyvhöz jutottak — a tanulás jórésben csak hevenyészett jegyzetek alapján történt.

Míg GÉBER EDE HEBRA tanítványaként elsősorban dermatologus, MARSCHALKÓ, mint a NEISSER tanítványa, különösen működése második szakában úgy a tudományos munkálkodás, mint a tanítás és nevelés terén nagy súlyt helyezett a venereológiára. A tudományban maradandó értékűt főleg kórszövet-tani vizsgálataival alkotott, melyeknek eredményeit anyanyelvén kívül az „Archiv f. Dermat.“, a „Monatshefte f. prakt. Dermat.“ és a „Dermat. Zeitschrift“ hasábjain tette közzé. A plasmasejtek keletkezéséről vallott nézetével — mely szemben állott az UNNA-éval, s élénk discussio tárgyává vált az irodalomban, világszerte ismertté és becsültté tette nevét, s ugyanilyen osztatlan megbecsülést szerzett a rhinoskleromára, a dermatomyomára, stb. vonatkozó vizsgálataival. Később figyelme főleg a syphilis és gonorrhoea problémái, a prostitutio és a nemibetegségek társadalmi jelentősége felé fordult. Ez érthető, ha tekintetbe vesszük munkálkodása idejének egybeesését a syphilidológiai nagy felfedezések, s a BLASCHKO és NEISSER által a prostitutio reglementálásának kérdése körül kialakított élénk eszmecsere időszakával, mely utóbbi kérdés tekintetében MARSCHALKÓ mindvégig a mérsékelt reglementálás híve maradt. A salvarsantherápiának korai és lelkes híve volt, s e gyógyeljárás technikájának kidolgozásában, valamint a salvarsanmérgezés pathológiájának kutatásában jelentős érdemei vannak. Erre vonatkozó dolgozatait külföldön az „Archiv. f. Dermat.“ és a „Deutsche med. Wochenschrift“ hasábjain közölte. Jellemző, hogy a hallgatói számára 18 év alatt egyetlen dermatológiai vonatkozású pályakérdést tűzött ki csupán, hét venereológiai vonatkozású pályakérdés mellett. Arra azonban ezen időszakban is változatlanul súlyt helyezett, hogy szűkebb értelemben vett tanítványai, segédei és gyakornokai a dermatologia minden ágában dolgozzanak.³⁶⁾ Segédszemélyzetével baráti-atyai viszonyban élt, azokat minden nemes törekvésükben támogatta, ambicionálta, s háromnak közülük értékes munkásságát magántanári

³⁶⁾ Erre vonatkozólag lásd a mellékletet.

fokozatra való emeléssel honorálta. A külföld tudományos köreivel élénk összeköttetést tartott fenn, s a német és a nemzetközi dermatologiai kongresszusoknak mindig érdeklődéssel hallgatott előadója volt.³⁷⁾

Az 1910. évvel kezdődőleg a dermatologiai oktatásba a tanszék mellett új erők kapcsolódtak be. VERESS FERENC magántanár ezen évtől kezdve hirdette félévenként heti kétórás kollégiumait. A bőrbetegségek kór- és gyógytana" címen, főleg elméleti vonatkozásokban egészítve ki a professzor demonstratív jellegű előadásait. Sajnos, KANITZ HENRIK magántanár a habilitációját követő hónapokban hirtelen elhunyt, s venia legendi-jével nem is élhetett. Szaktudományunk sokat ígérő, lelkiismeretes munkást veszített benne, ki úttörője volt klinikánkon a Röntgenologia tudományos művelésének. Az 1913/14. év folyamán habilitáltatott magántanárrá GÉBER JÁNOS a „Bőrgyógyászati diagnosztika" c. tárgykörből, de előadásainak megkezdésében a világháború kitörése megakadályozta.

Ugyanez az ok vet véget aztán annak a tudományos és tanító munkásságban gazdag korszaknak is, mely MARSCHALKÓ vezetése alatt az új klinika megnyitásával vette kezdetét. Az általános mozgósítás elrendelése a klinika hat munkását³⁸⁾ szőlította hadba, kik közül a mestert néhányan nem is látták viszont többé soha. Az orvosszemélyzet kétharmada a harcterekre távozva, a professzor mellett a klinikán csupán a kórházi másodorvos és egy-gyakornok maradt vissza. E 24 óra alatt beállott változásról akkor még senki sem sejtette, hogy első lépcsőfoka annak a tízesztendő kálváriának, mely kezdődött a tudományos munkálkodás kényszerű szünetelésével, folytatódott a professzor halálával, tetőpontját érte el az egyetem és a klinika elvesztésével, s a száműzetés nyomorúságaival és kietlen bizonytalanságával.

A háborús átalakulással együtt járt a klinika munkaprogramjának s beteganyagának átalakulása is. A férőhelyek

³⁷⁾ Boroszló 1901/2., Sarajevo 1903/4., Berlin 1905/6., Budapest 1909., Róma 1912.

³⁸⁾ GÉBER JÁNOS adjunktust, TATÁR KORIOLÁN és HEINER LAJOS tanársegédeket, CSÁK ISTVÁN, SOÓS GYULA és BERDE KÁROLY gyakornokokat.

tekintélyes része a hadsereg céljaira tarttatott fenn,³⁹⁾ a hallgatóság az előző évinek csekély töredékére csökkent⁴⁰⁾ s mindez olyan időben, mely pénzügyi és lelki okoknál fogva a tudományos munkálkodás számára amúgy sem volt alkalmas. MARSCHALKÓ sajátságos lelki ingadozások között, hol nyugodt optimizmussal, hol szorongó aggályokkal figyelte a megindult háború eseményeit, s idejét és erejét a katonai egészségügy szolgálatának szentelte. E téren kifejtett lelkes munkájának külső elismerése azonban — a Vöröskereszt hadiékítményes tisztí díszjelvénye — már csak frissen hantolt sírjára érkezett meg. 1915. szept. 23-ikán átfűrődő appendicitis következtében váratlanul elhunyt.⁴¹⁾ Áldásos működésének három legnagyobb érdeme egyetemünk szempontjából a modern klinika megalkotása, szaktárgyának megkedveltetése, s iskolájának megteremtése volt.

A megüresült tanszéket a kar egyelőre nem töltötte be, s így megint egy évekig tartó provizorium alakult ki, akár a GÉBER, EDE halála után, bár amannál — dacára a mind nyomasztóbbá váló külső körülményeknek — kedvezőbb viszonyok között. A klinika vezetése, s a szaktárgy előadása az intézetnek a harctérről visszahívott adjunktusára, GÉBER JÁNOS magántanárra bízott helyettesként, ki azt a vizsgáztatások jogával együtt 1919. tavaszáig gyakorolta. Tudományos munkálkodást azonban ezen időszak alatt egyedül ő fejtett ki, lévén a megfelelő segédszemélyzet jogainak fenntartásával a harctereken, s azoknak helyettesítése csak átmenetileg alkalmazott szigorlókkal és kezdő orvosokkal történhetett. A kitűzött pályakérdés kidolgozására a hallgatók közül ezen évek alatt senki sem vállalkozott. Fokozottan vette igénybe a személyzetet a járóbeteg-anyag rendkívüli megnövekedése, a nemi bajok, s némely fertőző bőrbetegség járványszerű terjedése; hovatovább növekvő gondot okozott az egyre romló kórházi felszerelés pótlásának

³⁹⁾ A klinikák, s a Pasteur Intézet 1000 ágyat bocsátottak a hadsereg rendelkezésére. ENGEL G. jelentése, Acta Univ. 1916/17. Fasc. I.

⁴⁰⁾ 1913/14. tanév I. félében az orvoskari hallgatók száma 530, 1914-ben 279, 1915/6-ban 169, 1916/7-ben 108, s ezek nagy része a dermatológiát még nem hallgató elsőévesek.

⁴¹⁾ Nekrologja VERESS FERENC tollából: Orvosi Hetilap 1915., továbbá Dermat. Wochenschrift 1916.

kérdése, s munkatöbbletet jelentettek a hadbavonult, illetve a hadviselt hallgatók számára szervezett pótfélévek, valamint a hallgatók számának páratlan mértékben történt megnövekedése a háború utolsó, s a forradalom évében.⁴²⁾

Ilyen viszonyok között lépett az intézet a mindent elseprő 1918/19. tanévbe. A tanév elején a lelépő rektor, RIGLER GUSZTÁV bizakodva jelentette, hogy a bőrkórtani tanszékre a pályázat kiíratott, a jelölések megtörténtek, s az új professzor kinevezése közelebbről várható. Alig egy hónappal ezután azonban minden felborult, s az egyetem a lét és nemlét határára érkezett. November végén hazatértek a klinika hadbavonult alkalmazottai a négy év előtt más auspiciumok között elhagyott állásaikba,⁴³⁾ s 1919. január 20-án megtörtént a tanszék betöltése is VERESS FERENC pozsonyi egyetemi tanár, a klinika neveltje személyében. Egy jobb időben minden belső feltétel adva lett volna ezek által arra, hogy a tanszék és az intézet újabb virágzásnak nézzen elébe, most azonban már több kétség bénította, mint amennyi remény élesztette a munka lehetőségét. Az oláh kir. hadsereg már 1918. karácsony estéjén megszállotta Kolozsvárt, s a nagyszebeni oláh kormányzótanács intézkedései hovatovább mind kevesebb kétséget hagytak fenn aziránt, hogy milyen sors vár az egyetemre. Ennek dacára VERESS FERENC elfoglalva kathedráját, bizalmának adott kifejezést az egyetem jövőjét illetőleg, s megnyitotta az utolsó kolozsvári semestert. A munka egyelőre és már nem sokáig pusztán a tanításra és a beteganyag ellátására szorítkozott.

Az egyetem sorsa 1919. május 12-én pecsételtetett meg. A professzori kar e napon — egy évvel a trianoni szerződés aláírása előtt — magyar lelkiismerete és a nemzetközi jog tételei szerint egyedül pozzsibilis módon megtagadva az oláh király és kormányzótanács által követelt hűségeskü letetését, állásaiból és intézeteiből karhatalommal eltávolított. A VERESS FERENC eltávolíttatása intézetéből annyival szomorúbb és meg-

⁴²⁾ Orvostári hallgatók száma 1916/7. első felében 108, 1917/8. év második felében 362, 1918/19. I. felében 643.

⁴³⁾ A hadbavonultak mindnyája teljesített úgy csapat-, mint kórházi szolgálatot, s mindenikük számos kitüntetéssel dekoráltatott. Az orvosoknak halottiakban veszteségük nem volt, egy szolgáló állítólag orosz fogságban pusztult el.

döbrentőbb volt, mert az aktust a karhatalom élén a nagyszabasi kormányzótanács megbízottjaként saját intézetének I. assistense, a klinika neveltje, TATÁR KORIOLÁN vezette a fakultás két más volt tanítványa és alkalmazottja kíséretében.

Egyetemünk első rektora, BERDE ÁRON az egyetemet megnyitó székfoglalójában 1872. nov. 10-én reményteljesen jelentette ki: *„Kétségbe kellene esnem a harmadik kolozsvári tudományegyetem küszöbénél, ha előre hinném, hogy . . . ezt is elődei nek sorsa fenyegeti . . . Erős okom van feltételezni, hogy a harmadik kolozsvári egyetem elődje sorsát kikerüli“.*⁴⁴⁾ Sajnos, fél évszázadnak sem kellett még eltelni azóta, s ősz utódját, SCHNELLER ISTVÁNT szuronyok közt vezették ki az Alma Mater boltívei alól.

Ugyanaz az erőszak, mely eltávolította klinikája éléről a professzort, súlyos következmények kilátásba helyezésével kényszerítette a magukat főnökükkel szolidarisznak kijelentő magyar orvosi személyzetet arra, hogy helyén maradjon s további intézkedésig a kórházi munkát lássa el. Ugyanígy az ápoló- és szolgaszemélyzetet. Ami ezután ott történt, már nem tartozik szorosan a Ferencz József-Tudományegyetem bőrklinikájának történetéhez. Az intézet élére az oláh kormányzótanács TATÁR KORIOLÁN tanársegédet állította, ellenőrző közegül pedig a magyar személyzet mellé két oláh nemzetiségű orvostanhallgató osztottatott be. A magyar személyzet sorsát előre látta, s bár a hűségeskü letételével létalapját ideig-óráig biztosíthatta volna, türelmesen várta elbocsátását, ami 1919. október 15-ikén történt meg. A klinika pedig nagy beteganyagával, szép felszerelésével, gazdag könyvtárával és laboratóriumával a Ferencz József-Tudományegyetem számára elveszett.

Az erre következő 1919/20. tanév egyetemünk, s így a dermatológiai tanszék és klinika történetében is a legfeketebb. Az első félév folyamán az egyetem de facto nem létezett, ha csak fájdalmas emlékekben és halvány reménykedésben nem, de egy elszánt akaratban is, mely nem volt hajlandó veszni engedni annyi mérhetetlen kincsünk mellett nemzeti kulturánk e bástyáját is. Valóban, a második félév folyamán a menekülés

⁴⁴⁾ Acta Univ. 1872/3. Fasc. I.

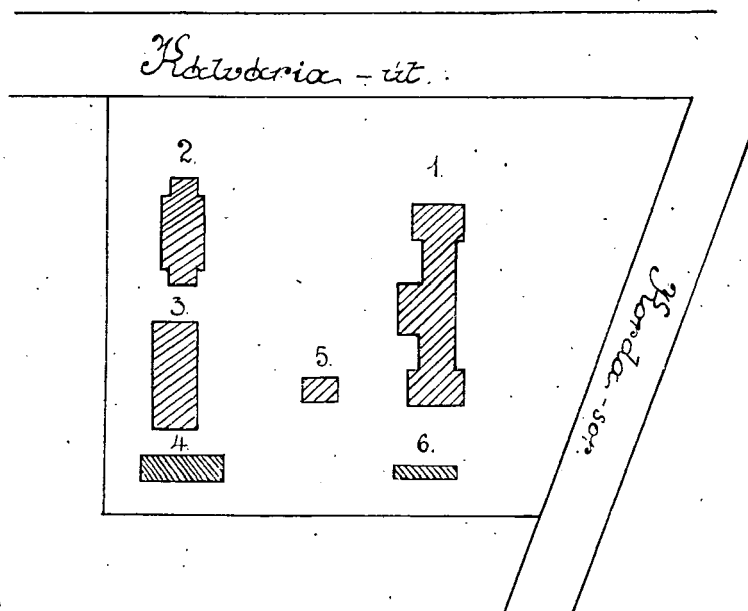
közös sorsában osztozó kolozsvári és pozsonyi egyetemek jogi és bölcsészeti karai közösen vették fel a munka elejtett fonálát Budapesten, az orvosi kar működésének megszervezése azonban szélesebbkörű előkészítést igényelve, e kar munkájának látható életjelenségei csak az 1920/21. év első felében kezdtek megnyilvánulni. E tanév folyamán a dermatologia professzora, VERESS FERENC és segédszemélyzete még a megszállott Erdélyben volt, a klinika adjunktusa azonban, GÉBER JÁNOS magántanár Budapesten tartózkodván, a menekülő Alma Matert követő hallgatóság számára megkezdte a dermatologia előadását az „Apponyi Albert Poliklinika“ bőrbetegosztályán, hol heti 5 órában „Bőr- és nemibetegségek“, 1 órában pedig „A nemibetegségek prophylaxisa“ címen hirdetett előadásokat. A hallgatók száma ugyan nagy volt,⁴⁵⁾ de a tudományos és klinikai munkálkodás feltételeinek megteremtése csak az egyetem végleges elhelyezése és létalapjának biztosítása után vált lehetségessé. Ezt az alapot az 1921. XXV. t.-c. teremtette meg, mely a menekült egyetemek további fenntartását kimondva, a Ferencz József-Tudományegyetem „ideiglenes“ székhelyéül Szegedet jelölte ki.

Működésének 50-ik esztendejébe lépett az egyetem, midőn 1921. okt. 10-ikén kapuit HORTHY MIKLÓS kormányzó úr Öföméltósága jelenlétében Szegeden megnyitotta, hol a szegénység, nehézségek és bizonytalanságok ép oly ingatag talaján találta magát, akár félszázaddal azelőtt Kolozsváron. Az orvosi kar intézeteit megfelelő hajlékban elhelyezni most még nehezebb feladat volt, mint az egyetem alapításakor, egyfelől az 50 esztendő alatt változott igények, másfelől a városnak a veszített háborút követő zsúfoltsága, de nem kevesebb mértékben a rendelkezésre álló idő rövideje, s az anyagi erők csekély volta miatt. Új épületek emeléséről akkor még szó sem lehetett. Egykét klinika kivételével minden intézet valamely egészen egyéb célra emelt épületben volt kénytelen elhelyezkedni nehézkesen, szűkösen és szegényesen. A bőrklinika számára eredetileg a városi közkórház venereás- és prostituált-osztálya jelöltetett ki hajlékul, néhány nyirkosfalú omlatag szoba az akkor egyéb-

⁴⁵⁾ Az orvoskari hallgatók száma 1920/21. tanév első felében 565, második felében 778.

ként is meglehetősen elhanyagolt állapotban levő épület egyik hátsó szakaszának földszintjén. A klinikát újból a bagolyvári állapotok fenyegették, s csupán VERESS FERENC erélyes tiltakozásának, s gondos utánjárásának köszönhető, hogy az illetékes körök jobb belátásra bírattak, s a klinika számára megszerezhetővé vált a volt csász. és kir. csapatkórház szép telke és épületei, melyek ha nem is modern, de mindenesetre az intézet méltóságának megfelelő elhelyezést biztosítottak. Ez az épületcsoport képezi — megfelelő átalakítások és kibővítés után

A szegedi Kálvária-téri bőrklinikai telep helyszínrajza. 1. Főépület. 2. Kerti pavillon. 3. Barak. 4. Konyha. 5. Kertészlakás. 6. Felvételi iroda.

— a klinika otthonát mindaddig, míg beköltözhetővé válik a tiszaparti új, modern klinikai épület.

Bár a volt csapatkórház telepe helyiségekkel bőven rendelkezik, s a maga 13.000 négyzetméteres, árnyas, virágos parkjával nyáron át igen kellemes tartózkodási helyet nyújt, de távol fekszik a város centrumától, igen távol a szülészeti, szemészeti és gyermekgyógyászati klinikáktól, nélküli a köz-

ponti fűtést, s nincs bekapcsolva a városi vízvezeték hálózatába. A Kálvária-tér délnyugati sarkán elterülő park elején álló, hossz-tengelyével észak-déli irányú, 56 m. hosszú, 15 m. széles, egyemeletes főépület alagsorában a kazánház és fűtőanyagraktár, a házi vízvezeték szivattyútelepe, a fehérnemű-, ruha- és anyag- raktárak, a kísérleti állatok istállója, két szolgalakás, s egy nagyobb de primitív fürdőterem nyert elhelyezést. A földszint északi végét a tágas, világos tanterem foglalja el emelkedő pad-soraival; egyetlen helyisége a klinikának, mely céljának megfelelőbb, mint a kolozsvári új klinika hasonló célú helyisége. Mellette az előkészítő, egy orvosi szoba, a professzor dolgozó- és fogadóhelyiségei. A déli szárnyban egy nagyobb s egy kisebb laboratóriumi helyiség, az aktinoterapia szobája, a sötétkamra, s a járóbetegek rendelője foglal helyet két várószobával és WC.-vel. A hosszanti folyosó északi része a hallgatók ruhatárául, a közepe lépcsőházul, déli szakasza a hallgatók laboratóriumául szolgál. Az emelet északi részét a női osztály foglalja el egy nagy és egy kisebb kórteremmel, kezelőszobával, egy külön betegszobával, fürdővel és WC.-vel; a középső szakaszban a lépcsőházból nyílik egy tanársegédi lakás és két különbetegszoba, míg a déli szakaszon a férfi osztály van elhelyezve, egy nagy és egy kisebb kórterem, az ápolónők lakása, egy fürdő és WC. A főépületben az ágyak száma 46. A park északnyugati végén, a főépülettől mintegy 50 méternyire álló 29 m. hosszú és 11 m. széles, földszintes pavillon két 8—8 ágyas kórtermet foglal magába, melyek hol mint lupusosztály, hol mint elkülönítő szerepelnek, továbbá három orvosi lakást, az orvosi ebédlőt, egy fürdőszobát és egy WC.-t. A park délnyugati sarkában magas kerítéssel körülzárt területen épült 1921. nyarán a prostituáltak és a rendőrség által beutaltak számára egy kettősfalú, vékonyan vakolt, padlástalan, kátránylemezzel fedett deszkabarak (29 m. hosszú és 10 m. széles), mely középső szakaszában két ápolónői lakást, kezelőhelyiséget, fürdőszobát és WC.-t, két végén pedig egy-egy nagy, tágas, magas kórtermet foglal magába, egyenkint 19-ággyal. A bőrklinika összes ágyainak száma ezekkel éri el a százat. A park déli szélén a klinikák közös konyhája és élelmiszerraktára, valamint a felvételi iroda, egy altiszt és néhány szolgalakás áll.

Az egyetemnek Szegeden történt megnyitása alkalmával

A szegedi Kálvária-téri bőrklinika főépülete.

A szegedi Kálvária-téri bőrklinika főépületének keleti homlokzata.

A szegedi Kálvária-téri bőrklinika kerti pavillonja.

A szegedi Kálvária-téri bőrklinika kerti barakja.

mindezen épületek még az átalakítások és a berendezés munkálatai alatt állottak, beköltözhetők még nem voltak, s hivatalos átvételük az építési bizottságtól csak 1921. dec. 5-ikén történt meg. Ugyanígy lassú lépésekkel haladt a belső berendezés és felszerelés munkája. Az első szegedi félév folyamán a klinikának jóformán semmi felszerelése nem volt, legfennebb há szállítás alatt.

A tanszékét újból elfoglaló VÉRESS FERENCET két volt kolozsvári segédje, HEINER LAJOS dr. és BERDE KÁROLY dr. követte az egyetem új székhelyére, de az első semester idejének tekintélyes része pusztán a szervezés munkájával telt el. A dermatológiai előadások és szigorlatok csak nov. 21-ikén, a járóbeteg-rendelés nov. 17-ikén, a fekvőbetegek felvétele pedig csak dec. 1-én vette kezdetét. A szigorlatok beteganyagát és helyiségét előzőleg a városi közkórház bőrbetegosztálya szolgáltatta. A hallgatóság száma messze meghaladta a legutolsó békeév létszámát, de a könyvtár, a muzealis anyag, a kórházi és főkép a laboratoriumi felszerelés hiányosságai hosszú időre csupán a tanítás és további szervezés munkájára adtak lehetőséget. A belső felszerelésre engedélyezett összeg csekély volta⁴⁶⁾ valóban csak a legszükségesebbek beszerzését engedte meg, az ezután érkező összegek vásárló erejét pedig a korona értékének tragikus zuhanása tette elégtelenné.

Valóban, midőn az első semester végére a klinika betegek számára befogadóképes lett, ágy- és fehérműfelszerelés tekintetében meg kellett elégedni a 100 férőhely dacára a katonai kórháztól visszamaradt 60 drb. deszkabetétes, alacsony (priccs-) ággyal, éjjeliszekrények nélkül, s a volt budapesti Révész-utcai hadikórház készletéből átvett hiányos és megviselt ágy- és fehérműanyaggal, ami miatt néhány kórterem üresen is maradt. A therapiás eszköztár ugyan kiegészült a mindennapos apró műszerek mellett egy régitípusú Röntgen-készülékkel, egy Bach-féle quarc lámpával, s az elektrotherapia egyszerűbb eszközeivel, a leendő könyvtár alapját azonban mindössze 17 szakmunka képezte 27 kötetben, folyóiratok korábbi évfolyamainak beszerzésére nem telt, sőt új évfolyamok előfizetésére is alig. A kutató munka céljait szolgáló laborato-

⁴⁶⁾ 1921. év nyarán 600.000 papírkorona.

riumi felszerelés kezdetben teljes mértékben hiányzott, s csupán a második esztendőben vált lehetővé némi szövettani és serologiai tevékenység megindulása. A dermatologiai oktatáshoz annyira szükséges szövettani, parazitologiai, moulage- és fényképgyűjtemény beszerzése és megteremtése jobb idők jövőtelére várakozott. A Szegedre település első két esztendejének leltárai ékes bizonyosságai azon nehézségeknek, melyek között a jobb napokat látott intézet az országot érő csapások, s a viszonyok általános mostohaasága miatt munkáját megkezdeni kényszerült. A professzor és két segédje mellett ebben az időben az intézeti szolgálatot kilenc főnyi ápoló- és szolgaszemélyzet látta el.

A kezdet nehézségeit tetézte, hogy VERESS FERENC klinika működését — bár egyelőre igen szerény keretek között — megindítva, tanszékéről pár hó múlva családi okok miatt lemondott (1922. márc. 13.) s visszatért Erdélybe. A kar az intézet igazgatását helyettesként VIDAKOVITS KAMILL professzorral ruházta, szigorlatok tartásával JANCsó MIKLós professzort bízta meg, míg az előadásokat HEINER LAJOS tanársegéd tartotta. A tanszék több mint egy évig állott üresen, mely idő alatt a segédszemélyzetnek két gyakornokkal (JENEY LAJOS dr. és NAGY GYÖRGY dr.) történt szaporítása, s a beteganyagnak korán tekintélyessé növekedése,⁴⁷⁾ valamint a — bár mérsékelt összegekben — folyósított felszerelési átalányok felhasználása lassankint tűrhetőbb állapotokat teremtett és sok hiány és fogyatékoság dacára is lehetségessé tette némi szerény tudományos tevékenység megindulását.

A klinika végleges megszervezésének, könyvtára, laboratóriumai, kórtermei megfelelő felszerelésének, múzeumi megteremtésének, a személyzet szükségkivánta szám- és minőségbeli kiegészítésének, a tudományos munkálkodás megszervezésének és irányításának feladata azonban még a kinevezendő új professzorra várt. A kar választása e tisztre egyhangú meghívás alapján POÓR FERENC-re esett, ki 1923. május hó 23-ikán kinevezetvé, a rákövetkező hónapban állását elfoglalta, s azon év szeptemberében a tanszék és klinika működésének ötvenedik esztendejét nyitotta meg.

⁴⁷⁾ Az első év forgalma 1536 járó- és 501 fekvőbeteg.

Nem képezi feladatomat az azóta eltelt néhány év eseményeinek és eredményeinek méltatása. Ezek egyfelől még a jelenéi, másfelől egy jobb jövő feltételeit igyekeznek megalapozni. Egy új virágzás külső feltételei — hála egyetemünk nagynevű jótévője, KLEBELSBERG KUNO gr. közoktatásügyi miniszter úr magas célkitűzéseinek s az egyetemnek otthont adó Szeged sz. kir. város áldozatkészségének — évről-évre szilárdulnak, s megfelelő keretüket nemsokára fellelik a tiszaparti új klinika csarnokaiban. A belső feltételek kialakulása azonban a klinika munkásain fordul meg, mert intézetünk félszázados története is kiváló példája CAJAL azon megállapításának, hogy: „*a tudományos munka nem annyira az eszközökön, mint majd-nem kizárólag az emberen múlik*“.⁴⁸⁾

Mellékletek.

I. Dr. Géber Ede életrajza.

Született 1840. nov. 19-ikén Kőrmenden, Vas megyében, iparos családból. Egyetemi tanulmányait részben a budapesti, részben a bécsi egyetemen végezte, mely utóbbin 1866-ban avattatott orvosdoktorrá. Miután *Stricker*, majd *Sigmund* és *Zeissl* professzorok oldalán dolgozott, *Hebra* tanársegédje lett, s 1873-ban magántanári képesítést nyert a bécsi egyetemen. Ekkor ösztöndíjjal beutazta Kisázsziát, Palesztinát, Egyiptomot és 1874-ben a kolozsvári egyetem meghívására az újonnan szervezett bőr- és bujakórtani tanszéket foglalta el, mint ny. rk. tanár. 1879-ben ny. rendes tanárrá lett, 1882-ben az Erdélyben fellépett himlőjárvány kormánybiztosa volt. 1884/5. tanévben az orvosi kar-dékánja, majd azzá választott az 1891/2. tanévre is, s e tisztségbe lépve érte heveny szívbénulás következtében a hirtelen halál 1891. okt. 1-én.

Tudományos dolgozatai: 1. Differentialdiagnose zwischen Syphilis und Epitheliom. (Archiv f. Dermat. 1871.) — 2. Beobachtungen über neuropathisches Hautpapillom. (U. o. 1872.) — 3. Über das Wesen des Rhinoskleroms. (U. o. 1872.) — 4. Über Impetigo herpetiformis. (U. o. 1873.) — 5. Zur Anatomie des Xanthoma palpebrarum. (U. o. 1872.) — 6. Erfahrungen aus meiner Orientreise. I. Aleppobeule. (U. o. 1874.) — 7. Über eine seltene Form vom Naevus der Autoren. (U. o. 1874.) — 8. A gombás szőrtüszeg tanához. (Orvosi Hetilap, 1875.) — 9. Adatok a ragályos fokadék (Impetigo Fox) lényegéhez. (U. o. 1876.) — 10. Zur Anatomie des Lupus erythematodes. (Archiv f. Dermat. 1876.) — 11. Über das Wesen der Impetigo contagiosa Fox. (Wien. med. Presse, 1876.) — 12. Über die Behand-

⁴⁸⁾ CAJAL: Tudományos kutatásra vezérlő kalauz. Ford. SALAMON H. 90. I. Bp. 1928.

lung der Verbrennungen. (Holzers ärztliche Taschenkalender, 1875.) — 13. A bőr lobos szemölcsdagjainak lényegéről. (Orvosi Hetilap, 1877.) — 14. Bőrlobok egy eddig nem ismert atkafaj által okozva. (U. o. 1877.) — 15. Über eine entzündlich-fungöse Geschwulstform der Haut. (Deutsch. Archiv f. klin. Med. 1878.) — 16. A Tayuya hatása idült fekélyeknél és a bujakór különböző alakjainál. (1877.) — 17. Über Anatomie der Psoriasis vulgaris. (Archiv f. Derm. 1878.) — 18. Entzündliche Prozesse der Haut durch eine bisher nicht bestimmte Milbenart verursacht. (Wien. med. Presse. 1879.) — 19. Über das Vorkommen von Meissnerischen Tastkörperchen in der Menschenzunge. (Cbl. f. med. Wissensch. 1879.) — 20. Előleges közlemény Meissner-féle tapintatos testecsekről az emberi nyelven. (Orvosi Hetilap, 1879.) — 21. Über die Wirkung der Tayuya bei venerischen Geschwüren und den verschiedenen Formen der Syphilis. (Archiv f. Dermat. 1879.) — 22. Epithelioma molluscum universale esete. (Orvosi Hetilap, 1882.) — 23. Über einen Fall vom Epithelioma molluscum (Virchow) universale und das Wesen der Geschwulstform speziell. (Archiv f. Derm. 1882.) — 24. Jelentés a belügyminiszterhez a kézdivásárhelyi egészségügyi állapotokról, s az Erdélyben uralgott himlőjárványról. (1882.) — 25. Über Granuloma fungoides. (Archiv f. Derm. 1887.) — 26. Adatok a gonorrhoea által okozott húgycsősipoly kórtanához. (Orvosi Hetilap, 1887.) — 27. Syphilis és carcinoma. (Előadás a magyar orvosok és Természetvizsgálók vándorgyűlésén, Nagyváradon.) — 28. Úti emlékek a Skandináv félszigeten tett kirándulásomról. (1890.) — 29. Úti tapasztalataim a Koch-féle gyógykezelésre vonatkozólag. (Orvos-Term. tud. Ért. 1891.) — 30. Erfahrungen über die Wirkung der Kochschen Lymphe. (U. o. 1891.) — 31. Koch-féle folyadékkal kezelt lupus-betegek bemutatása, néhány magyarázó szó kíséretében. (Erdélyi Hiradó, 1891.) — 32. Vajjon pemphigus és dermatitis herpetiformis Duhring identikus bántalmaknak tekinthetők-e? (Előadás az E. M. E. orvosi szakosztályában, 1891.) — 33. Krankhafte Veränderungen des Nagels und Nagelbettes; Anomalien der Schweissdrüsen und ihrer Funktion; Die durch Parasiten verursachten Hautkrankheiten; Neurom; Adenom; Epithelioma molluscum; Carcinom der Haut; Tiefgreifende Entzündungen der Haut c. fejezetek „Ziemssens Handbuch der spez.

Pathol. u. Therap.“ c. műben. — 34. Demodex folliculorum; Ainhum; Crithoptes monoungularis; Leptus autumnalis; Madurafoot; Pediculosis; Pellagra; Delhi-Beule; Framboesie; Phthyriasis c. fejezettek „Realenzyklopedie der ges. Heilkunde“ Lieferung II. c. műben. — 35. Könyvismertetések és kritikák. (Kaposi Lehrbuch, 1879., 1882., 1887. évi kiadásairól; Duhring: A practical treatise on diseases of the skin, 1877; Finger: Die Syphilis und die vener. Krankheiten, 1888. művekről.) — 36. Számos betegbemutató a Kolozsvári Orvos-Természettudományi Társulat ülésein. (Orvos-Term. tud. Értesítő, 1876—1891.)

II. Csépnálfalvi dr. Marschalkó Tamás életrajza.

Született Tokajban, 1861. június 5-ikén. Egyetemi tanulmányait részben a kolozsvári, részben a budapesti egyetemen végezte, mely utóbbin 1882-ben orvosdoktorrá avatták. Ezután másfél évet *Korányi Frigyes* klinikáján töltött, majd Lipik fürdő hivatalos orvosa lett, hol nyáron át mint fürdőorvos működött, télen pedig *Schwimmer* budapesti bőrbetegosztályán és *Pertik* kórbonctani intézetében dolgozott. Az 1888/9. év telét Bécsben *Neumann*, *Kaposi*, *Ultzmann* oldalán töltötte, 1890-ben pedig egyetemi ösztöndíjjal Boroszlóba ment, hol három évet töltött a *Neisser* klinikáján. Innen visszatérve, Budapesten telepedett meg, hol 1897-ben magántanári képesítést nyert. Ugyanezen év augusztus havában a kolozsvári egyetemre a bőr- és bűjakórtan ny. r. tanárává neveztetett ki. Itt igazgatósága idején épült fel az új bőrklinika, vált kötelezővé az orvostanhallgatók számára a bőrgyógyászat hallgatása, s fakultatívva e tárgyból a szigorlat. Az 1913/4. év folyamán az orvosi kár dékánja volt. Meghalt 1915. szept. 23-ikán átfürödésos féregnyulványgyulladás következtében.

Tudományos dolgozatai: 1. Kísérletek az izzadásra hat vegyi anyagokról. (*Kovács Lajossal*). (Orvos-Term. tud. Értesítő, 1880.) — 2. Lipik összehasonlítva a többi jödfürdőkkel. (Gyógyászat, 1884.) — 3. A lipiki hévíz pharmacodynamicus hatásáról. (Orvosi Hetilap, 1886.) — 4. Pár szó a gümös. izületi bántalmakról, különös tekintettel azok fürdőgyógyászati kezelésére. (Orvosi Hetilap, 1890.) — 5. Vizsgálatok a syphilisbacillusról. (U. o. 1891.) — 6. Untersuchungen

über Syphilisbacillus. (Deutsch. med. Ztg. 1891.) — 7. A férfi húgycsőkankójának kóriszmézése és kezelése. (Orvosi Hetilap, 1893.) — 8. A syphilis gyógykezeléséről. (U. o. 1894.) — 9. Beiträge zur Aetiologie der Lues III. (Archiv. f. Dermat. Bd. 29.) — 10. A venerikus betegségek terjedése Budapesten és a prostitutio. (Orvosi Hetilap, 1895.) — 11. Az u. n. „plasmasejtekről“. (U. o. 1895.) — 12. Über die sogenannten Plasmazellen. (Archiv f. Dermat. Bd. 30.) — 13. Megjegyzések *Török Lajos* dr.: „A venerikus bántalmak statisztikája“ c. cikkéhez. (Orvosi Hetilap, 1896.) — 14. Mégegyszer a prostitutoról. (U. o. 1896.) — 15. A resorbinról. (U. o. 1896.) — 16. A gümös bőrbántalmak általános pathogenesise. (Schwimmer-Emlékkönyv, Bpest, 1897.) — 17. A plasmasejt-vitához. (Orvosi Hetilap, 1898.) — 18. A pellagra Erdélyben. (U. o. 1898.) — 19. Zur Histologie des Rhinoskleroms. (Archiv f. Derm. Bd. 53.) — 20. Zur Kenntnis der multiplen Hautnyomen. (Monatshefte für prakt. Dermat. Bd. 31.) — 21. Demonstration von Rhinosklerompraeparaten. (Allg. med. Centralztg., 1899.) — 22. Zur Plasmazellenfrage. (Zbl. f. allg. Pathol. u. pathol. Anatomie. Bd. X.) — 23. Die Plasmazellen im Rhinoskleromgewebe. (Archiv f. Dermat. Bd. 54.) — 24. A venereás bántalmak prophylaxisa. (Orvosi Hetilap, 45. kt.) — 25. Reflexionen über Prophylaxe der venerischen Erkrankungen. (Münchener med. Wschr. 1901.) — 26. Über die Prophylaxe der Tripperinfektion. (Heilkunde, Bd. V.) — 27. Ist die Gonorrhoe der Prostituierten heilbar? (Klin. Wschr. 1902.) — 28. A balneotherapie a dermatológiában. (Magyar Orvosok Lapja, 1902.) — 29. A nemi (venereus) betegségek és azok elleni védekezés népszerű ismertetése. (7. évf., Bpest, Dobrowsky és Franke, 1902.) — 30. A bőrbetegségek és a syphilis balneoterapiája. (Papp-Hankó: „A magyar birodalom ásványvizei és fürdői“ c. műben, 1903.) — 31. Syphilis és fürdőgyógymód. (Budap. Orvosi Ujs. 1903.) — 32. A dermatologia helyzete az egyetemi oktatásnál. (Orvosi Hetilap, 1903.) — 33. „Meggzívlelésül“ („Egyetem“, 1903. 4. sz.) — 34. Demonstration dermatolog. Fälle. (Derm. Cbl. 1903.) — 35. Über einen eigentümlichen Fall zirumskripter, profuser Hauttalgsekretion. (Dermat. Zschrft. 1905.) — 36. Körülrít, nagyfokú bőrfaggyúelválasztás egy sajátos esete. (Purjesz-Emlékkönyv, 1906.) — 37. Dermatologia és orvosképzés. (Orvosi Hetilap, 1906.) — 38. Adatok a Röntgensugarak által a bőr

rosszindulatú daganatainál előidézett szövettani elváltozásokhoz. (Magy. Orvosi Arch. 1907.) — 39. Beiträge zur Histologie der durch Röntgenstrahlen verursachten Veränderungen bei malignen Tumoren der Haut. (Archiv f. Dermat. Bd. 84.) — 40. A bőrdiphtheriáról. (Orvosi Hetilap, 1908.) — 41. Über Hautdiphtherie. (Archiv f. Dermat. Bd. 94. — 42. A Wassermann-féle syphilisreactio klinikai értékéről. (*Jancsó Miklóssal és Csiki Mihállyal*; Orvosi Hetilap, 1909.) — 43. Der klinische Wert der Wassermannschen Syphilisreaktion. (Ugyanazon társszerzőkkel, Archiv f. Derm. Bd. 101.) — 44. La clinique des **maladies cutanées et syphilitiques**. („Les facultés de médecine de Budapest et de Kolozsvár“ c. műben. Bpest, 1909.) — 45. „Ehrlich 606“ és a syphilis gyógyítása. (Orvosi Hetilap, 1910.) — 46. „Ehrlich 606“ und Syphilistherapie. (Pest. med Presse, 1919.) — 47. A salvarsan intravénás alkalmazásánál előforduló súlyos reactiok és azok megakadályozásáról. (Gyógyászat, 1911.) — 48. In welcher Konzentration sollen wir die Na Cl-Lösung zu unseren intravenösen Salvarsaninjektionen benutzen? (Deutsch. med. Wschr. 1911.) — 49. Über die ungenügende Dauerwirkung der neutralen Suspension von Salvarsan bei Syphilis. (U. o. 1911.) — 50. Ein Fall von schwerer Intoxikation (Arsen?) im Anschluss an eine intravenöse Salvarsaninjektion, nebst weiteren Bemerkungen über die Entgiftung diesem letzteren. (U. o. 1911.) — 51. Über Neosalvarsan. (U. o. 1912.) — 52. A neosalvarsanról és pár aphorisma a syphilis gyógyításáról. (Orvosi Hetilap, 1912.) — 53. Neosalvarsannal kezelt syphilisesetek. (Budap. Orvosi Ujs. 1912.) — 54. Szövettani és kísérletes vizsgálatok a salvarsanhalálra vonatkozólag. (*Veszprémy Dezsővel*, Orvosi Hetilap, 1912.) — 55. Histologische und experimentelle Studien über den Salvarsantod. (*Veszprémy Dezsővel*; Archiv f. Dermat. Bd. 114.) — 56. A vérbaj és annak társadalmi jelentősége. (Acta Universitatis Kolozsváriensis anni 1913/4.; Fasc. II.) — 57. A férgesség (pediculosis) jelentősége és annak leküzdése a háborúban. (Orvosi Hetilap, 1915.) — 58. Die Bekämpfung der Läuseplage im Felde. (Deutsch. Med. Wschr. 1915.) — 59. Háború és venereás bántalmak. (Orvosi Hetilap, 1915.) — 60. Számos betegbemutatás az E. M. E. orvostudományi szakosztályában. (Értesítő az E. M. E. orvostudományi szakosztályából XX—XXXVI-ik kt.)

III. Dr. Veress Ferenc tudományos dolgozatainak jegyzéke :

1. A tüdősyphilisről. (Gyógyászat, 1904. — 2. Ugyanez német nyelven. (Pest. med. chir. Presse, 1904.) — 3. Hólyagképződéssel járó bőrbántalmak. (Bpesti Orvosi Ujság, 1904.) — 4. A dermatomykosisok kezeléséről. (U. o. 1904.) — 5. Über die Wirkung des Finsenlichtes auf normale Haut. (Monatshefte f. p. Derm. Bd. 40.) — 6. Über Lupus vulgaris postexanthematicus. (U. o. Bd. 40.) — 7. Ugyanez magyar nyelven. (Bpesti Orvosi Ujság, 1905.) — 8. Külföldi utilevelek dermatologiai viszonyokról. (U. o. 1904/5.) — 9. Az urethritis traumatica néhány esetéről. (U. o. 1906.) — 10. A pellagráról, különös tekintettel magyarországi viszonyaira. (Purjesz-Emlékkönyv, 1906.) — 11. Ugyanez német nyelven. (Arch. f. Dermat. Bd. 81.) — 12. Az acne juvenilis kezeléséről. (Bpesti Orvosi Ujs. 1906.) — 13. Bemerkung auf Dr. Löblowitzs Artikel. (Monatshefte f. p. Derm. Bd. 43.) — 14. Heveny általános mérgezés esete resorcin külső alkalmazása után. (Erdélyi Múzeum, 1907.) — 15. Érdekesebb esetek klinikánkról. (Bpesti Orvosi Ujs. 1906.) — 16. Az öröklött syphilis jeleiről. (U. o. 1907.) — 17. Über die Histologie und pathogenese der Hauthörner. (Monatshefte f. p. Derm. 1908.) — 18. A cutis verticis gyrataról. (Bpesti Orvosi Ujs. 1908.) — 19. Ugyanez német nyelven. (Dermat. Zschrift. 1908.) — 20. Hauthorn. (Eulenburs Realenzyklopedie d. ges. Heilkd. Lief. IV.) — 21. Új módszer lehetőleg természetű moulage-ok előállítására. (Orvosi Hetilap; 1908.) — 22. Ugyanez német nyelven. (Monatshefte f. p. Derm. 1908.) — 23. Erythema toxicum alcoholicum esete. (Bpesti Orvosi Ujs. 1908.) — 24. A parapsoriasisról, három eset kapcsán. (Gyógyászat, 1909.) — 25. A Wright-féle opsonin elméletéről és staphylomykosisok vaccinás kezeléséről. (Orvosi Hetilap, 1909.) — 26. Tapasztalataink a syphilisnek oleum cinereum-mal való gyógyítása terén. (Kanitz Henrikkel; Bpesti Orvosi Ujs. 1909.) — 27. Ugyanez német nyelven. (A XVI-ik nemzetközi orvoskongresszus kiadv. 1909.) — 28. Az asurolinjektiók értékéről a syphilis gyógyításában. (Bpesti Orvosi Ujság, 1910.) — 29. Ugyanez német nyelven. (Heilkunde, 1910.) — 30. Über das Verhältniss des Cornu cutaneum zum Hautkrebs. (Unna-Festschrift, Bd. I. 1910.) — 31. Változások a syphilis lefolyásában intenzív gyógyítás után. (Orvosi Hetilap,

1911.) — 32. Ugyanaz német nyelven. (Derm. Wschrft. 1912.) — 33. A kankókezelésről és gyakoribb hibáiról. (Orvosi Hetilap, 1912.) — 34. A Karvonen-féle reactio értékéről a syphilis és paralysis progressiva diagnosisában. (Szabó Józseffel; Orvosi Hetilap, 1912.) — 35. Ugyanaz német nyelven. (Archiv. f. Psycholog u. Nervenkrht. Bd. 51.) — 36. A húgycsőkankó gyógyítása. (Orvostudomány, 1913.) — 37. Az embarin, contraluesin és merlusan értékéről. (Lechner-Emlékkönyv, 1915.) — 38. Kozmetika orvosok részére. (15. évf., Kolozsvár, Stief J. 1913.) — 39. Nemibeteg katonák gyógyítása a harctéren. (Orvosi Hetilap, 1916.) — 40. Ugyanez német nyelven. (Wien. med. Wschrft. 1916.) — 41. Adatok a typhus vaccinás gyógyításának veszélyeihez. (Orvosi Hetilap, 1916.) — 42. „Festschrift Feldmarschall-Leutnant Hofmann“. (Gyűjtötte és szerkesztette. Tartalmaz 26 dolgozatot. A Wien. med. Wschrft. 1916. évi melléklete.) — 43. Veszélyes, részarányos forradások a törzsön. (Orvosi Hetilap, 1916.) — 44. Ugyanez német nyelven. (Derm. Wschrft. 1916.) — 45. A nemibetegségek prophylaxisáról. (Gyógyászat, 1916.) — 46. Tapasztalatok a harctéri syphilisről. (Gyógyászat, 1916.) — 47. Nekrolog Marschalkó Tamásról. (Orvosi Hetilap, 1915.) — 48. Ugyanez német nyelven. (Derm. Wschrft. 1916.) — 49. Cholera elleni vaccinálás folytán keletkezett typosos varicella és variolois esetek. (Orvosi Hetilap, 1916.) — 50. Ugyanez német nyelven. (Derm. Wschrft. Bd. 63.) — 51. Acneszerű, általános szőrtüszőgyulladás a harctéren. (Orvosi Hetilap, 1917.) — 52. Ugyanaz német nyelven. (Derm. Wschrft. Bd. 65.) — 53. Über Acne cachecticorum, in gegenwärtigen Kriege. (Derm. Wschrft. Bd. 66.) — 54. A syphilis salvarsanos gyógyítása és methodikája. (Erdélyi Orvosi Lap, 1920.) — 55. Válasz Dr. Tatár „Észrevételei“-re. (U. o. 1920.) — 56. A negativ Wassermann-féle reactio csekély gyakorlati jelentőségéről. (U. o. 1921.) — 57. Elnöki megnyitó az E. M. E. orvosi szakosztálya 1923. ápr. 13-iki első nyilvános szakülésén. (U. o. 1923.) — 58. A nem specifikus gyógyítás jelentőségéről. (U. o. 1923.) — 59. A neosalvarsanos halálesetek. (Keleti Újság, 1925.) — 60. Számos betegbemutatás az E. M. E. orvostudományi szakosztályának ülésein. (Értesítő az E. M. E. orvostud. szakosztályából XXV/III—XXXVI. kt.)

IV. A klinika tanítványainak dolgozatai 1874-től 1924-ig.¹⁾

- 1—4. STERN JÁNOS dr. Adatok a heveny felpírszerű bőrfarkas-hoz. (Lupus erythematodes; Orvosi Hetilap, 1875.) — Adatok a brómtüszeg tanárhoz. (U. o. 1875.) — Beitrag zum Lupus erythematodes. (Med. Wschrft. 1876.) — Jelentés a kolozsvári m. kir. Tudományegyetem bőr- és bujasenyvi kórodájának 1874/5. tanévi működéséről. (E. M. E. évkönyv, 1876.)
- 5—6. UNGER GÉZA dr. A kir. Tudományegyetem bőr- és bujakórtani kóroda 1876/7. évi betegforgalmáról jelentéstétel. (E. M. E. évkönyv, 1877.) — A Tayuyáról. (Orvos-Term. tud. Értesítő, 1878.)
7. DADAY VILMOS dr. Az 1881/3. évig a bőr- és bujakóros osztályon gyógykezelt himlős betegekről. (Kolozsvár, 1884.)
8. S. PATAKY LEO dr. Részletes kimutatás a bőr- és bujakórtani kóroda és kórosztályának 1884. évi forgalmáról. (Kolozsvár, 1886.)
- 9—10. PARÁDI FERENC dr. Az uterusgonorrhoea gyógykezelése prostituáltaknál. (Orvosi Hetilap, 1902.) — Die Behandlung der Uterusgonorrhoe bei Prostituierten. (Archiv f. Dermat. 1908.)
- 11—15. CSIKI MIHÁLY dr. (*Kugel Edével*): A méhkankó kezeléséről, különös tekintettel az adnexák állapotára. (Purjesz-Emlékkönyv, 1906.) — (*Marschalkó Tamással és Jancsó Miklóssal*): A Wassermann-féle syphilisreactio klinikai értékéről. (Orvosi Hetilap, 1909.) — Ugyanaz német nyelven. (Arch. f. Derm. Bd. 101.) — (*Elter Aladárral*): A sublimát hatása a Wassermann-Reactora. (Orvosi Hetilap, 1910.) — (*Jancsó Miklóssal*): A paroxysmalis haemoglobiniuriánál létrejött haemolysisre vonatkozó vizsgálatok. (Lechner-Emlékkönyv, 1915.)
- 16—50. VERESS FERENC-nék a klinikáról kelt dolgozatait lásd fennebb, külön rovatban 1—35. sz. alatt.

¹⁾ E jegyzékben a szerzőknek csupán a klinikáról kelt dolgozatai és csupán 1924-ig bezárólag soroltatnak fel.

- 51—76. KANITZ HENRIK dr. Dosimetriai eljárások a Röntgentherapiában. (E. M. E. orvostud. szakoszt. 1906.) — A nyelvrák gyógykezeléséről Röntgensugarakkal, három eset kapcsán. (Orvosi Hetilap, 1905.) — A bőrrák kezelése Röntgensugarakkal. (Gyógyászat, 1905.) — Über die Behandlung des Hautkrebses mit Röntgenstrahlen. (Archiv f. Derm. Bd. 32.) — A Röntgenkezelés értéke favusnál. (Bpesti Orvosi Ujs. 1905.) — Zur Röntgenbehandlung des Favus. (Pester med. chir. Presse, 1905.) — Pemphigus foliaceus egy esetéről. — (Orvosi Hetilap, 1906.) — Adatok a pityriasis rubra (Hebra) ismeretéhez. (Orvosi Hetilap, 1906.) — Beitrag zur Klinik, Histologie und Pathogenese der Pityriasis rubra (Hebra) (Archiv f. Derm. Bd. 81.) — Über den Wert des Santyls in der Behandlung der Gonorrhoe. (Therap. Monatschrft. 1907.) — A santyl értékéről a húgycsőkankó terapiájában. (Klin. Füz. 1907.) — A Mergal használatáról a bujakór gyógyításában. (Gyógyászat, 1907.) — Über die interne Behandlung der Syphilis mit Mergal. (Derm. Zschrft. Bd. 14.) — Heveny májsorvadás bujakór második szakában. (*Veszprémy Dezsővel*; Orvosi Hetilap, 1907.) — Akute, gelbe Leberatrophie im Verlaufe der sekundären Syphilis. (*Veszprémy Dezsővel*; Archiv f. Derm. Bd. 88.) — A syphilis atoxylos gyógykezeléséről. (Orvosi Hetilap, 1907.) — A leukoderma syphiliticumról. (Gyógyászat, 1908.) — Über das Leukoderma syphiliticum. (Derm. Cbl. Jg. 13.) — A bőr argyrosisáról. (Orvosi Hetilap, 1908.) — Über Argyrie der Haut. (Archiv f. Derm. Bd. 94.) — A Moro-féle percutan tuberculinreactio értékéről. (Orvosi Hetilap, 1908.) — Untersuchungen über die percutane Tuberculinreaktion nach Moro. (Wien. klin. Wschrft. 1908.) — Tapasztalataink a syphilisnek oleum cinereum-mal való gyógyítása terén. (*Veress Ferencsel*; Bpesti Orvosi Ujs. 1909.) — Über einen Fall vom Pemphigus foliaceus. (Monatshefte f. p. D. Bd. 44.) — A Röntgensugaras gyógyítás káros mellékhatásairól. (Bpesti Orvosi Ujs. 1909.) — Schwere Toxaemie und Metastasenbildung nach Röntgenbehandlung eines Hautsarkoms. (Med. Klin. 1909.)

- 77—99. GÉBER JÁNOS dr. Über die Entstehung und Histologie der subcutanen Syphilitischen Gummien. (Archiv f. Derm. Bd. 93.) — Favus bei Neugeborenen. (U. o. Bd. 94.) — Über die Entstehung des Leukoderma syphiliticum. (U. o. Bd. 94.) — Klinikai tapasztalatok a Bruck-féle gonococcus-vaccinával (Arthigon) kezelt gonorrhoeás megbetegedéseknél. (Gyógyászat, 1912.) — Über das Wesen der sogenannten idiopathischen Erytheme. (Derm. Zschrft. Bd. 19.) — Nitrogén és kén-anyagforgalmi vizsgálatok psoriasis vulgarisnál. (Bpesti Orvosi Ujs. 1913.) — Ugyanez német nyelven. (Derm. Zschr. Bd. 20.) — Spirochaeta-extractummal végzett diagnostikai intracutan-reactiók klinikai értékéről. (Gyógyászat, 1913.) — A „Cadogel“ újabb colloidalis kátránykészítmény klinikai értékéről. (Gyógyászat, 1913.) — Septicus erythema (Pyaemid Merck) esete. (Bpesti Orvosi Ujs. 1918.) — Vorkommen von Spirochaeten bei Dementia paralytica progressiva. (Wien. klin. Wschr. 1913. — A spirochaeta pallida előfordulása dementia paralytica-nál. (Gyógyászat, 1913.) — Vorkommen von lebenden Spirochaeten bei Paralysis progressiva. (Wien. klin. Wschr. 1913.) — A bőrtbc. kezelése aurum-kalium-cyanatummal. (Gyógyászat, 1913.) — Újabb szempontok a bőrbetegségek kórtanában. (Bpesti Orvosi Ujs. 1914.) — Stickstoffwechseluntersuchungen bei Skleroderma diffusum. (Archiv f. klin. Med. Bd. 93.) — Mit hoztak az újabb kutatások a syphiliskérdésben? (Bpesti Orvosi Ujs. 1915.) — Gyermekek vulvovaginitis gonorrhoeicájának kezelése állati szénnel. (Merck.) (Gyógyászat, 1916.) — Ugyanez német nyelven. (Wien. Klin. Wschr. 1917.) — Die Technik an unserer Klinik gebräuchlichen Wassermannschen Reaktion. (Derm. Wschrft. Bd. 63.) — Adatok az u. n. spontán bőrgangraena kórtanához. (Orvosi Hetilap, 1916.) — Adatok a menstruationalis urticaria kórtanához. (Szabó Dénes-Émlékönyv, 1919.) — Ugyanez német nyelven. (Derm. Zschrft. Bd. 32.)
- 100—107. HEINER LAJOS dr. Nehány szó a Wassermann-reactio klinikai értékéről. (Gyógyászat, 1916.) — A novatropin jó

hatása a hátsó gonorrhoea kezelésénél. (Erdélyi Orvosi Lap, 1922.) — Tejinjectionoval kezelt Röntgenfekélyekről. (Erdélyi Orvosi Lap, 1923. és Röntgenologia 1922.) — A syphilis kezelése bismoluollal. (Gyógyászat, 1923.) — További adatok a bujakór bismuttal való kezeléséhez. (Orvosi Hetilap, 1924.) — A Wassermann- és Sachs-Georgi Reactiók értékelése a szülészetben. (*Burger Károly*lyal; Orvosi Hetilap, 1924.) — Tapasztalataim a bismosalvannal. (Erdélyi Orvosi Lap, 1924.) — Die Bewertung der Wassermainschen und Sachs-Georgischen Reaktion in der Geburtshilfe. (*Burger Károly*lyal; Zbl. f. Gynäk, 1924.)

- 108—113. Vitéz BERDE KÁROLY dr. A bismuth, mint antilueticum. (Erdélyi Orvosi Lap, 1923.) — Az intramuscularis bismuthsódepot-k sorsáról. (Bőrgyógy. Szemle, 1923.) — A vörösvértetek súlyedési sebessége bőr- és nemibetegségeknél. (Orvosi Hetilap, 1923.) — Antilueses kurák a súlyedési reactio megvilágításában. (Bőrgyógy. Szemle, 1924.) — Toxicoderma menstruale esete erysipeloid jelenségekkel. (Orvosi Hetilap, 1924.) — Levél a párisi Hôpital St. Louis-ból. (Orvosi Hetilap, 1924.)

V. A kolozsvári Orvos-Természettudományi Társulat, az Erdélyi Múzeum Egylet s a Szegedi Egyetem Barátai Egyesülete orvosi szakosztályának ülésein beteg- és készítménybemutatókat végeztek a klinika anyagából 1924. évig:

Stern János, Unger Géza, Pataky Leó, Scheitz Vilmos, Papp Ernő, Parádi Ferenc, Demeter György, Csiki Mihály, Kanitz Henrik, Veress Ferenc, Géber János, Mátyás Mátyás, Veress Géza, Goldmann Árpád, Kopár Gerő, Tatár Koriolán, Heiner Lajos, vitéz Berde Károly doktorok. (Jegyzőkönyvek: az E. M. E. évkönyvei 1874—76., Orvos-Term. tud. Értesítő I—XXXVI. kt. Orvosi Hetilap, 1874—1924. évf.)

VI. A hallgatók számára kitűzött pályakérdések 1876—1918.

1876/7. évre: „Minő befolyással vannak a bőrizgatások a bőrre és mennyire jogosult ezek alkalmazása az orvosi gyakor-

- latban?" Jutalma 50 frt. A pályadíjra érdemes dolgozatot nyújtott be 1877-ben: *Müller Jenő* IV. é. kari hallgató.
- 1877/8. évre: „A bőrízgatók hatása az anyagforgalomra és melegképződésre önálló kísérleti és kórodai kutatások alapján“. Jutalma 100 frt. Eredménytelen maradt.
- 1878/9. és 1879/80. évekre: „A görvélykór lényegének fejtegetése bonctani és kórodai szempontból“. Jutalma 100 frt. Jutalmazásra érdemes dolgozatot nyújt be 1880-ban: *Nappendruck Kálmán* IV. é. hallgató.
- 1880/1. évre: „Az izzag (eccema) lényege kórodai és szövettani szempontból“. Jutalma 65 frt. Jutalmazásra érdemes *Nappendruck Kálmán* V. é. hallg. dolgozata 1881-ben.
- 1881/2., 1882/3. évekre: „Történjenek mérések, hogy minő viszonyban nőnek az egyes szaruképletek a különböző lázas és idült bántalmaknál?“ Jutalmazásra érdemes: *Rosenthal Zsigmond* IV. é. hallg. dolgozata 1883-ban.
- 1883/4., 1884/5. évekre: „Deríttessék ki a psoriasis vulgaris lényege bonctani és kórodai észleletek alapján“. Jutalmazásra érdemes: *Balla Gyula* és *Böckel Béla* IV. é. hallgatók közös munkája 1885-ben.
- 1885/6. évre: „Fejtegettessék az izzag lényege önálló kórodai és szövettani vizsgálatok alapján“. Eredménytelen maradt.
- 1886/7.—1894/5. évekre: „Önálló vizsgálódások alapján kiderítendő az egyes lichen bántalmak jelentősége bonctani és kórodai szempontból“. Jutalma 50 frt. Eredménytelen maradt.
- 1895/6. évre: „Írassék le az ekzema kóroktana, kóralakja és gyógykezelése“. Jutalma 50 frt. Eredménytelen maradt.
- 1896/7., 1897/8. évekre: „Írassék le a bőrnek égési sebzései“. Jutalma 50 frt. Két beérkezett pályamű közül egyik érdemtelen, másiknak szerzője: *Csávássy Zoltán* 30 frt. szorgalmi díjban részesült.
- 1898/9. évre: „Dolgoztassék fel az egyetemi bőr- és bujakórtani kóroda fekvő és ambulans beteganyaga az utolsó évekről (lehetőleg 10 év) a yenereás bántalmak elterjedtségére vonatkozólag, különös tekintettel a syphilis és gonorrhoeára, azoknak alakjaira, a betegek nemére, korára, lakhelyére és foglalkozására“. Jutalma 50 frt. Jutalma-

- zásra érdemes: *Harth Árpád* V. é. hallg. dolgozata, s számára a díj kétszerese ítéltetik oda 1899-ben.
- 1899/1900., 1900/1901. évekre: „A venereás betegségek prophylaxisa, különös tekintettel a kolozsvári viszonyokra“. Jutalma 50 frt. A beérkezett pályamű nem találtatott jutalmazásra érdemesnek.
- 1901/2. évre: „Végeztessenek vizsgálatok a natr. lygosinatum gonococcusölő hatására nézve“. Eredménytelen maradt.
- 1902/3.—1906/7. évekre: „Végeztessenek vizsgálatok az ibolyántúli sugarakkal az ép és kóros bőrre való hatásra nézve, különös tekintettel a Finsen-therapiára“. Eredménytelen maradt.
- 1907/8., 1908/9. évekre: „Végeztessenek vizsgálatok a *Spirochaeta pallida* kóroktani jelentőségére nézve“. Eredménytelen maradt.
- 1909/10. évre: „Végeztessenek mikroszkopos vizsgálatok a *Spirochaeta pallida* előfordulása és topografikus elhelyezkedésére nézve a különböző syphilises kórtermékekben“. Eredménytelen maradt.
- 1910/11. évre: „Végeztessenek beható mikroszkopikus vizsgálatok a legkülönbözőbb — úgy élőből származó, mint kórbonctani — korai és késői syphilises kórtermékeknek különös tekintettel a *Spirochaeta pallidának* a szövetekhez való viszonyaira“. Jutalmazásra érdemes: *Tutár Koriolán* IV. é. hallg. dolgozata 1911-ben.
- 1911/2.—1918/9. évekre: „Végeztessenek vizsgálatok a kísérletes állatsyphilisre vonatkozólag“. Jutalma 300 kor. Eredménytelen.

VII. A klinika tudományos segédszemélyzete 1874—1924.

Adjunktus:

Géber János (1913/4—1923/4.)

Tanársegédek:

Stern János (1874/5—1876/7.)

Unger Géza (1877/8.)

Vajna Vilmos (1878/9—1879/80.)

Szepesházi István (1880/81.)

Daday Vilmos (1881/2—1883/4.)
 S. Pataky Leo (1884/5.)
 Szini János (1886/7.)
 Török Imre (1887/8.)
 Török Gábor (1888/9.)
 Bikfalvy Károly (1888/9—1889/90.)
 Binder Albert (1889/90.)
 Mezey Sándor (1890/1—1891/2.)
 Scheitz Vilmos (1891/2—1895/6.)
 Papp Ernő (1895/6—1900/1.)
 Parádi Ferenc (1900/1—1901/2.)
 Csiki Mihály (1902/3—1909/10.)
 Demeter György (1902/3—1903/4.)
 Kanitz Henrik (1904/5—1909/10.)
 Géber János (1910/11—1913/4.)
 Kerekes István (1910/11.)
 Goldmann Árpád (1911/2—1912/3.)
 Veress Géza (1913/4.)
 Tatár Koriolán (1914/5—1918/9.)
 Heiner Lajos (1914/5—1918/9., 1921/2.—)
 Berde Károly 1921/2.—) doktorok.

Kórházi másodorvosok tanársegédi címmel:

Veress Ferenc (1905/6—1909/10.)
 Csiki Mihály (1910/1—1918/9.) doktorok.

Dijas gyakornokok:

Csejdi Gábor (1885/6)
 Török Imre (1886/7.)
 Scheitz Vilmos (1888/9—1889/90.)
 Csausz Károly (1890/1—1891/2.)
 Virág Endre (1891/2.)
 Androvics Sándor (1892/3.)
 Papp Ernő (1893/4.)
 Urbánetz Ede (1895/6.)
 Reich János (1895/6.)
 Hirschfeld Jenő (1895/6.)
 Schreiber Vilmos (1897/8—1898/9.)

Deák Sándor (1898/9—1900/901.)
 Csiki Mihály (1900/1.)
 Dax Albert (1900/1—1901/2.)
 Berger Gyula (1900/1—1901/2.)
 Schwartz Aurél (1901/2.)
 Verzár István (1901/2—1903/4.)
 Demeter György (1901/2—1902/3.)
 Frankó György (1901/2—1903/4.)
 Nedelko Koriolán (1901/2—1902/3.)
 Kovács Gyula (1902/3.)
 Veress Ferenc (1903/4.)
 Bod Péter (1903/4—1908/9.)
 Klimó Béla (1903/4—1907/8.)
 Trócsányi Béla (1903/4.)
 Gálbory S. Bruno (1904/5.)
 Géber János (1905/6—1909/10.)
 Kerekes István (1908/9—1909/10.)
 Goldmann Árpád (1909/10—1910/11.)
 Berényi Dezső (1910/11.)
 Kabdebó Antal (1910/11.)
 Mátyás Mátyás (1911/2.)
 Veress Géza (1911/2—1912/3.)
 Kopár Gerő (1911/2.)
 Goldberger Ede (1912/3.)
 Tatár Koriolán (1913/4.)
 Henszelmann Elek (1913/4.)
 Szabó Gyula (1913/4—1918/9.)
 Csák István (1913/4—1918/9.)
 Heiner Lajos (1913/4.)
 Soós Gyula (1913/4—1918/9.)
 Berde Károly (1913/4—1918/9.)
 Szövérdffy György (1918/9.)
 Szentkirályi Zsigmond (1921/2.)
 Jeney Lajos (1921/2—1922/3.)
 Nagy György (1921/2—1924/5.)
 Rejtő Kálmán (1923/4.)
 Bodó László (1923/4.)
 Konczvald Tibor (1924/5.) doktorok.

A világháború folyamán a hadbavonultakat ideiglenes minőségben helyettesítették:

Weber Károly, Stanca Domokos, Polányi Béla, Andrásófszky Ernő, Schullerus Dora Elza doktorok.

Felhasznált források :

Acta Universitatis Francisco-Josephinae annorum 1872—1922.

A Ferencz József-Tud. Egyetem Almanachjai 1873—1924.

Orvos-Természettud. Értesítő I—XXXVI. kt.

Erd. Múz. Egly. évkönyvei 1874—76.

Orvosi Hetilap 1874—1924. évf.

KÓSA MÓZES: A Kolozsvárt létező orvos-sebészeti Tanintézet állapota. (Orvosi Tár 1842. II.)

JAKAB ELEK: Kolozsvár Története. Bp. 1888.

MAIZNER JÁNOS: A kolozsvári orvos-sebészeti tanintézet történeti vázlata. Kolozsvár, 1890.

SZABÓ DÉNES: Az orvostudományi kar Kolozsvárt. („A felső oktatásügy Magyarországon“ Budapest, 1896. c. műben.)

STERN JÁNOS: Jelentés a kolozsvári m. kir. Tudományegyetem bőr- és bujasenyvi kórodájának 1874/5. tanévi működéséről. (E. M. E. évkönyv, 1876.)

NÉKÁM LAJOS: A budapesti kir. m. tud. egyetem új klinikája bőr- és nemibetegek számára. Budapest, 1915.

POÓR FERENC: A dermatologia evolutioja a XIX-ik században. (Klinikai Füzetek, 1913.)

POÓR FERENC: Dermatologia. Budapest, 1922.

MARSCHALKÓ TAMÁS: La clinique des maladies cutanées et syphilitiques. („Les Facultés de Médecine de Budapest et de Kolozsvár“ Budapest 1909. c. műben.)

MÁRKI SÁNDOR: A m. kir. Ferencz József-Tudományegyetem Története. Szeged, 1922.

HÖGYES ENDRE: Milleniumi Emlékkönyv a budapesti tud.-egyetem orvosi karának multjáról és jelenéről. (Bpest. 1896).

Továbbá: Prof. JANCSÓ MIKLÓS, Prof. VERESS FERENC, Prof. GÉBER JÁNOS, VAJNA VILMOS egyet. m. tanár, UNGER GÉZA, SCHEITZ VILMOS, MEZEY SÁNDOR, PAPP ERNŐ, PARÁDI FERENC doktorok szó- és levélbeli közlései.

**Die Geschichte der Klinik für Haut-u. Geschlechtskh.
der kgl. ung. Franz Josef-Universität, zur 50
jährigen Jahreswende der Gründung
dieses Lehrstuhls. (Mit 14 Abb.)**

1874—1924.

Anlässlich des Neubaus der Klinik in Szeged (Ungarn)
von Doz. DR. K. v. BERDE, Adjunkt der Klinik.

Die Klinik und der Lehrstuhl für Haut und Geschlkh. der kgl. ung. Franz Joseph-Universität wurde im J. 1874 in Kolozsvár (Klausenburg) gegründet. Es war dies nicht nur in Ungarn der erste Lehrstuhl für dieses Fach, sondern einer der ersten in Europa überhaupt. Bis dahin wurde über Dermatologie von den a. o. Proff. E. v. POÓR und SCHWIMMER an der Budapester Universität gelesen, doch hatten diese kein eigenes Institut.

Die Universität in Kolozsvár wurde im J. 1872 gegründet und schon im zweiten Jahre ihres Bestehens lagen die äusseren Umstände so günstig, dass zur Gründung der Dermatologischen Klinik und der Lehrkanzel geschritten werden konnte. Der erste Vorstand des am 10. Okt. 1874 eröffneten neuen Instituts war E. GÉBER, ein Schüler STRICKERS, ZEISLS, SIGMUNDS u. HEBRAS, em. Dozent an der Wiener Universität, welcher das Ordinariat bis zu seinem Tode (1. Okt. 1891) innehatte. Die Ernennung GÉBERS zum Vorstand erwies sich sowohl vom Standpunkt des Unterrichtes als auch der wissenschaftlichen Forschung als eine äusserst glückliche Wahl. GÉBER hatte in der ersten Zeit mit grossen Schwierigkeiten zu kämpfen. Das Institut war in den Räumen des alten Karolina-Krankenhauses untergebracht, war äusserst schwach dotiert, unterstand administrativ einer meist aus Laien bestehenden „Spitalskommission“ besass weder ein geeignetes Laboratorium noch eine Bibliothek, noch einen Hörsaal. Diese ungünstigen Verhältnisse der ersten

Zeit machten aber GÉBER nicht verzagt sondern spornten ihn noch zu erhöhter Tätigkeit an, so dass dieser Forscher alsbald nicht nur die Anerkennung seiner Professoren-Kollegen sondern auch weitester Weise im In- und Ausland errang. Als Lehrer ist für ihn charakteristisch, dass sämtliche Studenten der höheren Jahrgänge seine Kollegien — Dermato-Venereologie war damals noch kein obligater Gegenstand! — frekventierten. Als Arzt, dass seine kleine Abteilung stets von Kranken überfüllt war und alsbald den möglichs grössten Jahresbelag aufwies; als Forscher, die Zahl von rund 40 Abhandlungen, sowie die Mitarbeiterschaft an Ziemssens Handb. d. spez. Path. u. Ther. und Eulenburgs Realenzyklopedie. Als Schüler HEBRAS war GÉBER ein scharfer Beobachter, der frei von jeder unklaren Spekulation sich gerne der experimentellen Richtung zuwandte. Die Ergebnisse seiner Studien sind im Arch. f. Derm. und S. niedergelegt. Erwähnenswert sind seine Forschungen auf dem Gebiete des Xeroderma pigmentosum, Lupus erythematodes, der Aleppo-Beule und des Molluscum contagiosum. Sein verhältnismässig früh erfolgter Tod (im 50. Lebensj.) und insbesondere die recht stiefmütterlichen äusseren Verhältnisse brachten es mit sich, dass er für einen geeigneten Nachfolger nicht sorgen konnte. So blieb den die Lehrkanzel bis zum J. 1897 unbesetzt, um dann in dem SCHWIMMER- u. NEISSER-Schüler THOMAS v. MARSCHALKÓ einen ausgezeichneten Leiter zu finden. In die Zeit MARSCHALKÓs (1897—1915) fällt die Blütezeit der Dermatologischen Klinik in Kolozsvár. Dazu hat ausser der Person ihres Vorstandes insbesondere ein günstiger Umstand beigetragen u. d. i. der Neubau der Klinik mit allen den damaligen Anforderungen entsprechenden äusseren und inneren Einrichtungen (Bibliothek Laboratorien usw., usw.).*) Dies bedeutete einen grossen Aufschwung sowohl für den Unterricht — Dermato-Venereologie wurde damals obligat — als auch insbesondere für die wissenschaftliche Forschung u. die Unterbringung der Kranken. MARSCHALKÓ war es gegeben einen Kreis von jungen Forschern um sich zu sammeln und heranzubilden. Nicht in letzter Linie trugen dazu die zu Beginn un-

*) Einzelheiten s. d. Bericht MARSCHALKÓs anl. d. XVI. internat. Aerztekongr. in Budapest, 1909. „Les facultés de médecine de Budapest et de Kolozsvár“.

seres Jahrhunderts gemachten vielen Entdeckungen a. d. Gebiet der Syphilidologie bei, sowie die Heranziehung physiotherapeutischer Methoden zu dem Rüstzeug der dermatologischen Therapie. Eine Menge neuer Fragen gab es da zu klären bzw. nachzuprüfen. Eine grosse Menge wissenschaftlicher Mitteilungen zeugt von der intensiven wissenschaftlichen Arbeit, die jetzt an dem neuen Institut vorsich ging. (Rund 60 Mitteilungen im ersten Jahrzehnt dieses Jahrhunderts.) Von den Arbeiten MARSCHALKÓ sind hervorzuheben seine Mitteilungen über die Entstehung der Plasmazellen, womit er Anlass zu einer lebhaften Diskussion gab, da sich die Auffassung nicht mit jener UNNAS deckte, ferner seine Studien über Rhinosklerom, Dermatomyom usw., usw. Seine Mitteilungen erschienen im Arch. f. Derm., in den Monatsheften f. prakt. Derm., in der Derm. Ztschr. In der späteren Periode seines Wirkens befasste sich MARSCHALKÓ hauptsächlich mit venereologischen Fragen. MARSCHALKÓ war u. a. einer der ersten Anhänger der Salvarsantherapie. Mit den wissenschaftlichen Faktoren des weiteren Auslandes stand er stets in regem Kontakt.

Dem Aufblühen der Klinik machte der Ausbruch des Weltkrieges ein jehes Ende. Mit Ausnahme zweier Assistenten musste das ganze ärztliche Personal einrücken. Mit dem ersten Mobilisierungstag begann der zehnjährige schwere Leidensweg des Instituts. Infolge der Lage der Dinge musste der eigentliche klinische Betrieb eingestellt werden, als nächster Schlag erfolgte dann der Tod MARSCHALKÓs im Sept. 1915. Es wurde nun einstweilen H. GÉBER mit der Leitung der Klinik betraut und nach Beendigung des Krieges F. v. VERESS zu dem Nachfolger MARSCHALKÓs ernannt. (Beides Schüler MARSCHALKÓs.) Nach ganz kurzer Frist begann aber die traurigste Zeit. Rumänisches Militär besetzte trotz des Waffenstillstandes Kolozsvár und verlangte von sämtlichen Universitätsprofessoren — schon ein Jahr vor Abschluss der Friedensverhandlungen! — den Treueid. Einstimmig wurde von den Professoren die Eidesleistung verweigert, worauf alle mittels Brachialgewalt aus ihren Instituten und die meisten bald darauf auch aus Siebenbürgen vertrieben wurden. Sämtliche Universitätsinstitute mit der ganzen z. gr. T. neuen Einrichtung fiel mit einem Schlage in die Hände der Okkupationsarmee. Den Professoren folgte alsbald das Hilfs-

personal und später auch die Studenten. Die Universität wurde provisorisch in Budapest untergebracht. Nach dem Friedensvertrag von Trianon im Juni 1921 entschloss sich die Regierung, den aus den abgetrennten Gebieten vertriebenen beiden Universitäten Pozsony (Pressburg) und Kolozsvár (Klausenburg) ein neues Heim zu schaffen. Für die erstere wurde Pécs (Fünfkirchen), für die letztere Szeged (Szegedin) ausersehen. Die Franz Josef-Universität begann ihre Arbeit in Szeged im Okt. 1921. Die Klinik für Haut u. Geschlkh. wurde einstweilen in den Räumen des gewesenen k. u. k. Truppenlazarett untergebracht und obzwar die verlorengegangene Laboratoriuinseinrichtung, die Bücherei und die Sammlung schmerzlich entbehrt werden mussten, durfte man dennoch in Anbetracht der grossen Zahl der Hörer und des grossen Krankenverkehrs der Zukunft mutig ins Auge sehen. Die Schwierigkeiten des Anfangs wurden dadurch gesteigert, dass F. v. VERESS Frühjahr 1922 von der Leitung der Klinik abdankte und das Institut ein Jahr hindurch abermals führerlos blieb. Im J. 1923 wurde dann — eben als die Klinik das Jahr ihres 50-jährigen Bestandes begann — F. v. POÓR zum Vorstand ernannt, der diese Stelle auch heute noch innehat. Nun soll die ehemalige Klausenburger Universität ihr neues Heim beziehen, dessen Entstehung der zielbewussten Agilität unseres Minister f. Kultus und Unterricht Graf v. KLEBELSBERG und nicht in letzter Linie der Opferfreudigkeit der städtischen Bevölkerung zu verdanken ist. Es ist zu hoffen, dass der den modernen Ansprüchen voll nachkommende äussere Rahmen den Anbruch einer neuen Blütezeit für unser Institut bedeutet.

